XXVIII





S. Paolino
N.° 5007.

FRANCISCI FICORONII

REG. LOND. ACAD. SOCII

DISSERTATIO

DE LARVIS SCENICIS,

ET FIGURIS COMICIS.

FRANCISCI FICORONII

REG. LOND. ACAD. SOCII

DISSERTATIO

DE LARVIS SCENICIS,

ET FIGURIS COMICIS

ANTIQVORVM ROMANORVM

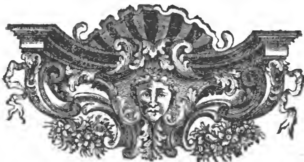
Ex Italica in Latinam linguam
versa.



ROMÆ CIƆIƆCCL.

Typis Antonii de Rubeis in via Seminarii Romani.

SVPERIORVM PERMISSV.



ERUDITO LECTORI.

F*ranciſcus Ficoronius Lugnanenſis toto vitæ ſuæ curriculo, qui longus admodum fuit, ad rei antiquariæ ſtudium ſtrenue quidem, totoque mentis conatu incubuit, & immenſam harum elegantiarum vim collegit, eaſque poſtea edidit pluribus voluminibus, quorum catalogus hic eſt:*

Diſſertazione ſopra una Medaglia d'Omero.

Oſſervazioni al Diario Italico del P. Bernardo Montfaucon. 1709.

Lettera ſopra un Cammeo rappreſentante Marcello nipote d'Auguſto. *Napoli* 1718. *Riſtampata nel* 1726.

Lettera al Cavaliere Bernard Ingleſe ſopra varie Anticaglie, *ſcritta nel* 1730.

Della Bolla d'Oro. Roma 1732.

De' Tali, e altri ſtrumenti luſorj degli antichi Romani. *Roma* 1735.

Le Maſchere ſceniche, e le figure comiche degli antichi Romani. *Roma* 1736.

Diſſertazione ſopra tre ſtatue trovate ne' fondamenti del Palazzo dell'Eminentiſſimo Signor Cardinale Gentili. Roma 1739.

I Piombi antichi. *Roma* 1740.

Veſtigie, e rarità di Roma antica. *Roma* 1744.

Memorie ritrovate nel territorio della prima, e ſeconda città di Labico. *Roma* 1745.

Hæc omnia, ac alia nonnulla levioris momenti edidit Ficoronius Italica lingua, ſed ſtylo admodum rudi, & obſcuro, & ſæpe abſque recta verborum ſyntaxi, præter poſtrema ejus opera, quæ ope cujuſdam amici in elegantiorem elocutionem fuerunt redacta. Quapropter tantam nominis celebritatem abſequutus eſt, quantam ejus eruditio, & antiquarum rerum non ante viſarum enarratio merebantur. Itaque pretium operis me facturum exiſtimavi, ſi interea hoc de Larvis opuſculum in Latinum verterem, atque publici juris facerem. In eo autem vertendo non ſervi pecoris, ſed fidi interpretis munus implere ſtudui, etenim quiſquilias reſecavi, & nonnulla, quæ addi poterant, currente rota adjeci. Quod ſi lector eruditus hunc meum qualemcumque laborem æqui bonique faciat, alia etiam ejuſdem Auctoris opera Latine vertam in amicitiæ pignus, quæ inter me, ipſumque Ficoronium interceſſit, qui obiit viij. Kal. Februarii CIↃIↃCCXLVII, *ætatis anno circiter* LXXXIII.



AD

AD ROMAM

IN HONOREM PRÆCLARISSIMI VIRI

D. FRANCISCI FICORONII

DE OMNI RE ANTIQUARIA OPTIME MERITI

Qui, quotquot omnes potuit venerandæ Vetustatis reliquias quinquaginta ferè annorum spatio incredibili labore, & auri profusione non modicâ comparare, in suam congessit domum miro litterariæ Reipublicæ emolumento

IGNATII MARIÆ COMI NEAPOLITANI

ELEGIA.

Pone modum lacrymis, justo da frœna dolori,
Terrarum semper Dardana Roma caput.
Desine te longis mersam deflere ruinis,
Sitque satis propriis ingemuisse malis.
Asperet haud frontem tibi ruga, sed indue vultum,
Quem tibi non pauci restituisse parant,
Qui famæ monumenta tuæ, laudemque vetustæ
Virtutis, priscæ Nobilitatis opes,
Semper victuris decertant condere chartis,
Et dant usuram lucis habere novæ.
Hos inter nitet ille tui studiosus, avitum
Qui tibi Palladiâ vindicat arte decus.
Quis tamen hic Heros? cui tanta potentia? debes
Cui tu, Roma, jubar jam rediviva tuum?
Si quis adhuc ignarus, eum Fama instrue, quando
Temporis interea me siluisse juvat.

Ille mihi longo cum vinctus amore putetur
A cunctis animæ pars, meliorque meæ.
Quàm vereor, nedum meritis hunc laudibus orno,
Inveniant nullam carmina nostra fidem.
Ficoroniadi Francisco plaudere tentem?
Est humeris impar sarcina tanta meis.
Franciscum dixti? nihil addas, aurea Clio,
Hoc nomen quovis celsius elogio.
Illius hoc nomen, caderet dum matris ab alvo
Quem putri excepit squalida Roma situ.
Illius hoc nomen, cujus grandæva Vetustas
Admovit teneris ubera jam labiis.
Hic ille est Heros, qui seclis omnibus ortus,
Auras illorum pectore spirat adhuc.
Quem Syrius, quem Jessæus, quem Coptus, Achivus,
Nec non vicino sole perustus Arabs:
Punicus, Illyricus proprio sermone loquentem
Mirantur, Teutho, Celta, Britannus, Iber.
Ficoroniades Trojano audentior illo,
Quem jactat primum Roma vetusta patrem.
Filius ille Deæ quamvis penetrare profundum
Cumanâ potuit nonnisi Vate duce.
Hic unus fidens animi, sibi conscius unus
Intulit audacem per loca cæca pedem.
Et quas signarunt vestigia nulla priorum,
Hic potuit felix ire, redire vias.
Thesea jam posthac ne tantùm Græcia jactet,
Alciden tenebris occulat ipsa suis.
Illos nempe ausos penetrare abscondita terræ,
Nonnisi mendaci carmine fama canit.
Hic unus tandem serâ hac ætate repertus,
Quem stupeat præsens, quemque futura, virum,
Cui libeat penetrare chaos, cui summa potestas,
Semper inoffenso vel rediisse pede.

Quæ

Quæ potuit lustrare latens sub nocte profundâ,
  In medium profert sedulus usque diem.
Dum monumenta virûm, dum tot monumenta Deorum,
  Perdere quæ potuit barbara forte manus,
Vel quæ dente suo protrivit hiulca Vetustas,
  Restituit vitæ dextera sola novæ.
Sorte etiam meliore, olim quæ sparsa per Urbem;
  Exhibet en cunctis una videnda Domus.
Exhibet hæc urnas, quæ verba novissima flentum
  Audierant, lacrymas queis pia turba dedit:
Exhibet hæc pariter lacrymarum vasa, lucernas,
  Ardere æterno quæ velut igne solent.
Ollaque non una occurrit cineraria, quodque
  Credebant manes posse juvare suos.
Hinc mordere solet, quæ summam fibula vestem,
  Quæque addit digitis gemma corusca decus.
Hinc gravidæ sese objiciunt dodrante bilances,
  Hinc crystalla suis sæpe animata notis.
Aurea quin etiam puerorum Bulla, fritillo
  Non uno Talus ludicra bella ciens:
Hinc tot Larvarum species, quas orgia Bacchi,
  Quas plausu excipiunt ampla theatra novo.
Mimus & hinc ridens, sed & histrio plurimus illinc
  Ostentant tunicas nunc mihi quisque suas.
Etruscæ hinc testæ, sacrorum hinc vasa, vetustas
  Quæ propriis voluit signa dicata Diis.
Plurima Cæsareis certantia vultibus æra,
  Plurima quæ ceras prisca sigilla premunt:
Antiqui hinc lateres, inscriptaque carmine saxa,
  Hinc anaglypha, illinc me diaglypha trahunt.
Rudera quanta, velut Reginæ annosa supellex,
  Urbis thesauri semper habenda loco,
Sudore, & multâ trieteride, & ære parata,
  O quantum priscæ Religionis habent.

Ro-

Roma vetusta, recens tectum concessit in unum,
Franciscus calamo dat radiare suo.
Ergo illi plaudat malè contumulata vetustas,
Urbis & ergo illi plaudat imago novæ.
Hæc rogo pro nostro sint Ficoronide, quamvis
Sint longe meritis inferiora suis.
Semicremis video Latium, quas protulit olim
Illustres animas, ore levare rogis;
Vindici, & ipse suo dum plaudere niterer, illi
Dicere quæ possem, dulciter insinuant.
Quæ vero insinuant, nec si pater almus Apollo
Nunc mea concuteret corda, referre queam.
Tam vasta illorum moles pene obruor, ergo
Quod nequeo, tacitâ Religione colam.
Ad te, qui redeam, vix agnoscenda ruinis
Septeni spatium Roma vetusta jugi,
Quæ dare jam Mundo potuisti jura subacto
Æquans imperio Solis utrumque latus.
Ut te cognoscas, qualis, vel quanta fuisti,
Et quæ sub sacro Murice semper eris.
Ne te, ne posthac alibi disquirere cures,
Francisci spectes si modò tecta, sat est.
Te nempe invenies, circumspice, semper in illis:
Totius specimen dat Domus illa tui.
Nostrorum tamen hoc series ventura nepotum,
Et quò mox gressus tendere docta sciat.
In foribus tu, Fama, notas inscribe loquaces
Urbem Orbis Dominam continet una Domus.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Rm̃o P. Magiſtro Sacri Palatii Apoſt.

F. M. De Rubeis Archiep. Tarſi Viceſg.

IMPRIMATUR.

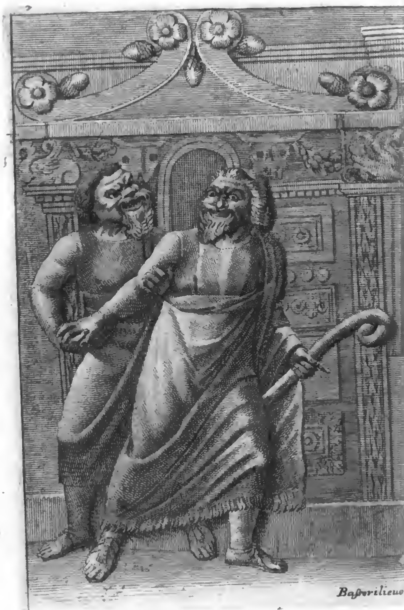
Fr. Nicolaus Ridolfi Ord. Præd. Sac. Palatii Apoſt. Magiſter.

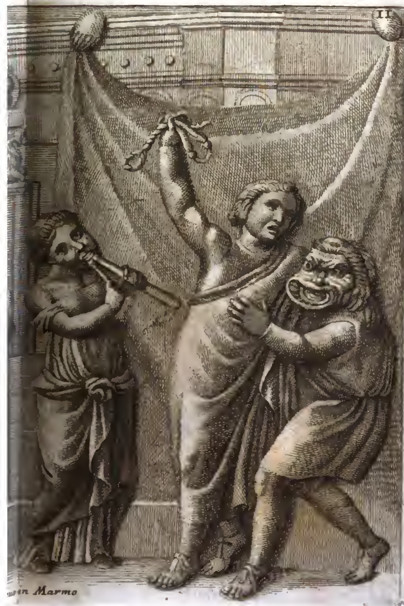
LE-


D

M


TI.CLAVDIVS.ESQVILINA.AVG TIBERINVS
HIC.SITVS.EST.FECIT.TAMPIA.HYGIA.MATER FILIO PIENTISSIMO
TV. QVICVMQVE MEI.VEHERIS.PROPE LIMINA BVSTI
SVPPRIME.FESTINVM QVAESO VIATOR ITER
PERLEGE SIGNVM QVAM.DOLEAS.PRO FVNERE.ACERVO
IN VENIES TITVLO NOMINA FIXA MEO.ROMA MIHI.PATRIA EST MEDIA
DE PLEBE.PARENTES.VITA FVIT NVLLIS.TVNC VIOLATA MALIS
GRATVS ERAM POPVLO QVONDAM NOTVSQVE FAVORE NVNC SVM DEFLETI PARVA
FAVILLA·ROGI·QVIS·BONA·NON·HILARI·VIDIT·CONVIVIA·VOLTV
ADQVE MEOS·MECVM PERVIGILARE LOCOS·QVONDAM EGO PIERIO VATVM
MONIMENTA CANORE·DOCTVS CYGNEIS ENVMERARE MODIS
DOCTVS MAEONIO·SPIRANTIA·CARMINA·VERSV·DICERE CAESAREO CARMINA NOTA FORO
NVNC AMOR·ET·NOMEN SVPEREST·DE CORPORE TOTO·QVOD SPARGIT LACRIMIS
MAESTVS·VTERQVE PARENS SERTA MIHI FLORESQVE·NOVOS MEA GAVDIA·PONVNT
FVSVS·IN ELYSIA·SIC EGO VALLE·MOROR QVOD MEAT IN STELLIS DEIT HINQVOD PEGASVS ALES
TOT MEA NATALES·FATA·DEDERE·MIHI


Baſsorilievo


II
in Marmo



Baſsorilievo

IIII.









In Ametisto *Bellissimo*

J. Pinanti fec.


DIS MANIBVS
AVG LIB BATHYLLVS AEDITVS TEMPLI DIVI AVG
F DIVAE AVGVSTAE QVOD EST IN PALATIVM
IMMVNIS ET HONORATVS

Iacinto



Corniola








VII.
VETRO ANTICO



VIII.



Corniola







Agata



Terra Cotta









Onice

IX.



Lampada di Terra Cotta





Fig.ª di Metallo con occhi e Zanne di Arg.º *Corniola*



Lampada di Terra Cotta

XII.



Lampada di Terra Cotta


XIII.
In Onice
Corniola



In Agata





Figura di Metallo



XVI.



AGATA NERA

XVII.



XVIII.



FIGVRA DI METALLO





Figure di Metallo


XX.
Corniola
Corniola
Cameo



XXI.



AGATA SARDA


XXII.
In Metallo











In Metallo







Occhi Diargento

















In Metallo











In Metallo







Corniola



Corniola


Nicolo


Cameo


Corniola


Corniola


Diaſpro Roſſo


Plaſma


Granata


Agata


Cameo


Agata


Niccolo



Smeraldo





Figª di Metallo

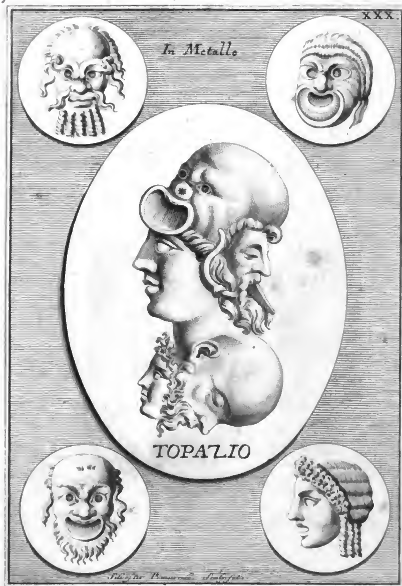
Cameo


XXIIX.
In Camei



PASTE

S. P. F.


XXX.
In Metallo
TOPAZIO

XXXI.



AGATA TRASPARENTE

XXXII.



CAMEO COL VISO DI COLOR DI CARNE



Metallo



Corniola



Agata Sarda



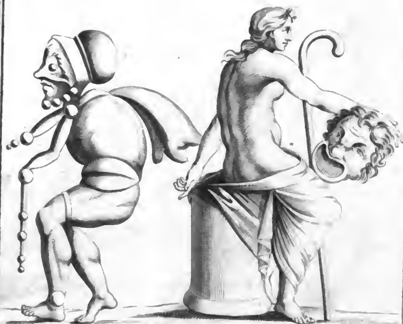
Lucerna di Metallo

XXXIV.



AGATA SARDONICA

XXXV.



NICCOLO *AGATA*

XXXVI.



CORNIOLA



Ametisto



Figura di Metallo



In Onice



In Agata Venata



In Marmo



In Marmo



In Corniola



In Marmo



In Metallo



In Corniola



In Corniola


XXXX.
IN CORNIOLA



In Corniola



In Cameo



In Giauazzo



Tarxco

Cameo in Onice dipiu colori



Fig.e di Metallo



Corniola



Corniola

XXXXIV. 2.



AMETISTO *PASTA*



La Verita in Metallo con denti di Argento

S P F.

XXXXV.


Pasta

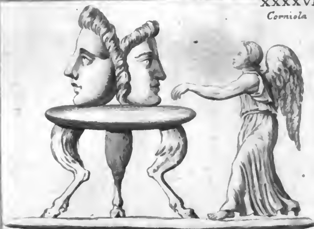

Diaspro Rosso


Onice


Onice

XXXXVI.

Corniola





Cameo

S P F.

XXXXVII.

In Onice



Cameo

Agata

Pasta

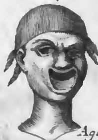


Corniola

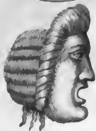


Onice

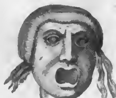




Agata



Granata



Ametisto

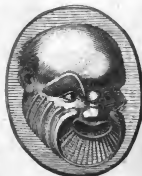
XXXXVIII



Metallo con occhi d'Argento



Cameo pasta bianca, e rossa



Corniola



In Agata

B. de Bary Incise





In Corniola



Cameo in Plaſma



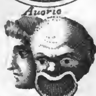
Auorio



Cameo Baſalte



Cameo Paſta



Niccolo



Cameo



Ameteiſta



Agata



Cameo



Diaſpro roſso



Corniola



Diaſpro roſso



Agata



Corniola



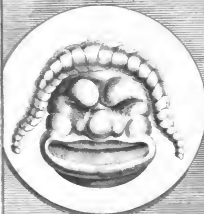
Paſta



Agata



Cameo



Pasta



Pasta

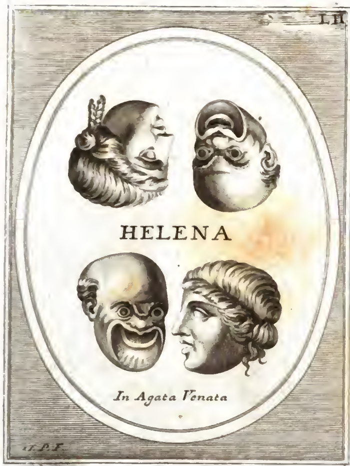


Pasta verde



Pasta

Ant. Pomarede sculp.


LII
HELENA
In Agata Venata

LIII.


Giacinto


Cameo onice


Agata

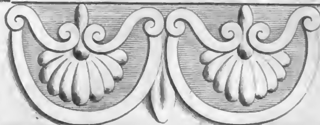

Cameo corniola


Cotrone


Cameo



TERRA COTTA



S P F.



Corniola



Terra Cotta



Cameo in alabastro



Cameo ametista



Cameo



Onice

In Onice







In Plasma


Diaspro Rosso


Agata Sarda


Giacinto


Corniola


Diaspro Rosso


Plasma

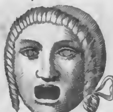

Corniola


Pasta


Diaspro Rosso


Corniola


Terra Cotta


Agata

LIX.

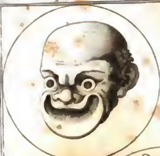

Onice


Diaspro uerde


Cameo


Diaspro rosso

IX.



Corniola



Agata Sarda.



Corniola



Corniola



Plasma


Agata
Corniola
Corniola
Corniola



Cameo



Cameo



Agata



Corniola



Corniola



Diaspro



Cameo



Onice



Plaſma



Agata



Cameo



Onice

In Marmo LXV.





Terra Cotta

In Marmo



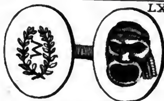


Terra Cotta



TERRA COTTA





Diaspro rosso





Corniola



In Giacinto guernaccino




Corniola


Pasta


Pasta


Topasio


Corniola


Pasta

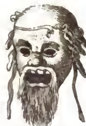

Pasta


Onice


Corniola


Cameo


Corniola


Corniola



Corniola



Iuorio



Corniola



In Metallo



In Metallo





Terra cotta



Metallo



Cameo in giacinto guernaccino



Francesco Mazzoni sculp.

LXXIV.



Corniola



Agata





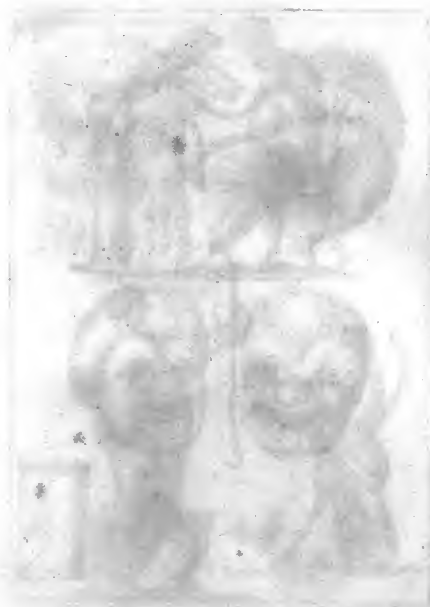


Corniola





Lucerna







Corniole




LXXVI.
Terra Cotta
Cameo
Corniola

·ΚΑΤ·
ΠΡΟ·ΙΖ·ΚΑΛ·
·ΑΠΡΙΛΙΩΝ·

Baſso rilieuo



Cameo di colore di carne



Pasta



Calcedonia Zafferina



In Agata



Metallo





Lucerne




LXXX.
Francesco Marnoni Sculp.



Corniola

Corniola



Basso rilievo



Corniola



Cameo





Corniola



Giacinto *Corniola*



Terra cotta






LXXXV.
IN CORNIOLA

LECTORI ERUDITO.



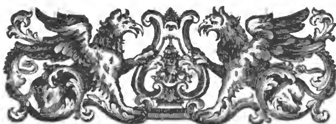
Nter nonnullas Larvas, quas hìc adducimus, facili negotio multas inveniet Lector non admodum inter se dissimiles, & fortasse arbitrabitur has non multum difformes omitti potuisse, quod majoris pretii reddidisset ceteras. Hoc mihi etiam in mentem venerat, sed nimis sero. Nam statim ac ad manus hæ Larvæ mihi venerunt, eas ære incidi diligenter curaveram; ita factum est, ut post annorum lapsum intellexerim, me aliquas collegisse omnino similes, sed cum incisæ forent inter alias Larvas, quæ minime tollendæ erant, opus fuit, ut eæ quoque remanerent, ideoque bis in hoc opere cernuntur. Et iterum novas Tabulas, novumque

im-

impendium facere non erat mearum virium, meæque tenuitatis. Poteſt tamen Lector prætergredi explicationes harum Larvarum, & ut ait Martialis, librum non nimis longum breviorem etiam facere.



Mul-





ULTA præclara ingenia fuerunt, quæ quum intelligerent, quantum luminis ad hiſtoriam temporum afferrent diſperſa, ac diruta, & ſitu pene obruta antiqua monumenta, & ea diligenter inquiſierunt, & in unum collecta publici juris fecerunt, quamplurimis voluminibus omni commendatione dignis, quemadmodum ſunt tot Signorum, Inſcriptionum, Toreumatum, Gemmarumque inciſarum, Nummorum Conſularium, & Imperialium collectiones, ac tandem innumera alia monumenta, quæ literatorum hominum curioſitatem alliciunt, & augent eruditionem. His itaque illectus, & doctorum hominum elegantiam admiratus, & ab illis multa edoctus ad hoc ſtudium aggrediendum animum appuli. Hinc etiam monumenta vetera, quantum a curta mea ſupellectili conceſſum fuit, colligens animadverti, multa ex illis Larvas repræſentare, comicaſque perſonas, vel in Toreumatis, vel in Gemmis inciſis, vel alio quovis modo; quæ cum mihi viderentur, & multum curioſitatis, & multum pretii in ſe habere, ob egregiam tum Græcam, tum Latinam artem, qua elaboratæ erant, & ob varias formas, & præcipue quod lumen afferrent antiquis ſcriptoribus, ad fabulas ſeu comicas, ſeu tragicas enarrandas; cœpi jamdiu præcipua cura has Larvas colligere, perſonaſque comicas, tam in Toreumatis, & Gemmis, quam ære expreſſas, quarum brevi quinquaginta earum collegi. Quum autem nemo de his ſcripſerit præter Mariſcottum, qui nullam adfert larvarum deli-

tionem, ſtatui, veluti qui ſpicas, quæ manus meſſorum effugerunt, colligunt, quinquaginta illas Larvas, perſonaſque theatrales ſimul cum illis, quæ in Terentiano Codice perantiquo Bibliothecæ Vaticanæ depictæ extant, in lucem edere. Annuente igitur Clemente XI. Pontifice Maximo ad Bibliothecam acceſſi cum artifice delineandi perito; ſed præter ſpem inveni Larvas, perſonaſque comicas hujus Terentiani Codicis ipſiſſimas eſſe cum quinquaginta illis prototypis, quos penes me habebam. Quapropter hoc rejecto conſilio illas non amplius delineare curavi, ſed quantum potui ſategi alias & alias differentes Larvas, perſonaſque comicas mihi comparare, quarum quadringentas longo annorum ſpatio cum inſcriptionibus nonnullis ad comicos ſpectantes comparatas, in hanc meam opellam conferam, non ut eas, qua par eſſet, eruditione exornem, tanti enim non ſum, ſed ut illas ob oculos eruditorum ponam; quare eas ex archetypis accurate delineandas curavi, nonnullas minore, nonnullaſque majore forma.

De origine, uſuque Larvarum hoc loco pertractare minime decrevi, hæc enim materies, quamvis a multis tentata, attamen adhuc eſt nobis parum nota. Si Poetis credamus, Poeſis in pagis orta eſt, ac diu inter agricolas vixit, riſuſque, luſuſque eam comitabantur, cauſam præbente talium hominum vita laborioſa quidem, ſed innocente, & quæ idcirco vera hilaritate magis egeret, ejuſque capax eſſet, quapropter Lucretius loquens de antiquis agricolis inquit:

Lucr. l. 5. v. 1391.

Sæpe itaque inter ſe proſtrati in gramine molli
Propter aquæ rivum, ſub ramis arboris altæ,
Non magnis opibus jucunde corpore habebant.
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerunt, agreſtis enim tum muſa vigebat.

Hæc hilaritas in uſu maxime fuit penes Atticæ colonos in vindemiarum fine, grati animi ergo adverſus Bacchum, cui vini copiam acceptam referebant. Hic uſus annorum lapſu in morem tranſiit, & tam bene exceptus fuit, ut e Græcia in Italiam transfretaret. Ita Virgilius:

Georg. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres ineunt proſcenia ludi
Præmiaque ingentes pagos, & compita circum

The-

Theseidæ posuere; atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres,
Nec non Ausonii Troja gens missa coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis,
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu.

Hæc incompta carmina, si Servio credimus, auribus potius, quam regulis artis callebant, ac ex illis paganis cœtibus fuere prima fabularum, ac etiam Larvarum rudimenta ex illis corticibus arborum, quos agricolæ ori suo admovebant, & illa Βαφὶ, seu, ut ait Horatius, per- *Horat. in Art. Poet. v. 277.* unctio, qua ora fœcibus linibant. *Primi ludi theatrales*, inquit Servius, *ex Liberalibus nati sunt*. Quoniam ex agris ad urbes Liberi celebritates translatæ, Martio quidem mense, secundum Maffeii opinionem, factum est, ut *Maffeus de gemmis to. 2. pag. 64.* eo tempore ludi theatrales haberi cœperint, sed aliquantum elegantiores. Rudium hujusmodi scenicorum ludorum originem, & tragœdiæ nomen e Bacchanalibus derivasse, etiam ex eo, quod Donatus dicit, aperte dignoscitur: *Genus carminis, quod sacer Chorus reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur, vel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc est ab hirco hoste vinearum &c. vel quod hirco donabatur ejus carminis poëta, vel quod uter musti plenus solemne præmium cantoribus fuerat, vel quod ora sua fæcibus perlinibant*. *Donatus in vita Terentii.* Quisnam ex humili hasce cantiones evehexerit gradu prior, & hac de causa tragœdiæ inventoris nomen meruerit, adfirmare levis momenti non est. Lambinus in notis ad Horatium ita testatur: *Thespin alii primum tragicum dicunt; alii ab Epigene secundum, alii decimumsextum*. *Lambinus in artem Poetic. Hor. ver. 276.* Cheritum Atheniensem tale ausum fuisse, & Larvas scenasque inter omnes primum meditasse Suidas refert, etsi alibi Larvarum auctorem Thespin fateatur; inquit enim: *Postquam is ab initio vultum minio inunxisset, dein portulaca texisset &c.* *Suidas apud Pitiscum.* Hac non esse Thespin gloria privandum, seu saltem de Tragœdia optime meritum existimandum Horatius in Arte poëtica censet, ac tragœdiam illius ope e solo ad plaustra gradum fecisse, quemadmodum Bacchanaliorum tempore quædam comœdiæ, ut sic dicam, ambulantes super plaustra repræsentantur nunc quoque Romæ, quibus *Giudiate* nomen,

quod

quod inter ceteros Actores Judæus cum Judæa in illas inducatur:

Horatius ubi supra.

Ignotum tragicæ genus invexisse Camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse poëmata Thespis,
Quæ canerent, agerentque peruncti facibus ora.
Post hunc personæ, pallæque repertor honestæ
Æschilus, & modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.

Id quod de Æschilo dicit Horatius, & quod hic elegantiorum, ornatiorumque Larvarum, sicut & in agendis comœdiis talaris vestis, seu pallæ fuerit inventor, testimonio, quod de Thespi præbet Suida, non adversatur. Aristoteles tamen nunquam de larvis locutus est in Arte poëtica; si tamen illa tractatio integra est. Comœdiæ primordia eadem ferme fuere, Græcorum pariter inventum, eæ enim seu ortæ in Apollinis festivitatibus inter concentus & convivia, circa rura, & agros celebrata, seu inter juveniles cantiones quidem, in pagis atque ruribus; inquit enim Aristoteles in Arte poëtica: Megarenses tam Atticæ, quam Siciliæ incolas inventionem sibi vindicasse comœdiæ. Romæ vero Larvarum usus in scenis non statim a principio invaluisse, & earum loco galerus adhibitus videtur: Romæ *ante Livium Andronicum*, inquit Pitiscus, *galeris non personis utebantur*. Roscius Gallus persona princeps usus est; *Cum esset oculis perversis nec satis decorus in personis, nisi parasitos pronunciaret*. Secundum autem Diomedis sententiam: *Personati primi egere comœdiam Cincius & Faliscus; Tragœdiam Minutius & Prothonius, auctore Donato*. Larvæ tamen non tantum ad faciei dedecora tegenda adhibitæ, quemadmodum in Roscio oculos perversos, sed potius ad auditorum oblectamentum, vel ob quamdam ingenii libidinem, qua fit, ut qui personatum aspiciunt terribiliorem, seu magis ridicularium, quam revera sit, specie decepti, sed mente errorem oculorum percipientes, magnam ex eo capiant voluptatem. Eò amplius quod tali modo personati majorem agendi, dicendique pro libito libertatem sibi sumebant. Antiquiorum Larvæ non tantum faciem, ut nostrates, sed partem etiam capitis tegebant, secundum Gellii sententiam; inquit enim: *Caput & os cooperimento personæ tectum*. Sin autem alicui magis placeret verbum illud

Pitiscus V. Persona.

Gellius Noct. Atti c. lib. 5. cap. 7.

lud *Persona* non solum vultus, capitisque tegumentum, sed omnimodam vestis mutationem significasse: id non inficior, dummodo & pro Larva sumi posse mihi concedatur, secundum illud Phœdri:

PERSONAM tragicam forte vulpes viderat. Phœdr. Fab. 7.

O quanta species, inquit, cerebrum non habet!

Primum vultum colore liniebant, inde corticibus faciem texerunt, mox coriaceæ, seu ex alia simili re contextæ Larvæ ad præternaturalem lepiditatis aut terribilitatis formam utplurimum compositæ; multæ tamen repræsentabant viros, quos in comœdia introducebant poetæ. In theatralibus ludis, de quibus loquuti sumus, primum, postremo in conviviis adhibitæ fuere. Eschinem, in Orat. de falsa legat. hac arguit objurgatione Demosthenes: *Et hujus execrandi Cervbianis, qui in solemnitatibus sine persona comessatur.* Hinc arguitur apud Græcos ad suarum solemnitatum convivia personatos accedere in moribus fuisse. Demosth. pag. 339. edit. Francof.

Quod vero ad consuetudinem Romanorum Svetonius in Augusto quamdam cœnam ab eo factam hisce verbis narrat: *Cœna quoque ejus secretior in fabulis fuit, quæ vulgo Dodecatheos vocabatur, in qua Deorum Dearumque habitu discubuisse convivas, & ipsum pro Apolline ornatum non Antonii modo epistolæ &c. exprobant &c.* De illis veruntamen Larvis non loquor, quibus in conviviis ad mortem recordandam, uti solitum erat, quarum Petronius Arbiter, aliique meminere, utpote a re proposita alienis. Itidem in funerum pompa eas adhibitas fuisse constat ex Svetonio in Vespasiano: *Sed*, inquit, *& in funere ejus Favor Archimimus personam ejus gerens, imitansque, ut est mos facta, & dicta vivi.* Videntur tamen hæc potius de Larva totam vestium personati mutationem denotante, quam de ea, quæ ad faciem tantummodo velandam inserviebat, intelligenda esse. Sveton. in Aug. cap. 70. Sveton. in Vespas. cap. 19.

Quarto triumphorum illæ erant non parvus ornatus, Zonara enim To. II. inquit: *Priusquam scenici personas excogitassent, ficulneis foliis facies velati dicteria versibus jambicis proferebant, quam licentiam & milites in victoria, festivitate eodem ornatu in victores usurpabant, atque hinc triumpho nomen; a Thrion* scilicet, & *Jambos, Triambos*, quæ vox paulisper mutata Latine *triumphum* effecit. Verba a militibus in triumphali plausu prolata,

lata, nempe IO TRIUMPHE in nonnullis æreis numifmatis parvi moduli, fed elegantis artificii reperiuntur, ficuti ex hujufmodi numorum thefauris patet.

Quinto pariter in bello, ut Frontinus, & Polienus ajunt, nam ad infidias contra hoftes ftruendas milites vel muliebrem, ficuti Solon contra Megarenfes, vel ipforummet inimicorum, ficuti Conon contra Perfas, Cato contra Carthaginenfes, & in Trojano incendio contra Græcos Æneas, perfonam induebant.

Sexto denique ad Fefta Cybelis celebranda; ita fentiunt Herodianus, & Cenforinus, necnon Ovidius in Faft.

Faft. l. 6. v. 604.

Cur vagus incedit tota Tibicen in Vrbe?
Quid fibi perfonæ, quid toga longa volunt?

Paccichell. de Larvis cap. 2. pag. 19.

At in ludis quinquatriis minoribus, addit Paccichellius; *& in Megalenfibus mutata vefte, ac perfonata facie facrificiorum caufa eos exercuiffe tradunt alii*. Verumtamen fi uberior de Larvis, quæ in Deorum celebritatibus a Romanis adhibebantur, notio defideratur, Panvinius eft *de Ludis Circenfibus* perlegendus. Ex hac Thefpia plauftrorum inventione, quæ, ut opinor, prima fuit theatrorum rudis forma, aliquid profecto boni eruditorum Refpublica nacta eft; Thefpis enim ante fcenam inventam in plauftris tragœdiam docebat, & repræfentabat, ut inquit Lambinus, & rurfum addit: *Canebant igitur, & agebant ipfi poëtæ fua poëmata*. Hinc igitur Poëtæ morem duxerunt in auditorum conventu carmina recitare, quod verofimile effe videtur. Ufus hujufmodi penes Græcos, Ægyptiofque fuit. Vide fis præfationem ad feptimum Vitruvii librum, in qua narratur Ptolemæum Alexandriæ Bibliothecam conftruentem, ad illius, quæ Pergami erat fimilitudinem, invitaffe ad fuas lucubrationes recitandas literatos viros præmiis propofitis, ac judicibus, inter quos Ariftophanes fuit, ad excellentiores judicandos conftitutis. Utrum Romæ Accius & Ennius fua recitarint carmina, dubitat Plinius. Terentius autem teftante Donato *Andriam, quum Ædilibus daret, juffus ante Cerio recitare, ad cenantem cum veniffet, dictus eft, quod erat contemptiore veftitu, initium fabulæ fubfellio juxta lectulum refidens legiffe*, verumtamen poft cœnam, *cetera percurriffe non fine magna Cerii admiratione*. Hujufmodi autem recitatio Poëtis, & literatis viris non tantum, fed & ipfis Imperatoribus familia-

Lambin. ubi fupra.

Donat. in Vita Ter.

miliaris fuit, modo in magna populi, modo in selectiorum auditorum frequentia, prout vel in privatis domibus, vel in hortis, vel in basilicis, balneis, plateisque recitarent, quamvis Farnabius dicat: *Alii ferunt Romæ locum in Appia fuisse, in quo recitabant Poetæ.*

De tempore autem ad id statuto, nihil certi dici potest. De verna tempestate loquitur Plinius junior in primo ad Publium Sosium Senecionem libro: *Magnum proventum Poetarum annus hic attulit, toto mense Aprili nullus fere dies, quo non recitaret aliquis: juvat me, quod vigent studia: proferunt se ingenia hominum, & ostentant &c.* Porro sive tragœdias, sive comœdias recitandi libera erat facultas, immo historiam a se scriptam Claudius Cæsar adhuc adolescens recitavit. Dicendi igitur argumentum cuique liberum erat. Quod vero non e suggestu recitari consueverit Raderus affirmat, sed Aulus Persius modo adducendus quodam suggestu hasce recitationes habitas fuisse testatur. Præterea recitanti curæ erat (nam eò recitatio, & præsertim si publice habebatur, tendebat, ut sibi famam, laudemque compararet) ad auditorum oculos captandos, ornatu, quo fieri poterat comptiore, sese spectabilem exhibere. Rei utriusque testis est Persius:

Plinius Jun. lib. 1. Ep. 13.

Raderus ad Martial. l. 10 ep. 70.

Scilicet hoc populo pexusque, togaque recenti
Et natalitia tandem cum sardonyche albus
Sede legit celsa.

Persius Sat. 1. ver. 15.

Sed ne plura omnibus per se nota congeram, postremo dicam hanc recitandi æmulationem Judicibus adsignatis, præmiisque propositis, secundum quod alias Ptolemæus fecerat, Romæ institutam fuisse, inscriptionibus idem comprobantibus, quas inter subsequens adnumeratur, agitque de Poëta anno ætatis suæ tertio supra decimo laurea donato, quam Inscriptionem Panvinius, ac Gruterus publici juris fecerunt.

Grut. Inscrip. To. I. par. 1. pag. cccxxxii. n. 3.

L. VALERIO L. F.
PVDENTI
HIC CVM ESSET ANNORVM
XIII. ROMAE CERTAMINE
IOVIS CAPITOLINI LVSTRO
SEXTO CLARITATE INGENII
CORONATVS EST INTER
POETAS LATINOS OMNIBVS
SENTENTIIS IVDICVM
HVIC PLEBS VNIVERSA
HISTRIONENSIVM STATVAM
AERE COLLATO DECREVIT
CVRAT. R. P.

Aliud monumentum extat in Gronovii Græcarum Antiquitatum Thefauro Tom. II. qui notis & additionibus Venetiis anno 1733. iterum prælo commiffus eft. Poëtam hinc ftantem, & carmina recitantem, illinc Poëtam alium fedentem, tenentemque Larvam præ manibus & aufcultantem exhibet, abaco inter eos pofito, cui funt Larvæ duæ fuperpofitæ, Poëfis fymbolum, feorfim vero duo vafa, præmia poëtis elargienda, aut quæ hæc præmia fortaffis continent, confpiciuntur.

TABULA PRIMA

CAPUT PRIMUM.

Quoniam de Recitantibus fermo eft, huic theatrali collectioni hac infcriptione initium dabo, quæ anno 1733. una cum fexcentis aliis fepulcralibus lapidibus reperta fuit, quum duobus locis terram effodiendam curaffem, ac duo inveniffem Columbaria, ollis, necnon parvis, magnifque urnis exuftorum offium de more referta, unum dextrorfum poft Thermas Caracallæ, & S. Cæfarii Bafilicam; alterum autem ad lævam poft S. Xifti Bafilicam, quæ pertinet ad PP. Ordinis Prædicatorum, quæ Bafilicæ olim extra antiquas Portas Appiam & Latinam erant, ad latera & in ingreffu viarum ejufdem nuncupationis. Hæc Columbaria anteactis temporibus, fucceffivis terræ, & cæmentorum egeftionibus contecta fuere, poft-

poſtquam ædificia ſuper ea conſtructa, Mauſoleorum ſpeciem præſeferentia, quorum cuique epigraphe adjecta erat, propriis ruinis obruta periere; modo autem in hodierno murorum ambitu, qui ab Aureliano Imperatore prolatus fuit, ſicuti in mea de Bulla aurea diſſertatione oſtendi, incluſa fuerunt.

Per hanc magni quidem faciendam inſcriptionem, Poëtæ cujuſdam Romani notionem adipiſcimur, qui Tiberius Claudius Tiberinus vocabatur, & ut opinor, Tiberii Claudii Auguſti libertus, Romæ forte ex parentibus ſervis ortus, quantum ex Tiberini nomine arguere licet, quod poſtea, quum ipſe libertate, necnon civitate donatus fuit, vim cognominis obtinuit.

De Tribu erat Exquilina, una ex quatuor Urbanis, in quibus ſervi libertate donati ſolebant adſcribi, quippe quæ minus nobiles erant Tribubus ruſticis.

Tres illæ Larvæ, quæ in fronte hujus epitaphii anaglypho opere inſpiciuntur, nos edocent hujus Poëtæ artem, qua auditorum animos ſibi devinciebat, dum in conviviis, æque ac in Cæſaris Foro, quod prope Viam Sacram, magnificis Templis ornatam, ideoque aſſidua populi frequentia celebrem, erat, ſua carmina recitaret.

Stellarum numero, quæ in aſteriſmo Pegaſi lucent, Poetæ ætas ad epitaphii calcem ænigmatice enunciatur. Aſtronomiam non calleo, quapropter eam conjectare poterunt in hac diſciplina eruditi.

TABULA SECUNDA

CAPUT SECUNDUM.

Opus anaglyphum quinque figuras continens mirifice ſculptas, ac e ſuo prototypo, qui in Farneſianis ædibus aſſervatur, fideli cura delineatas, exhibet quamdam ex illis ſcenicis, ac frequenter in antiquis theatris peragi ſolitis actionibus, indignationem ſcilicet heri in ſervum, prout opinor. Servus, qui in hoc marmore ſculptus inſpicitur, illorum ſervorum ſpeciem habet, quibus antiqui Comœdi ad ſuorum operum textu-

turam utebantur; qui ex forma Larvæ simplices, ac bardi apparebant, re autem vera versuti, & callidi maximopere, ut in hodiernis quoque comœdiis fit. Scena, quæ in hoc marmore repræsentatur, ei similis videtur, quam legere est apud Terentium:

Terent. in Andria Act. 5. Sc. 2.

S. *Hem Dromo, Dromo*. D. *Quid est?* S. *Dromo*. D. *Audis? ... Verbum si addideris, Dromo:*
D. *Audi obsecro*. D. *Quid vis?* S. *Sublimem hunc intro rape, quantum potes*.
DR. *Quem?* S. *Davom*. D. *Quamobrem?* S. *Quia lubet. Rape, inquam*. D. *Quid feci?* S. *Rape*.

Sicut enim hac in scena Simon paterfamilias de Davi technis suspicans, Dromonem lorarium appellat, ut eum puniat, callidi servi obtestationes nihili reputans; ita hoc in marmore simili de causa, e siparii latere prodiens, & præ manibus flagellum tenens, ut servum cædat, lorarius ad id muneris vocatus conspicitur. Lorarii secundum Gellii sententiam munus erat reos verberandi, aut vinciendi, prout eis in mandatis dabatur: *Itaque*, inquit Gellius, *ii sequebantur Magistratus, tamquam in scenicis fabulis, qui dicebantur Lorarii, & quos jussi erant, aut verberabant, aut vinciebant*. Flagella hujusmodi seu ex funibus, sicuti Horatius de Mena Liberto loquens, indigitat:

A Gell. lib. 10 cap. 3. in fine.

Horat. Od. 4. Epod. v. 3.

Ibericis peruste funibus latus,

seu ex corio erant, ut apud Plautum in plurimis suarum comœdiarum locis videre est. Talis pœna ceteris vilior reputabatur, ideoque ea servi afficiebantur; propterea Marcellus Jurisconsultus ait: *Ex quibus causis liber fustibus cædebatur, ex his servus flagellis cædi, & domino reddi jubet*. Huic flagellorum proxima erat virgarum pœna: *Honestior tamen*, inquit Gretserus, *fustium animadversio, quam virgarum sive vite, sive alio bacillo, seu baculo fieret*. Virgarum, quibus plectebantur servi frequenter meminit Plautus, præsertim scena secunda actus tertii Asinariæ: *Ubi sæpe ad languorem tua duritia dederis octo validos lictores ulmeis affectos lentis virgis*. Gretserii dictum Livius de Scipione prope Numantiam loquens confirmat dicens: *Quem militem extra ordinem deprehendit, vitibus, si extraneus fustibus cecidit*. Vite verberare in more præsertim apud Centuriones erat

Gretser. de Cruce To. I. lib. 1. cap. 8. lit. G.

erat contra milites solummodo, sed in antiqua militia fustuario virgis cædebantur eo modo, quo fieri nunc solet, ac vulgari modo dicitur *passare sotto le bacchette*, sive hoc agatur ad correctionem, sive ad ultimum infligendum supplicium. Severioris generis fustuarium in sexto suæ Historiæ libro adducit Polybius, ideoque non semper vitium fermentum fuisse ad pœnas dandas indiscriminatim adhibitum argui posse videtur: *Tribunus fustem capit, eoque condemnatum quasi attingit solum, quo facto omnes Legionarii quà fustibus, quà saxis inibi intra castra, ut plurimum quidem sontem, necant, sed & si qui evaserint, non tamen salvi propterea sunt, nam quæ illis salus, quibus nec in patriam quidem reditus non licet? Et quos necessariorum nemo ausit tecto recipere? quamobrem qui semel in eam calamitatem inciderunt, plenissime pereunt.* Vide etiam Tacitum Annal. libr. 1. Polyb. lib. 6.

Quod tamen puella duabus tibiis imparibus sonitum edat, non aliam ob causam id fieri opinor, quam ut sonitus illius modulamine spectatorum animos, tempore fustigationis intermedio, potius recreet, quam verberationem rythmo quodam moderetur.

Dignus quidem consideratione est baculus inflexus, seu pedus, pastorum & sylvestrium Deorum præcipuum, & proprium insigne, quem herus præ manibus tenet uti Paterfamilias, ac etiam pallium fimbriatum, cui omnino simile tam in lacinia, quam in induendi modo, illud erat cuidam fictili simulacro palmaris fere magnitudinis inductum, quod non multo abhinc tempore ad meas manus devenit.

Herus in hac tabula delineatus ira percitus in servum baculo impetum facit, qui timore correptus lorarium circumplexando aufugium quærit. Verumtamen ne quid periculi vita, decusque heri subeat, quod hisce temporibus ob famulorum, qui potius amandandi, quam verberandi erant, audaciam non semel contigit, herus ipse per quemdam familiarem suum in officio continetur. Hujusce generis exemplum in promptu habeo jucundum quidem relatu. Non multis abhinc annis, meam prope domum, nobilis quidam vir famulum suum ligna bajulantem baculo, nescio qua de causa, percussit, ast ille quum ad novam lignorum sarcinam asportandam mox rediisset, baculo

culo arrepto ipsum dominum ad eam supra dorsum suum ferendam coegit, & quamvis ad arma postea capessenda Dominus cucurrisset, servum tamen amplius non invenit, etenim aufugerat, quo toti viciniæ risus occasionem præbuit.

TABULA TERTIA

CAPUT TERTIUM.

MUlta inter monumenta in Musæo RR. PP. Soc. Jesu Romani Collegii adservata nonnullæ adnumerantur ex ære, & ex marmore Larvæ, quarum unam anaglypho opere, sed aliqua ex parte confractam hic delineatam videre est, secundum diagramma, quod PP. mihi perhumaniter exhibuerunt.

Dimidiam militis personam, quantum ab externa corporis habitudine conjicere fas est, monumentum hoc repræsentat; strenuus quidem verbo, re tamen socors, qui duarum tibiarum sonitu, quas latas in extremitate, instar tubarum, puer, cujus caput solum apparet, modulatur, sua concinit vane celebrata gesta, eum in modum, quo etiam hodiernis diebus in more est apud nostros comœdos. Larvatus est inflata facie, & prægrandi ore præter naturalem formam. Ita persona hæc solebat repræsentari vetustis temporibus, sicuti ex Plauto, & Terentio percipimus. Tunica, qua ipse induitur, orbiculatis foraminibus referta obliquo ordine dispositis, magnam quamdam ex tot illis specie diversis loricis fortassis indigitat, quibus, ut legitur, antiqui milites utebantur, quinimmo hæc præ ceteris grandior videtur, ut facilius ipsa timori potius, quam fortitudini talis militis respondere videatur, nec non ut ridicularius factus, hujusmodi milites gloriosos a vanis jactationibus cohibeat, atque moneat ad fortia perpetranda, & veris aliorum laudibus digna.

Ex hoc anaglypho opere edifcimus antiquum morem theatrorum duas inflandi tibias, unam aliquando alia longiorem, quod ex aliis vetustis monumentis comprobatur. Quòd adhuc vivo Terentio, qui vixit primum inter, & alterum bellum Punicum, hic mos invaluerit, com-

compertum habemus ex Diomede ; namque ait libr. 3. *Hujus enim rei indicia prodeunt nobis antiquæ comœdiæ, in quibus invenimus acta tibiis paribus, aut imparibus, aut ferranis &c.* Quid autem pro tibiis paribus , imparibusque intelligendum sit, idem auctor significat: *Sed quod paribus tibiis, aut disparibus invenimus scriptum, hoc significat , quod si quando Monodio agebat* (loquitur de tibicine) *unam tibiam inflabat , siquando Synodio utramque .*

Hic una saltem tibiarum , alia enim illi fere consimilis fracta est, tubæ formam, ut diximus præsefert, ideoque eo penitus modo, quo eæ in usu erant Horatii ætate, videtur constructa , nempe ad tubas imitandas . Ait enim ille :

Tibia, non ut nunc orichalco vincta, tubæque
Æmula, sed tenuis, simplexque, foramine parvo Horat. de arte Poet. v. 202
Aspirare, & adesse choris erat utilis.

Penes veteres in more fuit non tantum in comœdiis, sed & in aliarum solemnitatum celebratione, quinimmo & in ipsis funeribus tibiis uti, & mihi contigit vetustam tibiam eburneam circulis contextam argenteis in Columbario quodam reperire , ut in mea Bullæ aureæ Dissertatione pag. 41. indicavi . Et quum anno 1733. inter multas marmoreas epigraphes , in memoratis Columbariis inventas, quædam ad tibiarium pertinens inventa fuerit, hujus loci erit eam referre .

M. CVRIVS EVPOR.
TIBIARIVS DE SACRA VIA

Quod in Via Sacra , utpote quæ præ ceteris in Urbe populi frequentia celebrior, plures etiam alii pretiosarum mercium negotiatores commorarentur, a præclaro Grævio habetur ex sequenti epigraphe .

C. FVFIO ZMARAGDO
MARGARITARIO DE
SACRA VIA

Sponius quoque in Miscell. sect. 6. pag. 226. epitaphium Marci Cedicionis Negotiatoris DE SACRA VIA adfert . Ve-

Verumtamen quum hic pereruditus auctor crediderit, quod non *de ſacra via*, ſed verbis inverſis *de Via ſacra* legi deberet, erroremque inciſoris inſcitiæ referendum autumaverit, monere lectorem volui non ſolum in his epigraphis optime legi *De ſacra via*, uti apud Gruterum.

Gruter. To. I. par. 2. pag. 639. n. 11.

D. M.
L. FVRIVS. L. F. DIOMEDES
CAELATOR DE SACRA VIA.

ſed eo modo veteres etiam hiſtoricos ſcripſiſſe, ut videre eſt apud Svetonium in vita Julii Cæſaris cap. 46. *Habitavit primo in Suburra modicis ædibus, poſt autem Pontificatum maximum in ſacra via Domo publica*. Herodianus, ſecundum Oxonienſem editionem anni 1704. libr. 7. fol. 246. tam in Græco, quam in Latino textu ſimiliter loquitur, ubi agit de tabellionibus, qui Gordiani ad Romanum Senatum epiſtolas ferebant. At enim Horatius Satyra 9. dixit *via ſacra*. Scilicet quia ſibi magis ad carminis menſuram facere videbatur.

TABULA QUARTA

CAPUT QUARTUM.

Quinquaginta ſcutorum pretio, atque eruditi Equitis Davidis Mariæ de Maſſanes ope caput Auguſti in amethyſto violaceo inciſum pro annulo ſignatorio, addita dictione VALERIENSES, in ejuſque poſtica parte Larva quadam heroica, & agreſti pedo capiti ſuperalligato exculptis, in Neapolis ſuburbiis repertum mihi comparavi.

In hac gemma, a Græco artifice elaborata, Auguſti imago eſt quidem prototypo ſimillima, ſed verbum illud *Valerienſes*, necnon ea Larva inferius appoſita, ſunt intellectu apprime difficilia. Quum tamen ad examen revocaverim, in eam deveni opinionem, nempe, ut τὸ *Valerienſes* milites Valerienſes innueret, quibus inſtructa erat vigeſima Valeria Legio Victrix, ab Auguſto una cum aliis per Roma-

mani Imperii Provincias constituta. Ea enim legio illius, quo in scenicis exercitationibus Imperator afficiebatur, oblectamenti conscia, nam eo imperante pluries Romæ, ut a Svetonio edocemur, a cujuscumque linguæ histrionibus celebratæ sunt, aliquam fortassis heroicam tragœdiam eidem dedicavit, cujus rei memoriam hac gemma ejus imagine, ac scenica Larva exornata posteris prodidit. Larva hæc quum apertum os habeat, personam quamdam exhibet, quæ in aliqua agresti comœdia, sua recitet, seu canat carmina, pedum enim id nobis de more indigitat, nisi clavam potius existimemus, ut Augusti genium innuat, qui scenica oblectamenta a militari fortitudine non sejungebat. Sub initio Historiæ a se conscriptæ narrat Dio, milites Valerienses sævitiam Luculli ferre minime volentes ab ejus signis desciviffe, sed quum ei Pompejus Magnus successisset ad bellum gerendum, hic cum intelligeret sibi contra Regis Mithridatis copias dimicandum fore, Valeriensium legionem accersivit. Idem auctor in fine libri 55. inter legiones ab Augusto ad Imperii Romani tutelam constitutas, hanc vigesimam Valeriam legionem victricem adnumerat, quæ etiam apud Grævium in Tomo 1. Antiqu. Rom. aliisque auctoribus commemoratur.

Sveton. in v. Aug. cap. 43.

Hæc ipsa Militum Valeriensium legio multis Imperatoribus præsto fuit, ac una cum aliis tribus legionibus in Germaniam missa. Idem Dio libr. 15. refert, quod quum Petus a Britannis populis fuisset, septuaginta millium Romanorum, ac confœderatorum internecione, profligatus, Paulinus Svetonius octoginta millium Britannorum cæde, hujus legionis vigesimæ fretus auxilio, Peti & suorum neces ultus fuerit. Quod autem eadem hæc Legio ad Britannorum audaciam cohibendam in illa Insula sub Imperio etiam Antonini Pii immorari non desierit ex quadam arguitur marmorea epigraphe, inter aggerum & murorum ibi a Septimio Severo constructorum ruinas adinventa, per Cl. Gruterum fol. 256. Tomi primi n. 8. publicæ luci demandata, qui Tomi Secundi suarum Inscriptionum pag. 513. & alibi nonnullas alias prodit sepulcrales hujusmodi epigraphes ad milites, nec non militum rectores vigesimæ Valeriæ legionis spectantes. Hic tamen indictum nolo, me nimis notis infortuniis pressum,

Augufteam hanc gemmam a ceteris hujus meæ collectionis fcenicis monumentis abalienare coactum fuiffe, quæ modo cum nonnullis aliis, magni quidem pretii, apud Gabrielem Medinam Liburnenfem extat.

TABULA QUINTA

CAPUT QUINTUM.

DEcoris quantum, & magnificentiæ Augufti temporibus ludi fcenici præfeferrent, teftes nobis Hiftorici, & Poëtæ, ex quibus accipimus, illos eidem Imperatori adeo in deliciis fuiffe, ut undique hiftriones accerfiverit, quos inter Pylades, & Bathyllus præ ceteris claruerunt, quorum inter fe æmulatio populari factioni caufam dedit. Bathyllus autem Mœcenatis patrocinium nactus eft, ex quo Pylades Urbe ab Augufto pulfus fuit, poftea vero ab eodem revocatus, quòd ipfo mirum in modum delectaretur, & ut magis magifque populi benevolentiam captaret. Nonnullæ infcriptiones horumce Comicorum memoriam perennem nobis fervant. Ea, quæ de Pylade mentionem facit, a Cl. Grutero pag. CCCXXXI. n. 1., ea vero, quæ de Bathyllo, ac aliis quinque Augufti Libertis, a Fabretto pag. 438. cap. 6. n. 38. refeuntur. Hic equidem referam carmina nonnulla, in quibus Phædrus Augufti & ipfe Libertus Bathylli meminit:

Phædr. libr. 5. fab. 7.

Princeps tibicen notior paulo fuit,
Operam Bathyllo folitus in fcæna dare.
Is forte ludis, non fatis memini quibus,
Dum pegma rapitur, concidit cafu gravi,
Nec opinans finiftram fregit tibiam,
Duas cum dextras maluiffet perdere.

Noftris vero hifce diebus alia hujus Bathylli prodiere monumenta, & præcipue urna ejus fepulcralis una cum illius ftatua, & infcriptione, dum ad Viæ Appiæ lævam Columbarium Liviæ, Auguftique Libertorum detectum fuit. Hujus autem Columbarii, necnon ollarum, urnarum, marmorearumque infcriptionum ftatim difperfarum φιλοτίμῳ ftudio Reverendiffimi Francifci Blanchinii Veronenfis, & Antonii Francifci Gorii Florentini, poftremo Do-

Dominici de Rubeis Romani in lucem cum luculenta enarratione prodiit.

Verumtamen quum Bathylli monumenta meæ huic collectioni plurimum conferant, operæ pretium est ea adhuc quartum proferre, non ut in trium virorum operibus actum est, cum ejus statua capite diminuta, ast cum ejus senili larva, ex qua antiquarum rerum perscrutatores tam celebris, & pervetusti Comici effigiem cognoscent, & ab epigraphe, etiamsi in ea illius prænomen, nomenque exciderit, Augusti Liviæque fato hunc Cajum Julium Bathyllum superstitem fuisse, necnon immunem, & honorarium templi, post mortem eis in Palatino monte dicati, custodem, ac æditaum.

Quomodo autem Bathylli caput, quo carebat ejus statua, super urnæ sepulchralis operculum jacens, meas ad manus devenerit, referam. Illius vineæ dominus Benci cognomine, in qua Libertorum Columbarium repertum fuit, circa ipsum identidem effodiens terram alia antiqua monumenta reperit, plures scilicet pedes, manus, capita, ex anaglyphis, quibus urnæ exornatæ fuerant, præcisa, necnon inscriptiones ipsis urnis appositas, confractas, dum terram verterent negligentius avari vinitores præteritis temporibus, ad inquirendum tantum annulos aureos, aliaque pretiosiora intenti. Ex his capitibus marmoreis unum præ aliis grandiusculum ex Bathylli statua abscissum fuisse, facile erat dignoscere, quapropter eo super statuæ collum, ad rem diligentius considerandam composito, quum re ipsa adamussim cum statuæ collo congrueret, hoc caput Bathylli esse intellexi, quod anaglyptice cælari non poterat, nam urnæ operculi magnitudinem excedebat. Hoc modo mei juris factum est. Epigraphes aliæ, quæ ab urna, & epitaphio sejunctim repertæ fuere, hæ sunt:

DIS MANIBVS
IVLIAE SEDATAE
DEC.
CONTVBERN.
C. IVLII BATHYLLI
IMMVNIS

Alter autem lapis sic habet:

IVLIVS MARI. L.
BATHYLLVS
DEC.

Verum cum hic Bathyllus primo nomine Caji careat, & præterea Marii fuerit Libertus, celebri Cajo Julio Bathyllo Augusti Liberto convenire hic lapis non videtur. Tertiam demum epigraphen ideo tantum refero, quod de quodam Comico agat:

EVPHRO. TERTI
AEDITVVS
ATIMETVS. COMOEDVS.

TABULA SEXTA.

CAPUT SEXTUM.

HUjus Tabulæ primum schema, ex quadam sculpta gemma delineatum, loricatam juvenilis ætatis exhibens mulierem sedentem, clamyde indutam, brachio inter sellam, clypeumque extenso, quæ quasi subridens larvam, quam sinistra protensa tenet, inspicit, Minervæ Deæ scientiæ tribui posset, scilicet tamquam scenicorum etiam operum præsidi, in quibus non modico ingenio opus est, quod per Minervæ symbolum repræsentatur.

Belligeræ hujus mulieris super rude saxum sedentis schema, Urbem Romam etiam indigitare potest, quum enim Larvam teneat, eamque subridens inspiciat, ejusdem ad scenicos ludos, in quibus, sicut & in ceteris rebus, præ aliis Orbis Regionibus primas obtinuit, genium fortassis repræsentat. Secunda vero larva e prospectu posita, tenui pileo tecta, ac tertia bifrons, duas simul larvas connexas exhibens, præter naturalem formam horribiles sunt, & in tragicis fabulis ad timorem, terroremque ingerendum adhibitas fuisse autumari potest.

Ultimum autem schema, e quodam numismate grandioris moduli, nunc mei juris, ob D. Clementis Ferretti, antiquarum rerum studiosi, munificentiam, Neronem Cæ-

ſarem refert accurate delineatum, ſcilicet ejuſdem Imperatoris laureatum caput cum epigraphe, quæ licet temporis vetuſtate ſit fere conſumpta, ſatis tamen noſcitur. Hujus numiſmatis poſtica pars Neronem triumphali quadriga vectum, laminula aurea ſuper faciem obducta larvatum, laminula vero argentea brachium ſimiliter tegente, aureumque diadema manu ſubſtollentem, repræſentat; ejus prope currum oblonga palma itidem aurea erecta inſpicitur. Clamys, & quod ſub brachio circumvolvitur baltheum, auro & argento conſtant, currus rotæ ex argento, equorum vero lora, muſculi, & pili, quæ majori ex parte detrita ſunt, eorum ſolummodo cæſuris remanentibus, ex aureis filamentis.

Hæc ſane ſingularis Neronis numiſmatis poſtica pars, abſque Senatus Conſulti nota, an Neronis ejuſdem, an alterius cujuſcumque commentum ſit, hujus rei peritis judicio ſtet. Id tantum notum ſit, apud me Neronis, Veſpaſiani, Alexandri Severi, Maximini, & Trajani Decii, poſtica eorum parte diverſe celata, numiſmata eſſe ex ære, quæ in alio opere deſcribam.

In dubium tamen opinor non revocandum, Neronis opere, ac ſtudio numiſma hujuſmodi aut ad ſui ipſius oſtentationem, aut ad demonſtrandum, quanto ceteris in ſcenica arte ipſe excelleret, percuſſum fuiſſe, ſiquidem ille canebat magna animi voluptate, neque abſonum fore autumavit larvatum in ſcenam progredi, tragœdiaſque agere. *Tragœdias*, inquit in Neronis Vita Svetonius, *perſonatus cantavit*, quarum noviſſima *Œdipos Exul* fuit non multo ante ejus obitum tempore, ait enim idem Auctor ibidem: *Obſervatum etiam fuerat noviſſimam fabulam cantaſſe eum publice Œdipodem Exulem*. Hinc conjici fas eſt, quod etiam ipſe in memoriam ſuæ cytharam pulſandi artis, qua de cauſa civitatum nomine coronis Citarœdis debitis donabatur, grandioris, minoriſque moduli nummos cudendos curaverit; ait enim idem Svetonius: *Sacras coronas in cubili circum lectos poſuit, item ſtatuas ſuas citharœdico habitu, qua nota etiam nummum percuſſit*. Ac inſuper quum ipſe in Gymnicis exercitationibus, ac in curru moderando laudibus, & plauſu ſupra ceteris, quamquam peritiores, ſuperextolli voluerit, ita a vero prorſus alienum non videtur, ſuæ de ſcenica recitatione præ om-

Sveton. in Vita Neron. cap. 21.

Svet. ibid. cap. 46.

Svet. ibid. cap. 25.

omnibus relatæ victoriæ, nummo percusso, memoriam posteris commendatam voluisse, nisi potius suum ob supradictas artes triumphum, de quibus ipsemet Svetonius loquitur, significatum voluerit: *Reversus e Grecia Neapolim, quod in ea primum artem protulerat, albis equis introiit disjecta parte muri, ut mos hieronicarum est; simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru, quo Augustus olim triumphaverat, & in veste purpurea, distinctaque stellis aureis clamyde, coronamque capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompa ceterorum, cum titulis, ubi quos, quo cantionum, quove fabularum genere vicisset, sequentibus currum ovantium ritu plausoribus Augustianos militesque se triumphi ejus clamantibus &c.*

Svet. ibid.

Itaque præter coronam Pythiam, vultumque larvatum ad demonstrandam in cantu, & citharœdica arte victoriam, palma quoque in signum triumphale aurigationis conspicitur, sicuti extat non tantum in lucerna num. 26. apud Sanctem Bartolum, verum etiam in quodam plumbeo nummo, quem possideo una cum quadringentis aliis, quorum plures populo in publicis celebritatibus, ac in Imperialibus largitionibus elargitos existimo.

TABULA SEPTIMA.

CAPUT SEPTIMUM.

UNam ex his duabus imaginibus, optime quidem delineatis, pedibus nudis, quæ senili larva personata est, e qua larva capillitium, & in longum protensa barba promanant, inflexum baculum dextera manu terræ innixum tenens, veterem aliquem Philosophum de re morali, magnique momenti in scena edisserentem præseferre putandum est, si clamydis forma, ac hominis gravitas, & decus attendantur. Altera vero imberbis, brevi tunica, & succincta, ac quasi sago post tergus rejecto superinduta, enormi larva, e qua brevis coma promanat, personata, brachiis, pedibusque nuda, & quæ totius corporis situ, ac cubito mentum subfulciente Philosophum alloquentem attente auscultare videtur, discipu-

ſcipulum fortaſſis repræſentat; mos enim erat penes hujuſmodi Philoſophos de ſuorum auditorum profectu, atque frequentia gloriari. Pædagogi, & magiſtri perſonam primum in ſcenam invexiſſe Neophronem Sicionium Suidas teſtatur: nec mos hujuſmodi a noſtris hiſce temporibus penitus eſt alienus. Anno 1686. quum in Columnenſium Familiæ theatro comœdia Nicolai Minati, cui titulus: *Il ſilenzio d'Arpocrate* repræſentaretur, primus in ſcenam apparuit Philoſophus quidam, Argivis adoleſcentibus ſilentii præcepta tradens, quod quantum cordato homini neceſſarium ſit antiquorum numiſmata, gemmæ, aliaque ſatis edocent monumenta.

Suidas in voce Νεόφρων.

TABULA OCTAVA.

CAPUT OCTAVUM.

QUæ prior inter haſce novem larvas, omnes inter ſe varias, ſi genas, oculos, enormemque oris habitum ſpectes, ad Latinos comicos ſpectat, ut Leonardus Auguſtinus putavit, ac riſum excitabat illo terriculamenti genere, quaſi ſpectatores vellet, ut ait Lucianus, deglutire. Altera Sileni perſonam refert, ut apud eumdem Auguſtinum videre eſt in ſua gemmarum veterum collectione. Cornicula duo habet in fronte, barbamque calamiſtratam. Tertia comœdorum illorum eſt, qui vulgo *Pantaloni Politici* dicuntur. Quarta vero juvenem quemdam repræſentat, ſed gravitate præditum, qui poſt ſuas recitationes facie detecta, & larva ſupra caput reclinata, ſeſe extra ſcenam cognoſcendum exhibet, uti in more eſt hiſce temporibus apud noſtros comicos.

Aliæ quatuor, quæ ordine ſequuntur, ad varios oris habitus compoſitæ, ad variarum item fortaſſis regionum comicos pertinent.

Ultima vero, quæ numero nona eſt, hominem quemdam nudum exhibet, qui ſecundum corporis geſtum, ac larvæ inſolentem habitudinem, & naſum oblongum, pileumque acuminatum Catanenſi ſaltatori, vulgo *Giangurgolo*, ſimillimus mihi videtur, qui præ manibus fortaſſis ſacculum nummarium, globulis ex ære, vel ex alia qua-

quavis sonitum reddente materie, refertum tenens, cumque ad temporis mensuram percutiens gestiebat, simulque saliebat, ut infra clarius explicabitur, eo pene modo, quo nunc ludere, & saltus edere assolent illi, qui ludunt, & saltant, ac interim crotala, italice *naccbere* pulsant, cujus generis instrumenta a summa temporum vetustate ad nos usque devenere; ea enim Faunorum manibus Romæ passim conspiciuntur, & præsertim in Barberinis ædibus adolescens quidam, Phrygio tectus pileo visitur, industri sane, & excellenti cura elaboratus, crotalum pulsans. Neque ego putarim eam personam quemdam Lupercorum repræsentare, qui in Lupercalibus libero & obsceno discursu per Urbem vagare solebant; de iis enim diversam omnino speciem nobis Varro, Plutarchus, aliique scriptores ingerunt.

TABULA NONA

CAPUT NONUM.

IN mea fictilium sepulcralium lucernarum collectione tres enumerantur hanc eamdem præseferentes figuram. Hinc figura illa est, quæ prior in præsenti Tabula exhibetur exacte delineata, hominis nempe omnino nudi, recurvo naso, crinibus crispatis, ac arrectis, ob motum fortassis conceptum in concitatis excursionibus, saltibus, ceterisque gestibus, qui brachiis extensis, pugno concluso duas, nescio an æreas, an cujuscumque alterius materiei, dignosci enim nequeunt, virgulas gestat. Aliam omnino similem figuram Cl. Sanctes Bartoli Tab. 34. ex lucerna adfert in quodam Columbario, seu potius, ut ipse ait, sepulcrali monumento apud Corsinorum Familiæ rus ad lævam viæ Aureliæ reperta, ejusdemque monumenti pavimentum mirifice tessellatum sequenti pagina exhibet, in quo quatuor omnino similes viros salientes, duo pileati, duo autem absque pileo, omnes eadem instrumenta plectentes, conspiciuntur, similes pene saltanti scurræ pileato, quem Tabula præcedenti exhibuimus. Hic vero etsi pileo careat, ambabus attamen manibus idem instrumentum tenet, ille autem læva tantummodo. Nil aliud quam

quam fissilia quædam ligna esse instrumenta hujusmodi autumat laudatus Auctor, quibus manu agitatis, concussisque, Mimi illi, seu, ut vulgo ajunt, *Mattaccini*, saliebant, quam sententiam ex Julio Polluce libro 4. *de speciebus saltationis* se deduxisse profitetur. Ait autem: *Erat enim fissilia trabere ligna chorica saltationis species*. Quæ quum ita sint, ad hujus fissilis ligni exemplum videtur referendus ensis ille ligneus, qui nostris hisce diebus in more est apud scurras illos, qui vulgo *Zanni* appellantur, seu *Traccagnini*, qui, antiquo parazonio similis, usque ad capulum discissus est, & in plures partes dissectus, quem Italice *Pistolese* vocant, quo obviantes leviter verberant, & quo mimice gesticulantur. Qua vero de causa in sepulcralibus lucernis saltatores hujusmodi reperiantur effícti, Dionysius Halicarnassæus nos edocet: *Quin etiam*, inquit, *in illustrium virorum funeribus, præter alias pompas vidi & satyricos Choros, qui lectulum præcedebant, & sirinnam saltationem saltabant*.

Bartol. Lucer. ant. Tab. 34. par. 1.

Dion. Halic. Antiqu. Rom. lib. VII. pag. 477. in fine.

Quæ sequitur persona, e prototypo delineata est, qui in Museo RR. PP. Societatis Jesu, olim Marchionis Capponi, asservatur. Brachiis caret hic homuncio, & humili, ut ita dicam, penula infra genua tegitur, quadam sandaliorum specie calceatus, quæ parvis tæniis supra pedes obligata calceamenti quoddam genus præseferunt a socco & a cothurnis diversum. Itaque neque cothurnatus, neque soccatus dici potest, & ne *planipes* quidem, idest nudis pedibus, quibus tribus modis solebant in scenam actores prodire.

Præterea hæc persona tam a tergo, quam dextrorsum gibbosa apparet, capite abraso, naso pando, recurvo, & crasso, & sannis argenteis de ore protendentibus, ita ut ipsius vultus a reliquo corpore abnormis, verum monstrum, veramque stultitiæ, & hebetudinis speciem ostendat, instar fatui illius, qui *Pulcinella* dicitur, & hodie in scenam induci solet, ut risum moveat. Videndum quid de hac persona scriptum fuit in calce ectypi aere incisi jussu ejusdem Marchionis Capponi.

Tertia, quæ sequitur persona, ex quadam meæ collectionis gemma affabre, ut apparet, delineata, amplo pallio cooperta est, nudatis pedibus, & capite abraso. Os ejus & mentum a naso satis recurvo contegitur. Ex

 tar-

tarda & ignavi corporis habitudine, ſtat enim flexis brachiis, ac intra veſtem, quæ ſupra gremium colligitur, involutis, ſimilis dici poteſt perſonæ, de qua ſuperius loquuti ſumus, quæ *Pulcinella* nuncupatur, & quam doctorali toga indutam vidimus Romæ anno 1728. quum quædam ageretur comœdia, cui titulus erat, *Pulcinella finto Dottore*, populo maximopere plaudente.

TABULA DECIMA

CAPUT DECIMUM.

EX multis lucernis fictilibus, quæ in columbariis ollarum, urnarumque, oſſiumque ſemiuſtulatorum plenis, & inſcriptionum, effoſſis ultra Thermas Caracallæ, ac Eccleſiam S. Cæſarii, ſub initio viæ Appiæ, ad dextram, inventæ ſunt, duodecim erant, in quibus exculptæ erant totidem Larvæ, quas hic delineandas curavi. Lucernarum formam, tanquam a noſtra tractatione abhorrentem, minime exhibeo. Non ſatis ſcio an omnes hæ Larvæ comicorum ſepulcra deſignent, an potius confirment, quod ſuperius dictum, Larvas adhibitas fuiſſe in funeribus, ut monſtrat diaglyphum, quod in Villa Pamphiliorum extra Portam Aureliam adſervatur, & quod in Diſſertatione de Bulla aurea publici juris feci. Præter has Lucernas larvis inſignitas in nonnullis columbariorum loculis, ubi ollæ cum ſemiuſtis oſſibus erant, inventa ſunt fictilia diaglypha mira arte efformata, in quibus mulieres, hominesque nudi, & ſaltantes conſpiciebantur, quibus ſane Urbs abundabat, præcipuè vero ſub Nerone, quum ille etiam pacta pecunia mulieres, & juvenes Romanos ad ſaltus, geſtuſque indecoros, inſtar Græcorum virorum, & mulierum hiſtrionicam artem exercentium, edendos in ſcena compuliſſet. Quod quidem abominandum facinus, ut honeſtiori fuco obtegeret, Juveniles ludos, teſte Tacito, appellavit. Quod autem ad mulieres ſaltatrices, pertinet, apparet hoc ex cælatis gemmis, & ex Græcis Etruſciſque vaſibus, nec non aliis id genus monumentis, in quibus mulieres ſaltantes, & in hujuſmodi indecoros geſtus

Tacit. Annal. lib. XIV. cap. 15.

ftus debacchantes; delineatæ confpiciuntur. Quod fi quis feminarum faltantium chorum elegantiffime fculptum videre velit, confulat fingulare diaglyphum, quod eft in Villa Burghefia.

Quod autem adolefcentuli in fcena faltarent, Macrobius libro 3. aliique auctores, marmoreæque infcriptiones teftantur, quas inter hæc inferius pofita, & a Suarefio in fuo *de Antiqua Prænefte* opere relata numeratur.

SEPTEMTRIO PVER
BIDVO SALTAVIT. ET
PLACVIT.

Hæc vero, quæ fequitur, fortaffis ejufdem pueri, in laudatiffimo Gruteri opere reperitur. *Gruter. Tom. I. par. 2. pag.* CCCXXXII. *n.* 4.

D. M.
PVERI. SEPTEMTRIONIS
QVI. ANNORVM. XII.
ANTIPOLI. IN. THEATRO
BIDVO. SALTAVIT. ET. PLACVIT.

TABULA UNDECIMA

CAPUT UNDECIMUM.

Sepulcrales inter lucernas, quas manibus pertractavi, hac, cujus defcriptionem fufcipio, curiofiorem non vidi unquam, quæ quum quatuor ab hinc annis in quodam fepulcrali cubiculo, ad lævam viæ Labicanæ, reperta fuerit, argumento eft, ut mihi fuadeam, imagines in ea effictas comicos illos repræfentare in illo fepulcro humatos, ornatos iifdem prorfus veftibus, quibus in fcena, feu fuper pegmata in plateis publicis, uti confueverunt, utebantur quum comœdiam perfonati recitarent. Hanc igitur e fuo prototypo, qui inter ceteras a me collectas fictiles lucernas affervatur, fecundum ejus naturalem magnitudinem eleganter delineatam exhibeo. Monumentum hoc larvatum virum fimul ac mulierem, ambos tamen e confpectu pofitos, repræfentat. Poft eorum collum duo confpiciuntur dextrorfum orbiculata foramina, ad

 oleum

oleum infundendum, ut lucernæ, quæ unam inter, & alteram personam propter genua protenditur, sufficeret.

Quid vero dignum hisce in personis, affabre quidem elaboratis, consideratione sit, id totum in tunica reticulata consistit, qua conteguntur usque ad cubiti extremitatem, arcte conclusa, nec non in caligis similiter reticulatis tenus partem pedum superiorem, ac demum in calceis, insueto prorsus modo, tenuissimo contextis panno, quæ variis tæniis colligantur, ita ut calceorum caligarumque extremitatibus invicem unitis, nulla pedum pars nudata conspiciatur. Quapropter his actoribus neque soccus est, neque cothurnus, eòque minus Planipedes illos appellare fas est.

Corona quasi rosarum super crines formosæ mulieris, & juvenilis prorsus ætatis, eleganter reductos conspicitur. Mulier sinistrum brachium inflexum, cujus manus sub cubito brachii dextri absconditur, pectori tenet innixum. Vir autem larvatus sinistra manu clamydis, quæ ab humero, cui superimponitur procidit, limbum tenet; dexteræ manus palmam inversam, apertamque exhibet intuendam, res equidem non ita facilis, quodque alicujus peculiaris joci gratia inventum fuisse conjici potest. Ex quibus omnibus, eorumque peregrinis vestibus personas hasce externæ alicujus nationis circulatores esse arbitror, qui unguentorum, pulverum, aromatum, aliorumque similium venditione modo in hanc, modo in illam urbem peragrantes, lucellum corradunt. Paucis ab hinc annis quemdam me Romæ vidisse memini, qui Turcico indutus more varias super pegma edebat gesticulationes, ac pulverem venditabat nullius momenti, more Orientalium vernaculum sermonem detorquens, & corrumpens.

TABULA DUODECIMA

CAPUT DUODECIMUM.

Alterius fictilis lucernæ formam, quam in quodam Columbario ad dexteram, priusquam recenti Appia Porta egrediamur, reperi, præsens Tabula exhibet, in qua sedens quidam in lucernæ extremitate cer-

cernitur adolescens ; qui manibus prope foramen appositis, nescio an ad ellychinii flammam sese calefaciat, an potius innuat inter vinum & lucernas unionem, hæ namque in antiquorum conviviis die ingruente exstinguebantur.

Adolescentulus hic quum sit omnino nudus, coronatus hedera, inflatisque buccis, parvulo Baccho videtur non absimilis, eo magis quod ex ejus fronte duo promineant cornicula, qui ab Ethnicis Baccho tribuebantur ad vini indicandam vim; hinc Horatius *vinum addere cornua pauperi* ait. Aliquem etiam repræsentare posset ex illis puerulis, qui immodice exultantes Bacchanalibus aderant, ut Athenæus secundo libro nobis testatur. *Horat. Od. xxi. ver. 18.*

TABULA DECIMATERTIA

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

DUo hi viri personati in gemmis, quas apud me habeo, eleganter incisi sunt. Prior baculum oblongum terræ altera extremitate innixum tenet, altera sinistro brachio admotum, qui caput prætergressus, malorum, ac pyrorum velut racemo ornatur. Larvam idem supra frontem elevatam, & quasi obvolutam tenens proprium ostendit senilem vultum, quasi quiescat a gesticulatione. Ei vero pellita zona virilia contegit, cetera nudus existit, de quo histrionum impudice in scenam apparendi vetusto more Juvenalis: *Juven. sat. 6. v. 70.*

Personam, thyrsumque tenet, & subligar Acci.

Et Lambinus: *Satyricæ fabulæ a Græcis inventæ, ab Atellanis Latinorum non multum discrepant; nam quemadmodum in illis Satyri nudi, Fauni, Sileni inducuntur, verbis, & motibus obscœnis risum moventes, ita & Atellanis personæ turpes.* *Lambin. in Artem Poët. Horat. v. 221.*

Alter vero pedibus, brachiisque nudis pumilio quidam videtur, & ridicularius, præcipue autem ob bardocucullum, quo illius caput, & frons conteguntur, quare personæ illi, quam vulgo *Ponsevere* appellitant, non videtur omnino absimilis. Supra pectus, sub quo tunica visitur obvoluta, a Larva pendet barba. Ab una tantum

sui

fui parte confpicitur, & aliquem notum hominem imitari videtur. Mimis, feu Pantomimis illum adnumero, qui marmoreis infcriptionibus æternæ fuerunt ab Ethnicis memoriæ traditi, quarum una inter antiqui Lanuvii maceries in prægrandi bafi infculpta reperta fuit, ut apud Cl. Gruterum videre eft:

Gruter. Infcr. tom. 1. part. 2. p. CCCXXX. n. 3.

M. AVR. AVG. LIB.
AGILIO SEPTEMTRIO
NI. PANTOMIMO. SVI
TEMPORIS. PRIMO. SACERDO
TI. SYNHODI. APOLLINIS. PA
RASITO. ALVMNO FAVSTINAE
AVG. PRODVCTO. AB. IMP. M.
AVR. COMMODO ANTONI
NO. PIO. FELICE. AVGVSTO
ORNAMENTIS DECVRIONAT
DECRETO. ORDINIS. EXORNATO
ET. ALLECTO. INTER. IVVENES
S. P. Q. LANIVINVS.

Ad hujus marmoreæ epigraphes dexteram Commodi confulatus notatur.

TABULA DECIMAQUARTA

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

Bacchanaliorum licentia, quam nonnunquam decreta, & S. C. coërcuere, auctorum teftimonio nota eft, ac etiam ex cælatis gemmis, metallis, Græcis Etrufcifque vafibus, aliifque antiquis monumentis, in quibus adolefcentuli, puellæque crinibus folutis, artubus nudatis, inhoneftifque corporum gefticulationibus Furiarum inftar effictæ vifuntur.

Hujufmodi vero licentia primis temporibus in more non fuiffe videtur; Cicero enim inquit: *Scenicorum mos tantam habet a vetere difciplina verecundiam, ut in fcenam fine fubligaculo prodeat nemo.*

Cic. De Officiis libr. 1. 35.

Perfona, quæ in hac Tabula exhibetur, ex quadam gem-

gemma insculpta, summa cura delineata, caput hedera redimitum habet, nudum corpus, pedibus ocreas, sinistra autem oblongum baculum terræ innixum, in cujus vertice poma congesta, dextera autem quoddam clavæ genus tenet, quæ pomis pariter in ordine positis composita videtur, vel baculus est quasi tornatus, seu trajectus per globulos mobiles, qui susdeque feruntur, ac colliduntur rythmo quodam sonoro. Hujusmodi comœdus unus ex eis videtur, de quibus ait Horatius:

Carmine, qui tragico vilem certavit ob hircum, *Horat. in artè Poëtic. v. 22.*
Mox etiam agrestes Satyros nudavit.

Idest, ut inquit Lambinus, *introduxit inter actus tragœdiarum, vel statim post tragœdias recitatas.* *Lambin. in Comment. ad Art. Poët. Hor. Ver. suprad.*

TABULA DECIMAQUINTA

CAPUT DECIMUMQUINTUM.

HÆc ærea persona, quæ in mea collectione e rebus comicis conflata asservatur, comœdum aliquem repræsentat pedibus nudum, & a genubus usque ad caput vili penula contectum, & in quoddam pileoli acumen ad rudem formam quasi antiqui apicis, terminante.

Larva, qua personæ vultus celatur, utpote a corporis commensu absona, os, & mentum aperit. Dexterum brachium pugno clauso pectori innititur, & penula contegitur, tota denique corporis habitudo nonnisi ad scurrilem aliquem pumilionem imitandum composita est, quod sigillum affabre conflatum fuisse puto ad alicujus comœdi excellentiam demonstrandam, præsertim quum passim similium actorum monumenta etiam marmoreis inscriptionibus reperiantur, inter quæ basis illa immanis ex antiquis in via Appia Bovillis, nunc *le Frattocchie*, quæ nunc ad Excellentissimam Columnensium Familiam pertinent, effossa, ac inter rudera reperta connumeratur. Epigraphes vero hæc est:

f. COMMUN.

L. AGILIO. L. F. POMPT. EVTYCHE
NOBILI. ARCHIMIMO. COMVN. MIMOR
ADLECTO. DIVRNO. PARASITO
APOL. TRAGICO
COMICO. PRIMO SVI TEMPORIS
ET. OMNIBVS
CORPORIS. AD. SCAENAM. HONOR
DECVRIONI. BOVILLIS
QVEM. PRIMVM. ADLECT. PATRE
APPELLARVNT
ADLECTI. SCAENICORVM. EX AERE
COLLATO
OB. MVNERA. ET. PIETATEM IPSIVS
ERGA. SE
CVIVS. OB. DEDICATION
SPORTVLAS. DEDIT
ADLECTIS. SING. XXXV DECVR
BOVILI
SING. X. V. AVGVSTAL. SING * I
DEDIC. III IDVS AVG. SOSSIO PRISCO
ET COELIO APOLINARI. COS
CVRATORE
Q. SOSTO. AVGVSTIANO

f. BOVILLI

Ad hujus basis latera leguntur nomina Universitatum Mimorum, & illustrium comicorum numero sexaginta, quæ brevitatis causa omittuntur, quæque in celeberrimi Gruteriani Operis pag. MLXXXIX. recensentur. Consulatus nota ad annum 169. M. Aurelio imperante, pertinet.

TABULA DECIMASEXTA

CAPUT DECIMUMSEXTUM.

Histrionem in hac Tabula expressum ita larvatum; ut una cum ejus vultu caput etiam contegatur, si illius habitus, pileus, vestis, & corporis gesticulatio attendantur, Veneto illi seni nostrarum comœdiarum, quem nos dicimus *Pantalone*, esse arbitror comparandum. Illius vestis pretiosa purpura constare dignoscitur,

scitur ; quam supra dorsum , humerosque ; manibus in eadem circumvolutis , intortam tenens , quæ tamen excurrit ad dexterum usque pedem quasi nudatum, nisi in quantum quodam calcei genere tenuissima pelle compacti , & tibiæ extremitati variis ligamentis alligati tegitur. Vestis limbus sub dextero brachio , quòd concinne saltet, agitatur . De comœdorum vestibus agens Donatus inquit : *Parasiti cum intortis palliis veniunt* . Utrum id possit etiam de hac persona dici , & hic aliquid adferre luminis , me latet .

Donat. in Vita Ter. circa fin.

Celebriores inter antiquioris ævi scenicos saltatores, cantoresque quidam Cajus Jocundus Exquilinæ Tribus adnumeratur, qui ob suam saltandi , canendi , nugandique peritiam immensam non tantum populi multitudinem , verum etiam tres illos Imperatores Galbam , Othonem, & Vitellium spectatores meruit habere , quod nobis inscriptio quædam marmorea , a Cl. Grutero relata, testatur , quæ quum mendis corrupta esset, purgatior ab eruditissimo Antonio Francisco Gorio refertur :

Grut. To. I. Part. 2. pag cccxxxi. n.7. Gori Inscript. Etrusc. To. II. pag. 176.

DIS . MANIBVS
C. IOCVNDO . C. F. EXQ. QVI XII. AN, VIX
ET SEPTIES SPECTANTIB. PVB. IMPP.
SER. GAL. OTH. SAI. A. VIT. ET . P. R.
SALTAVIT . CANTAVIT ET PLACVIT
PRO IOCIS . QVIB. CVNCTOS . OBLECTABAT
SI QVID OBLECTAMENTI . APVD. VOS . EST
MANES INSONTEM REFICITE . ANIMVLAM
FAVSTVS NVNC INFAVSTVS
PATER FILIO ET SIBI FECIT

Quòd egregii scenici actores Principibus viris in deliciis essent, e Dionis Epitome noscitur, ipse enim testatur a Caligula , saltatoribus , & comicis addictissimo , Apellem comœdum summopere amatum fuisse , quin etiam Euthichianum histrionicam artem profitentem , militiæ ducem fuisse factum , indeque ad Consulatus dignitatem evectum .

In Calig. pag. 130.

Idem pag. 366

TABULA XVII. ET XVIII.

CAPUT XVII., ET XVIII.

QUæ in profpectu delineata exhibentur capita in Tabula XVII. e quodam marmoreo herma, quod apud me affervatur, non infimæ quidem cælaturæ, defumpta hinc Faunum, feu Bacchum adolefcentem, inde Silenum repræfentantia, ambo ad fatyricos actores referri poffunt, quæ perfonæ noftra quoque tempeftate in paftoralibus Comœdiis immifcentur, ficut apud veteres in eorum fcenicis celebritatibus, & Bacchanaliis.

Pofterior Tab. XVIII. parvum exhibet æreum fimulacrum Græci artificii, quod acceptum referre debeo perilluftri Domino Ignatio Maria Como, inter Neapolitanos viros eruditiffimo, in celebrioribus Academiis cooptato, qui in præfentia Cardinalium, ac Summorum Pontificum hiftoriam fcribit.

Sedens repræfentatur, cruribus, humero, brachioque finiftro, quo fuæ tuniculæ limbum tenet, penitus nudatis. Ab ejus Larva, cujus bucca in modum cochleæ efformata, confurgit coma, circa vultum contorta, & fi ab externo corporis habitu argui fas eft, concinnas cantiones videtur edere.

Dum hæc prælo mandantur, a D. Angelo Roccho, veterum monumentorum ftudiofo, dono accepi marmoream infcriptionem, quæ quum ad fcenicam pertineat rem, hoc capite optimum duxi eam in medium adducere

V.P.FABIVS.P.Ↄ.L. FAVSTVS	PHOEBE VOCONTIA	V.POMPEIA.GN.L. SABBATIS

EMBOLIARIA ARTIS
OMNIVM ERODITA
HVNC FATVS SVVS PRESSIT
VIXIT ANNIS XII.

Plin. Hift. Natural. libr. 7. cap. 48. Salmaf. in Notis ibi p. 510.

Vocabulum illud *Emboliaria* quid fibi velit, fupereft confiderandum. Illius meminit Plinius: *Galeria Copiola Emboliaria reducta eft in fcenam*, necnon Salmafius in Notis ad

ad Vopiſcum in Aureliano inquit: *Empolaria mulier* (*ita enim legendum*, *non Embolaria*) *eſt ſcenica*, *vel quaſtuaria*. Hæc tamen correctio videtur non admittenda, ſi huic inſcriptioni, in qua aperte legitur *Emboliaria*, fides habenda ſit. Sequitur deinde laudatus Salmaſius: *Sed verius eſt Embolariam, vel Emboliariam mulierem ab Emboliis dictam*, *quorum mentio apud Ciceronem pro Sextio*, *ex Epiſtolis ad Atticum*. *Alibi oſtendemus Epiſodia*, *&* *Embolia eadem fuiſſe in rebus ſcenicis*. Idem prorſus ſentit Hermolaus Barbarus in Notis ad Plinium, qui de Epiſodiis & Emboliis verba faciens inquit: *Ut fortaſſe id Svetonio ſignificet*, *quum in Nerone dixit inter Pyrrhicarum argumenta Paſiphaë fabulam fuiſſe repræſentatam*. Erant ergo Embolia, quæ nunc Epiſodia, inter unum & alterum actum vulgo *Intermezzi*. Et ſicuti Exordiarii inter ſcenicos erant, ita quoque aderant Emboliarii, primi ad operis proloquium, ut ajunt nonnulli, ſecundi vero ad Epiſodia vulgo *Intermezzi*. Hoſce vero Mimos fuiſſe arbitror, qui ridiculariis geſticulationibus ſpectatores ad riſum moverent, inter quos *Phœbe* puella eò magis emicuit, quò magis in arte præcelluit, quamvis duodennis tantummodo fuerit. Hanc Inſcriptionem, ut ſecuriori ſervaretur cuſtodia, celeberrimo Kircheriano Muſeo dono dedi.

TABULA XIX.

CAPUT DECIMUMNONUM.

UT Veteribus larvas non ex partibus compoſitas, ſed ſolidas in uſu aliquando fuiſſe appareat, quibus faciem, caputque ſimul contegebant, hanc in præſenti Tabula Larvam aeream utrinque delineatam exhibeo, quæ apud Paulum Bugliellum Sabbathinum aſſervatur. Inferne mutilata hæc eſt, brevique tunicula, quæ genua non tangit, ac quodam palliolo ante, & poſt ſiniſtrum ejus humerum prolabente contegitur. Hujus generis pallio arcte adglomerato in quodam marmoreo diaglypho, quod apud PP. Societatis Jeſu in celeberrimo Rom. Collegii Muſeo cuſtoditur, indutus inſpicitur ſer-

 vus

vus quidam, qui heri sui currum præit, quod argumento est, personam hanc repræsentare aliquem scenicum servum, qui, manibus pectori superimpositis, animi designet mœstitiam sui, ut nostris adhuc hisce diebus in scena peragi videmus, quum a servis propria, vel dominorum suorum futilia infortunia scurriliter enarrantur.

Altera, quæ sequitur, figura ex aere personati videtur adolescentuli, quem parva tunica succincta contegit, & cujus clamydis, aut pallii limbi ab humeris prolabentes circumvolant, & qui grave pondus supra dorsum gestare nititur. Nunc magis composite, & compte in scenam similes servuli inducuntur.

Donat. in vita Teren. circa finem. De antiquorum servorum veste inquit Donatus: *Servi amictu exiguo conteguntur paupertatis antiquæ gratia, vel quòd expeditiores agant.* De palliis eorumdem ait Begerus fuisse *non longiora nostratibus, sed ampliora*; & apud eumdem eruditissima Daceria addit: *Pallia in actoribus fasciarum usum præstitisse ordinarie, quæ plerumque collo devolverent, nunc ex altero suspenderent humero, interdum etiam cinguli loco iis uterentur.* Quod verum esse patet ex his sigillis, atque aliis diaglyphis, & ex picturis in Terentio Vaticano.

Beger de Larvis cap. 2. pag. 69.

Ibidem.

TABULA VIGESIMA

CAPUT VIGESIMUM.

Mirabili sane artificio in una tantùm signatoria gemma exculptas, & ex ea accurate delineatas, etsi prototypo grandiores, septem Larvas præsens Tabula exhibet, quarum una crines habet intortos, & circa frontem calamistratos, & in occiput rejectos, reliquæ vero sex, omnes ora habent instar conchylii, quatuor sunt calvæ, duæ capillorum concinnitate non multum inter se differunt. Media inter omnes Larva est Silenica, cum barba in quinque cincinnos distributa. In Gorlæana collectione num. 331. pari Larvarum serie sculpta gemma refertur, cujus in medio, quum una huic nostræ Larvæ omnino similis inspiciatur, Socratis imaginem eam autumat repræsentare Gorlæus, sex vero reliquas actores, qui in sce-

Gorl. T. 2. p. 32. n. 331.

ſcena, perſonam Socratis agebant ad ipſum irridendum. An de mea hac gemma idem dicendum ſit, neſcio, quum enim Socratis vultus a Sileno non multum differat, vereor, ne tot Socrates multiplicentur, quot ſunt Sileni Larvæ. Dicam potius, ne omnino a Gorlæo diſſentiri videar, in hac gemma ruſticum Chorum ſex actoribus, quos inter Silenus primas tenet, conſtantem repræſentari. Chori hujuſmodi inter unum, aliumque comœdiæ actum inducebantur, & dum unus de Choro canebat, ſilebant ceteri, ut inquit Lambinus: *Perſonæ, ex quibus conſtabat Chorus, & cantabant, & loquebantur, quamquam, quod ad locutionem pertinet, una perſona fortaſſe pro omnibus loquebatur, reliquis adſtantibus, & ſilentibus, ſive viri eſſent, ſive mulieres*. Donatus vero Chorum, & cantores alternis vicibus ceciniſſe autumat: *Sed primo una perſona ſubſtituta eſt cantoribus, quæ alternis reſpondens Choro locupletavit, variavitque rem muſicam, cùm altera, tum tertia, & ad poſtremum creſcente numero per actores diverſos perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & ceteri ornatus &c. reperti*.

Lambin. in Art. Poet. Horatii ad ver. 193.

Donat. ubi ſupra circa medium.

In extima hujus Tabulæ parte alia adeſt Larva bifrons duos complectens vultus, juvenilem unum hederæ foliis vittatum, ſenilem alium, & ſatyro ſimilem, cujuſmodi perſonæ vel in paſtoritiis comœdiis, vel in epiſodiis inducebantur, Chori enim his aliquando ſatyris conſtabant, ut inquit laudatus Lambinus: *Satyros nudos introduxit inter actus tragœdiarum, vel ſtatim poſt tragœdias recitatas*. Aliquando Bacchantibus, modò honeſtis, gravibuſque perſonis, uti in Senecæ Tragœdiis videre eſt, prout poëſis argumentum requirebat, ut habitus, & cantus illi reſponderet, ſecundum Horatii præceptum.

Lamb. in Art. Poet. Horatii ad ver. 221.

Ultima Larva capite calvo, barba oblonga, & calamiſtrata, naſo ſimo, Socrati videtur non abſimilis, & ſub hac ſorte Philoſophi perſona ludimagiſtrum repræſentare voluerunt actores; quod non eſt a veritate prorſus alienum, quum Socratis perſonam iu theatris introductam fuiſſe apud veteres certo ſciamus, poſtquam id ab Ariſtophane factum eſt ad eum irridendum in *Nubibus*, tanto auditorum oblectamento, ac tanta illius Philoſophi moderatione, ut, quum eorum plurimis illum cognoſcendi

ſcendi cupido inceſſiſſet, ipſe, ne hujuſmodi carerent voluptate, ſuique aſpectus cunctis facilius pateret, e ſubſellio ſurrexerit.

TABULA VIGESIMAPRIMA

CAPUT VIGESIMUMPRIMUM.

QUanta cujuſcumque regionis, & linguæ comœdorum copia Romam venerit, facile ex tot ſcenicis monumentis, quæ apud Magnates, ceteroſque rerum antiquarum ſtudioſos ſumma cura aſſervantur, dignoſci fas eſt. Ego quidem Larvarum, & monumentorum ad comicos ſpectantium, ſecundum regionum varietatem geſtu, & veſte diverſos, non paucam mihi, etſi exigui laris viro, copiam collegi. Perſonarum hanc differentiam noſtra adhuc ætate in theatris uſurpatam videmus; ſolent enim in ea introduci modo Neapolitanus aliquis, modo Acerranus, modo Genuenſis, Venetus, Bononienſis, Hiſpanus, Gallus, Germanus, Armenus, aliarumque nationum actiones imitantes.

Perſona, quam hæc Tabula exhibet, aliquem forte ex his exteris comicis repræſentabat, & omni cura e cujuſdam gemmæ prototypo deprompta eſt. Pedes ocreati ſunt, militaris habitus, Larva, ſeu barbam, ſeu crines ſpectes, ad ſenium compoſita. Pedum, ſeu baculum dextera tenet inflexum, & gradu citato tamquam veteranus militari munere inſignitus ſe ad expeditionem paratum oſtendit, niſi dicas militem glorioſum imitari, cujuſmodi miros quidem mimos Auguſti, Caligulæ, Neronis, aliorumque imperatorum temporibus floruiſſe ex antiquis libris ſcimus, & ex marmoreis inſcriptionibus compertum habemus, & ex hac præſertim cuidam inſigni comœdo, Severo, & Caracalla imperantibus, poſita:

M. AV-

M. AVRELIO . AVG. L.
ACILIO SETTENTRIONI
PANTOMIMO . SVI . TEMPORIS
PRIMO .
HIERONICAE . SOLO . IN . VRBE
CORONATO
DIAPANTON . LIB. IMP. DD. NN.
SEVERI . ET . ANTONINI AVG.
PARASITO APOLLINIS
ARCHIERI SYNOD. IIII.
VIR. A.......
HVIC RESPUBLICA .
PRAENESTINA
OB INSIGNEM AMOREM . EIVS
ERGA
CIVES . PATRIAMQ.
POSTVLATV POPVLI . STATVAM
POSVIT .

In Prænestinis ruderibus in immani basi sculpta reperta fuit . Ex ea vero , & ex aliis similibus quantum Prænestini in scena excellerent , apprime dignoscitur , & præsertim Acilii Septemtriones , quod etiam alia in hoc opere relata monumenta testantur .

TABULA XXII.

CAPUT VIGESIMUMSECUNDUM.

DUodecim , quas in hac Tabula exhibeo Larvas ex quatuor supra triginta æreis , plerisque cum argenteis oculis , & excellenti sane artificio elaboratis , quæ penes me sunt , delegi ; quarum prima crinibus circa frontem crispatis , ore hiante instar conchylii , trucique aspectu ad aliquid formidolosi in scena repræsentandum videtur inservisse , quamvis tamquam indubium id afferi nequeat , quum ad ludicra quoque recitanda apta fuerit . Os ad formam conchylii in hac , & aliis larvis effictum , forte vocem actoris in recitando , ut in tubis fit , augebat .

Quæ

Quæ sequitur Larva Heroinam quamdam prægrandis magnitudinis videtur repræsentare. Talis quondam visa est Romæ in Principis cujusdam viri domestico theatro, ex qua tandem multi prodibant saltatores sub illius veste latentes, qui dein concinnas choreas ducebant.

Tertia Larva, cui caput quibusdam fasciis circumdatum, & mystaces in superiori labro, ac mentum diductum, vultusque naturalis, Orientali gemmarum mercatori hujus nostræ ætatis aptari potest, eo prorsus modo, quo in nostra theatra illum introducere solitum est.

Quarta, hederæ coronam, aurésque habens asininas, fortassis Ignorantiam repræsentavit, seu potius quamdam Bacchantem, quarum plures apud Augustinum, & Gorlæum visuntur.

Quinta juvenilem, & muliebrem exhibens formam, crinesque habens in occiput collectos, alicujus famulæ personam videtur repræsentare.

Sexta juvenili ætate, vultu nobili, & honesto, fronteque pretiosis gemmis redimita, ad Heroicam Regiamque feminam repræsentandam forte inservivit.

Septima, cui duæ pendent a fronte gemmæ, & quæ duos habet oblongos mystaces, ad imitandum aliquem Orientis, Turcicique Imperii Præsidem posset adhiberi, quas quidem personas non raro in scenam inducere in more est.

Verumtamen omnium prorsus antiquarum Larvarum proprium usum divinare futilis, & incerti negocii esset, idemque pene, ac si quis somnia explicare curaret; multæ enim ad libidinem inventæ & efformatæ fuerunt.

TABULA XXIII.

CAPUT VIGESIMUMTERTIUM.

Usum harum Larvarum ingenue fateor me nescire, nam priscorum hominum mores magna ex parte ignoramus, & nimius erat festorum numerus, in quibus his Larvis utebantur Antiqui, & fortasse quamplurimæ pro ingenio, nullaque certa ratione effictæ fuerant. Prima tamen, ob foramen, videtur alicubi infixa fuisse. Secunda pa-

patremfamilias fortaſſe demonſtrat. Sexta viridarii cuſtodem, & ſeptima hominem Orientalis regionis.

T A B U L A XXIV.

CAPUT VIGESIMUMQUARTUM.

EX octo Larvis, quæ in hac Tabula delineatæ ſunt, ambæ illæ, quæ primo ordine poſitæ viſuntur, mulierem, & naturalem vultum præſeferentes, forte Prænestinas quaſdam actrices repræſentant; in antiquis enim maceriis repertæ fuerunt Præneſte urbe magni nominis ob celeberrimum Primigeniæ Fortunæ Oraculum, & qua plurimum comicos floruiſſe tum ex antiquis marmoreis inſcriptionibus, aliiſque ſcenicis monumentis, tum ex perampli theatri ruinis, quæ in ea cernuntur, arguere facile eſt.

Porrò prima ſpecioſum quidem, & quod ego ſciam, numquam in ullo alio antiquo monumento adhuc compertum, ornamentum præſefert; quatuor enim plumis ejus capitis ſinciput tegitur, totaque frons ſatis compte decoratur; præterea breves intortique crines ei ſunt ad faciei latera, & aureus gemmatuſque circulus circa frontem, quapropter ſeu Reginæ, ſeu alterius primariæ feminæ perſonam repræſentaſſe putanda eſt; altera vero calantica, & brevibus, ac calamiſtratis crinibus ornata ad aulicam famulam repræſentandam adhiberi poſſet.

Duæ illæ, quæ in medio delineatæ inſpiciuntur, viriles Larvæ, informi ore, ad timorem, terroremque fortaſſis ingerendum, factæ ſunt.

Quinta ad ſenilem potius ætatem indicandam propria, domeſtico pileolo contecta caput, alicui patrifamilias aptari poſſet.

Prototypus ſextæ Larvæ, quæ ſubſequitur, ornatæ ſerica calantica, cujus inſtitæ retrorſum procidunt, paucis capillis circa vultum intortis, a me emptus, una cum nonnullis argenteis Caracallæ numiſmatibus, in prærupto montanoque nemore, quod nuncupatur *l'Ariano*, Veliternæ ditionis repertus eſt. Hujus vetuſtiſſimæ civitatis, quæ ſuperſunt monumenta, inter quæ non-

 nul-

nullæ theatri ruinæ, a Rev. Patre Josepho Roccho Vulpio Societatis Jesu Presbytero pereruditè explicantur Tomo Quarto pag. 70. *Veteris Latii*, ubi tria ex poemate Sexti Turpilii, *Veliterna* nuncupato, refert carmina, per quæ vigens apud veteres Veliternenses mulieres calanticæ usus aperte dignoscitur, quem triginta circiter abhinc annis denuo resumptum fuisse idem enarrat eruditissimus auctor. Quod capitis ornamentum, cum ab eo hujus Larvæ non differat, mihi argumento est, ut opiner, calanticas hujusmodi fuisse adhibitas, tunc cum nonnullorum galericulorum usus exolevit, quibus Larvarum loco uti mos erat; nam Pitiscus ait: *Romæ ante Livium Andronicum galeris, non personis utebantur*.

Pitiscus in v. Persona.

Septima larva, cui crines sunt collecti, & parumper contorti, elata & aperta facie, & quæ dentes, & linguam extra os protendit, symbolum veritatis esse videtur, capitique ejus margaritis contexta corona superimposita consonat; si cui enim veridico, & sincero aliquando quid mali contingat, tempore, veritatis vindice, patrocinante, a cordatis viris omni honore cohonestatur. De hoc autem alibi fusius edisseram.

Octava bufonis similitudinem præsefert, ore præter modum hiante, forte ad delectandum simul, & sui timorem inspectoribus ingerendum.

TABULA XXV.

CAPUT VIGESIMUMQUINTUM.

Alias octo Larvas, sex scilicet æreis laminis anaglyptice elaboratas, duas vero postremas gemmis incisas præsens Tabula exhibet.

Earum prima juvenem mulierem repræsentat crinibus compte circa frontem contortis, qui ad formosum sane vultum hinc inde procidunt calamistrati. Antiquitus muliebres Larvæ in more adhuc non erant. De hac re Pitiscum consule. An vero mulieres sine Larvis comœdias agerent, omnino me latet. Non credas, si originem theatrorum spectes. Cito tamen mulieres in scenam fuerunt invectæ, easque primus invexit Phrinicus Polyphrad-

phradmonis filius Athenienfis. Neophron vero Sicionius etiam pædagogi addidit perfonam, prout Suida teftatur. *Suida in voc. Νεόφρων, & Φρύνιχος.*

Quæ fequitur Larva, naturali capillamento, minaci vultu thrafonem quemdam defignat, qui ampullas proiiciens, & fortitudinem verbofitate tantum oftentans, in prœlio arripit fugam, quæ perfona pluries in theatris noftris repræfentata eft.

Tertia juvenilis ætatis, capillis compte circa vultum contortis, Germanum aliquem referre poffet.

Quartam vero, auribus, capillis, & barba mire brevibus, ob vultus rotunditatem alicui antiquo Batavo, quorum plurimos militiæ Romanæ nomen dare confuevifse ex infcriptionibus dignofcitur, referendam cenfeo.

Quinta adolefcentulum exhibet cum pileolo, cui, loco aurium, duæ funt anfæ.

Sexta, fi vultus lineamenta confideremus, gravem virum, & qui alicujus fibi cari trifte infortunium defleat, imitatur.

Horatii præceptum eft in Arte poëtica, ut perfona in toto opere a poëtis fervetur femper eadem: *Horat. ibi ver. 123.*

Sit . . . . . . flebilis Ino,

Perfidus Ixion, Io vaga, triftis Oreftes.

Idem prorfus in Scenis ordo fervabatur, quare & triftes, & ludicræ, ac denique cujufcumque generis larvæ reperiuntur.

TABULA XXVI.

CAPUT VIGESIMUMSEXTUM.

EX undecim, quæ in hac Tabula exhibentur, Larvis duæ in anaglyphis, ceteræ in aliis gemmis incifæ, ut hic delineatæ vifuntur, prior & tertia Bacchanalibus, agreftibufque ludis celebrandis forte infervierunt; fecunda monftrofæ prorfus formæ, & coloffalis magnitudinis, ex illis effe videtur, uti alibi adnotavimus, apud veteres, quas ad metum, quafi umbræ effent, & phantafmata, ingerendum adhibere mos erat. Plautus in Amphitr. id plane teftatur: *Plaut. ibi act. IV. sc. 2.*

Larva umbratilis, tu me minis territas?

Fest. de verb. signif. libr. 11. voc. Maniæ. Ex Festo quid Maniæ, & Larvæ sibi vellent dignoscitur: *Manias*, inquit ille, *ait Ælius Stilo, ficta quædam esse ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii Manias appellant. Manias autem, quas nutrices minitantur pueris parvulis esse Larvas, idest Manes, quos Deos, Deasque putabant, quosque ab inferis ad superos emanare credebant*. Alii vero secundum Laurentium in sua Polymathia, ajunt Maniam Larium fuisse genitricem: *Quorum Larium proprium ac peculiare est*, inquit Paccichellus, *insaniam mittere*. Ita personatos nonnullos adolescentulos Socrati noctu domum repetenti sese obviam fecisse inquit Ælianus, *ipse vero eos aspexit imperturbatus*.

Quarta, & quinta bifrons Larva pastores, agrestesque armentorum custodes in festis ruralibus forte repræsentaverunt.

Sexto loco videre est quasi numisma aliquod, ubi tres visuntur exculptæ imagines, prima scilicet juvenis cujusdam leonis pellem supra dexteram gestantis, vultuque, & lævæ manus actione laborem suum exprimentis. Altera sinistra coronam tenet, dextraque extensa vicinam sibi arborem indigitat, & supra dorsum juvenem defert, quod fortassis humanæ vitæ symbolum est, quum nomen decusque, nisi sudore plurimo, & post plures exactos labores ad Herculis exemplum, nequeant comparari.

Larvas, quæ sequuntur, in festis Bacchanalibus existimo adhibitas.

TABULA XXVII.

CAPUT VIGESIMUMSEPTIMUM.

Optimi sane artificii Larvam gemma incisam naturali grandiorem primo loco positam præsens Tabula exhibet; barbatam, naso simo, magno capillamento capiti circumvoluto, & in frontis medio ingenti quadam gemma colligato; quum autem inter cilia Sol cernatur effictus, alicui Apollinis sacerdoti eam inservisse arbitror, seu cuique alii, qui in Apollinaribus celebritatibus carmina in ejusdem Numinis honorem recitaret.

Al-

Altera ſenilis imago vili panno, & philoſophico prorſus more induta, capite vittato, pedibus, dextroque brachio nudis, ſuper baculum innixa, lævamque manum ſupra pectus ſenili barba contectam tenens, eodemque brachio exerto, Democritum futiles hominum inſanias ridentem repræſentat. Huic omnino ſimilem imaginem refert Leonardus Auguſtinus. T. 1. Tab. 95.

Poſtrema vero figura, quæ inter cetera meæ collectionis ſcenica metalla connumeratur, adoleſceutulum quemdam repræſentat, qui naturali capillamento, brevique quaſi ſubucula indutus, pedibus femoribuſque nudatis, colligatiſque poſt tergus manibus, & rotundæ baſi verbena circumdatæ ſuperinſidens vel mutam agit perſonam, vel ſecum ipſe ſervilem ſuam conditionem deplorat.

TABULA XXVIII.

CAPUT VIGESIMUMOCTAVUM.

DUæ aliæ in hac Tabula, ſupra jam relatis omnino ſimiles, ſcenicæ Larvæ repræſentautur, verum his caput eſt omnino detectum, totumque corpus Græco pallio ſuperindutum. Ambæ baculis innituntur, una vero earum oris, & barbæ extremitatem digitis leviter tangit, quaſi riſui indulgeat, altera ſub mento barbaque ſiniſtram abſcondit manum, fortaſſe ad modum plorantis, quæ viciſſim Heracliti, & Democriti perſonas referunt.

Duarum harum Græco, & quidem optimo artificio inciſarum gemmarum Orientalium mihi ab eruditiſſimo R. P. Petro Piovenio Soc. Jeſu Presbytero dono perhumaniter ectypum datum eſt, quarum typi in Parmenſi Muſeo, cum pluribus aliis ſcenicis monumentis aſſervantur; aliique permulti tam in celeberrimo Muſeo Mediceo, quam aliorum perilluſtrium virorum, pene his omnino ſimiles viſuntur, quibus ex omnibus, præſertimque ex his a me collectis, facile argui poteſt, quam frequens apud Romanos priſcos in ſuis adeo diverſis ſcenicis celebritatibus foret Larvarum uſus.

TA-

TABULA XXIX.

CAPUT VIGESIMUMNONUM.

ETsi nostris hisce temporibus in scenam saltatores ridicule personati introducantur, illi tamen cum antiquis apud Romanos comparari non valent. En igitur duos antiquos histriones exhibeo, quorum ridiculam simul, ac terrificam potius figuram ne concipere quidem fas esset. Horum unus saltus edere videtur, pedes habens ocreatos, in reliquis vero usque ad media femora levissimo tegitur velo, cujus limbi ob corporis gesticulationem post humeros prolabuntur, aeremque verberant. Brachium tantummodo cum dextera manu apparet, eaque parvulum baculi, fortassis ærei, fragmentum in tunicæ sinum immittit, quod collidebat fortasse alio simili bacillo, quem sinistra post humeros abscondit. Ex ejus Larva pileolus binis extremitatibus oritur, necnon immaniter aperit os, in modum conchilii contextum tenuissimis lineis, ex eadem veli textura, e cujus foramine naturale saltantis os apparet.

Altera e conspectu posita persona, capite calvo, duobus tantum capillorum cincinnis, dextero videtur oculo lusciosa, sinistro vero e sua cavitate eruto, ut mancus appareat, ac risum moveat, brachia post tergum tenet, ventrem habet detectum, præterquamquod tenuissima purpura seu velo amicitur, quo caput & pectus tegitur. Femoralia & caligæ non continuant, & supra superiorem pedis partem cinguntur, ceterum satis concinnam crurium, & pedum habitudinem ad saltationem peragendam exprimit scurrili prorsus histrionum modo, quos inter, Augusto imperante, Pylades, ejusque discipulus Ilas, nec non Neronis, ceterorumque Imperatorum temporibus, alii plures præcellentes fuere.

TABULA XXX.

CAPUT TRIGESIMUM.

HArum Larvarum prior, & penultima, vultum Silenicum præferentes, forte actoribus in rusticis celebritatibus inservierunt.

Ultima vero, si crines circa frontem cincinnati, & in occiput tribus longis calamistris prolabentes, ac vultus species attendantur, alicujus histrionicæ mulieris videtur persona.

Quinta, quæ medium tenet, optimo sane artificio in gemma signatoria incisa, & suo prototypo major σπον-μὶ est mulieris heroico vultu, duabus sub collo, ac aliis duabus supra caput Larvis illi adnexis. Vultus princeps in colli portionem desinens Palladis scientiarum Deæ esse dignoscitur, cujus crines in fronte subducti, & in occiput prolabentes, barbam effingunt alteri senili Larvæ, e cujus ore lingua prominet acuminata, & cujus fronti, & capillis alia superadditur Larva calvo capite, & ore lineis tenuissimis distincto, quæ ambæ Deæ galeam componunt, ejus vero pectus alia non absimili conflatur senili larva, capite pariter calvo, quo Deæ humeri pars tegitur, vultu deorsum verso.

Hujus barbæ alia adnectitur juvenilis Larva, quæ loco Gorgonis Deæ pectori adhæret, & ferme anguineos habet crines.

Qui quatuor vultus σπονμὶν Palladis componunt, quum aliquid abstrusi designent, ab eruditis enarrandi erunt; de eis vero, quid ego sentiam, proferam. Si illos veris imaginibus referri liceat, postremum illum senilem Socratem fortassis, alium vero ei adnexum juvenilis indolis Alcibiadem, aut alium ejus discipulum repræsentare crediderim, ni potius poetæ Horatii imaginem hic referat, quum illi per Cl. Ursinum in lucem editæ similis sit, nec non gemmæ signatoriæ, quæ apud me est, & nomine insignitur, quam in lucem proferam Deo favente in XL. Dissertationibus epistolaribus.

Duas vero reliquas, quibus Palladis caput conflatur, unam

unam barbatam, & lingua exerta Platoni, aliam calvam Carneadi arbitror assimilandas.

Si autem divinari, & hunc Larvarum acervum symbolice lubeat interpretari, per eas Sapientiam signatam dixerim sub Palladis figura, & circumstare prudentiam senilem, & philosophicas doctrinas, necnon eloquentiam, & poësim, quarum primam prioris lingua in modum acuminati ac ferme trabalis clavi efficta præfigurat, alteram vero juvenilis ille vultus indicare potest, quum florenti ætate poësis maxime vigeat.

TABULA XXXI.

CAPUT TRIGESIMUMPRIMUM.

IMago, quam stantem hic vides, in quadam gemma incisa est, & larvatam personam exhibet, cui breves sunt crines, & stat, ut ceteræ, hiante ore, æreum, seu osseum frustulum læva tenet manu, quantum conjectari fas est, ferratum, dextera vero claviculæ speciem similiter, ut opinor, æreæ, quo percusso in scena canebat, & saltabat vicissim. In celeberrima Lucernarum, quam Sanctes Bartolus collegit, & publici juris fecit, collectione una inter ceteras num. 23. refertur, per quam quædam exhibetur Bacchans utrem super humeros gestans, ac quinque globulos, e totidem filis pendentes, ac circulo cuidam, quem illa dextra gerit, circumvolutos; quod instrumentum mihi videtur huic pene simile, quod persona in nostra Tabula delineata gerit.

In hoc scenico actore præ ceteris consideranda venit vestis illa, qua induitur, quæque tenuissima contexta esse purpura dignoscitur. Ex ea actoris tunica, & femoralia simul conflantur, & adhæret tum brachiis, tum toti corpori ad manus & pedes usque, qui nudi apparent. Sin autem alicui recentium actorum similem dicere velimus, nulli similius, quam Veneto portitori, canenti ridiculum quid, dicas. Actor hujusmodi adeo forte industrius in choreis fuit, ut ejus memoriam in hac gemma signatoria veteres æternam servare voluerint. Quum vero in scenicis ludis summa opus esset impensa, Curatores, seu

ſeu præſides comicorum fiebant , ut ex inſcriptionibus patet apud Gruterum . *Grut. To. I. par. 1. pag. CCCXXXI.*

DECVRIONVM. COCCEI L. CVRAT.
STRATONE. COMOEDO
IBYCO. PSALTE. CHRESTO. SVMPTVAR.
TARENTINO. SVMPTVAR.
IN. FR. P. XL. IN. AGR. P. XL.

TABULA XXXII.

CAPUT TRIGESIMUMSECUNDUM.

PLeroſque ſcenicos actores purpura indutos fuiſſe teſtis eſt in Luculli vita Plutarchus , ut dicemus inferius . De ſcenicis veſtibus loquens Donatus : *Comicis* , ait , *ſenibus candidus veſtitus inducitur* , *quod is antiquiſſimus veſtitus fuiſſe memoratur* ; *adoleſcentibus diſcolor attribuitur* , ut apud Terentium in Eunucho videre eſt: temporum vero ſucceſſu, ſaltem Luculli ætate , veſtium color fuit immutatus . Vide nunc quam ex mea gemmarum collectione ſenilem perſonam anaglypho cælatam præſens Tabula exhibet , tenuiſſima ſuperindutam veſte purpurea , manicis uſque ad carpum manus ſtrictis , ac ſub illius præpinguem ventrem cincta , inferius vero laxiore circa femora tibiaſque , & aliquantiſper prope pedes elevata . Teniæ duæ extremis tibiis circumvolvuntur . Hic e conſpectu delineatus , ei , quem Cl. Auguſtinus Gemma 96. refert , & Democritum reputat , omnino ſimilis eſt , & vultu , ac veſte , totoque corporis habitu ab eo nulla in parte difformis . Baculo recurvo ſiniſtra innititur , dextram vero prope pectus ſub barba calamiſtrata abſconditam tenet , capite calvo , videturque aliorum geſtus deridendo imitari , qua in re plurimum Stratocles , & Demetrius præcelluere , ut innuit Quintilianus : *Maximos actores comœdiarum Demetrium*, & *Stratoclem placere diverſis virtutibus vidimus* : *ſed illud minus mirum* , *quod alter Deos* , & *juvenes* , & *bonos patres* , *ſervoſque* , & *matronas* , & *graves anus optime* , *alter acres ſenes* , *callidos ſervos* , *paraſitos* , *lenones* , & *omnia agi-*

Donat. in vita Teren. circa finem.

Quintil. Inſtit. Orat. lib. XI. cap. 3. circa finem.

agitatiora melius ; fuit enim natura diversa . Nam vox quoque Demetrii jucundior , illius acrior erat . Juvenalis

Juven. Sat. 3. ver. 99. vero de Græcis loquens actoribus inquit :

Aut Stratocles, aut cum molli Demetrius Hæmo
Natio comœda est.

TABULA XXXIII.

CAPUT TRIGESIMUMTERTIUM.

QUatuor imagines, quas hic vides, duæ ex ære, duæ vero ex gemmis incisis sumptæ sunt. Prima captivum quemdam, tunica tantum contectum usque genua repræsentat, nudis pedibus, brachiisque, & toto fortasse pectore. Stat ipse e conspectu manibus protensis ac superpositis, caput habet opertum & Larvam hiante ore; maxima autem videtur mœstitia affectus secum ipse triste vel proprium, vel heri sui infortunium enarrare, vel potius deflere.

In suo de reconditis antiquorum lucernis opere huic omnino similem ex æreo annulo figuram in lucem prodidit Fortunius Licetus, ibique morem refert Antiquorum, qui cum defunctorum manibus parentarent, horum Mimorum chorum solebant inducere, quorum erat saltare, dum inter eos primas tenens, ut Gutheri verbis eloquar: *solus Archimimus facta ac dicta viri*, demortui scilicet, qui pone sequebatur, *imitabatur*, unumque ex his autumat, cujus figuram attulit; quamobrem hic etiam noster inter illos adnumerari potest, quamvis Mimi non semper in funeribus fuerint adhibiti.

Fort. Licet. pag. 630.

Altera, quæ sequitur, persona feminuda philosophico more, vultu senili, quæque digitis dextræ manus arrectis, quasi carmina recitat, oscillum, quod sinistra tenet, intuetur. Plures Romæ statuas huic similes videre est, ac præcipue in atrio Palatii Justinianorum marmoribus illustri. Comœdum sedentem, Larvamque ex abaco quodam, super quo duæ aliæ, arreptam intuentem publici juris fecit Cl. Fulvius Ursinus, quod sub hujus initium operis innuimus cap. 6. Plinius de Marco Ofilio Hilaro comœdo narrat, quod quum is maximo ab auditoribus plausu exceptus fuis-

Plin. Hist. Nat. lib. 7. cap. 53.

fuiſſet in theatro, dum die ſuo natali inter convivas Larvam, qua uſus erat, contemplaretur extemplo fato ceſſit ſuo: *Perſonam*, inquit, *ejus diei acceptam intuens, coronam e capite ſuo in eam tranſtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente*.

Tertia huic omnino ſimilis eſt. Horum uterque comœdorum oſcillum intuens vel comicus, vel Poëta eſt, qui in aliqua comœdia, quam forte meditatur, ea Larva uti vult, vel forte uſus eſt. Rupi primus inſidet. Euripidem quum ſuas ſcriberet Tragœdias ſpeluncas petere, ibique inter horrorem & ſolitudinem tragica operis argumenta commentum eſſe Plutarchus teſtatum reliquit: ex hoc tamen Euripidem hic indigitari non adfirmo.

Super lignum torno elaboratum terræ infixum ſedet alter, quem prope baculus terræ ſimiliter infixus, in ſuperiore cujus parte aquilinum caput cernitur. In Dactyliotheca Cl. Gorlæi par. 2. fig. 306. aquilæ caput Socratis Larvæ adnexum refertur, at in re noſtra hunc baculum ornamento potius tribuerem, ni ſymbolice exprimat comœdi illius præ ceteris ſui temporis excellentiam, ſicuti aquila aves ceteras antecellit, uti ad Socratis indicandam ſapientiam, aquilam illi additam fuiſſe ſentit Gorlæus.

Sequitur lucerna, ubi Larva capillis tortis, qui hinc inde ſuper aures procidunt, efficta eſt. Nil habet notatione dignum, niſi quod in quodam columbario prope Latinam viam reperta fuerit, ex qua, aliiſque hujuſmodi Larvis, ac ſepulcralibus inſcriptionibus eruitur, ibi comœdos ſepultos fuiſſe.

TABULA XXXIV.

CAPUT TRIGESIMUMQUARTUM.

HÆc præter modum informis, ac ridicula imago accurato ſtudio e quadam Latino more elaborata gemma delineata, ſenilem repræſentat perſonam recurvo corpore, & citato greſſu ambulantem, cui caput in modum pyramidis acuminatus pileus tegit. Vultus naturalis eſt, ſed mento oblongo, tenui, ac pene acuto. Hic idem ſenis manibus mancus quid utri ſimile fu-

ſupra dorſum geſtat, quaſi eo pro vidulo utatur in itinere. Si locus divinandi daretur, fiſtulam, ſeu tibiam utricularem crederem. Mihi equidem non videtur hæc figura ad Larvas pertinere. Aliam huic ſimilem numquam vidi, quamvis plurima abſurda reperi chimeræ ſymbola. Illius igitur enarrationem me potius latere fatebor, quam divinando abſona dicere. Jam autem hic libuit apponere, quoniam etſi comicam perſonam non repræſentet, ad rem tamen theatralem conducere puto. Hanc gemmam curis eruditi D. Jacobi Vicinelli civis Romani, Sacræque Cæſareæ Majeſtatis ab Epiſtolis acceptam refero: Unum verbum addam: nempe ut eruditi penſitent, an hic deſignetur ſenilis ætas morti proxima, quod tot folliculi fortaſſe innuunt, nam *homo bulla*, ut ait Varro in præfatione operis de Re ruſtica, & *eo magis ſenex*. Qui quamvis ad finem vitæ properet citiſſimo gradu, tamen avaritia premitur, quod monſtrat illud neſcio quid dorſo ejus incumbens, a ranæ forma, quæ avaritiæ ſymbolum eſt, non abhorrens, atque duo tridentes pro manibus infixi ſunt brachiis, quaſi habeat manus uncas ad corradendum lucellum, minime promptas ad dandum. Id etiam Ciceronis ſententiæ reſpondet, qui ait: *Avaritia vero ſenilis quid ſibi velit non intelligo, quo minus viæ reſtat, plus viatici quærit*.

Cicero de Senect. circa finem.

TABULA XXXV.

CAPUT TRIGESIMUMQUINTUM.

PRima hujus Tabulæ figura in annuli aurei gemma inciſa, una cum nonnullis ſemiuſtis oſſibus in quadam marmorea urna ex eodem Columbario eruta, aliam exhibet ſenilem perſonam nudam, recurvam, & ante pectus gibboſam, manibus obtruncatis, pedibuſque ad ſaltationem compoſitis, variis e manibus, baculo, & barba pendentibus globulis, quorum unus ſuper pedis malleolum inſpicitur. Hæc etiam quid ſibi velit, & quiſnam fuerit ejus uſus, neſcio. Si locus, ubi gemma inventa eſt, foret conſiderandus, quod utique non cenſeo, nam in hujuſmodi ſarcophagis plura huic ſimilia reperiuntur cælata opera, auro quoque concluſa, quæ ſolum, aut ea illis, qui tumulati

lati fuere, in usu fuisse, aut illuc in amoris argumentum ab eorum consanguineis amicisque fuisse conlata, demonstrant, si, inquam, inventionis locus foret considerandus, dicerem per eam vitæ vanitatem repræsentari, qua dum fruimur, sensim annorum & senectutis pondere gravamur, & reddimur debiliores, ac instar bullarum, quas pueri sapone efformant, evanescimus. Forte huic gemmæ Horatii carmina conveniunt:

...... *pictoribus atque poëtis*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Horat. de arte Poët. ver. 9.

Sedentis aliam mulieris figuram juvenilis prorsus ætatis, nudo corpore, cui pedum adhæret, quæ dextra virilem Larvam supra femur innixam tenet, & crines in occiput colligatos habet, Thaliam comœdiæ præsidem Cl. Augustinus autumat repræsentare; in suo enim *De antiquis gemmis* opere, quamdam huic nostræ simillimam mulierem profert ore & vestium ornatu parum honesto, ad comœdiæ licentiam fortassis significandam. Verumtamen me non latet, Musas omnes tam marmore exculptas, quam æreis Pomponiæ Familiæ Consularibus numismatibus cælatas, si unam Musagetis Herculis imaginem excipias, talaribus vestibus esse contectas. Si vero per gemmas hujusmodi certas personas multoties repræsentari dicere velimus, quibus in theatris spectatores plauserunt, hac gemma mulier fortassis hujusmodi repræsentabitur, eò magis, quod, ut infra adnotabo, plures visuntur in antiquis monumentis personatæ, ac seminudæ mulieres, quæ histrionica arte præcelluere.

TABULA XXXVI.

CAPUT TRIGESIMUMSEXTUM.

Quam præsens Tabula affabre cælatam exhibet gemmam signatoriam Eminentissimo & Reverendissimo Philippo Cardinali Gualterio dono dedi, & eam postmodum ex illius hæreditate D. Antonius Borionus, a Boriono autem antiquarum gemmarum amantissimus Eques Ugo Smilhson Britannus compararunt.

Comicus senex per hanc repræsentatur, planipes, tunica

nica, & pallio, tenuissima purpura contexto, ac genua prope producto, indutus, & Larva calvo capite personatus, qua, ut ait Pollux, ad senilem repræsentandam personam uti mos erat, spissa barba, ore hiante ad gaudium risumque composito. Supra sphericam basim una cum pedo visitur juvenile oscillum.

Duæ hujusmodi Larvæ tam dissimiles mihi argumento sunt, figuram hanc alicujus Pantomimi personam exhibere, quorum erat diversas in theatro personas repræsentare. Quod vero comicus hic sinistra gemmis ornatam catenam ovalis figuræ tenere videatur, hoc fortasse innuit, præmia reportasse ob bene actam utramque personam, quapropter ad facti memoriam simili se forma in gemma cælari voluerit. Quæ autem in scenicis magni nominis actoribus remunerandis Romani Populi fuerit largitas, & munificentia, & quare comœdi ingentem divitiarum vim sibi comparaverint, apud Ciceronem, & alios videre est.

TABULA XXXVII.

CAPUT TRIGESIMUMSEPTIMUM.

QUatuor hujus Tabulæ figurarum, quarum tres in gemmis incisæ sunt, una vero ex ære conflata, prima, si illius manus simul junctæ femoribus superpositæ, ac ejus Larva prægrandis oris, e qua in duos limbos pileolus desinens derivatur, considerentur, servi persona videtur. Basi ad instar scrinii insidet, brevi tunicula præcingitur, qua etiam femoralia componuntur, tibiis decussatis. Begerus ait in suo *de Larvis* opere, eos, qui in theatris servi personam repræsentabant, Larva quadam uti fuisse solitos, quæ non ad ceterarum modum circa vultum actoris ornamento fuisset, sed in pileoli rotundi modum dumtaxat terminaret. Servus hic super humeros scrinium heri sui jussu gestasse videtur, quod cum humi, se se reficiendi gratia, deposuerit, vultu ad mœstitiam composito suæ luget servitutis duritiem. Huic omnino similes personas per ridicularios quosdam servos crederem in theatris nostris repræsentari, qui ob dela-

delatum Domini juſſu vidulum defatigati, eum in terram projiciunt, illique ſuper inſidentes, longam, ac jocoſis plenam dicteriis auditoribus habent concionem.

Secunda pueri cujuſdam figura Baccho non abſimilis, tunicula induta, tibiis nudis, ac utro ſuperinſidens, larvata, manuſque poſt tergum converſas tenens, primam Theatrorum, Larvarumque originem innuere videtur, quæ ex feſtis in Liberi honorem ab Atticæ Villicis, vindemiarum tempore, fieri ſolitis ſua traxere primordia; capro enim mactato, uno tantum pede ſuper utrem inflatum & illitum ſaltabant, ſubſannante interim, in modum ruralis theatri, populo circumſpectante, ſi cuidam, prout facilis erat negocii, in terram labi contigiſſet. Quod innuere videtur Virgilius Georg. Secundo: *Virg. ibi. v. 382.*

Præmiaque ingentes pagos, & compita circum
Theſeidæ poſuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos ſaliere per utres.

De Italis poſtea loquens, ad quos uſus Larvarum, & hic ſaliendi mos pervenerat, inquit: *Ibid. v. 385.*

Nec non Auſonii, Troja gens miſſa, coloni
Verſibus incomptis ludunt, riſuque ſoluto,
Oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis.

Hujus figuræ vultus referri poteſt vel ad mœſtitiam, quod male ceſſerit ſaltus ſupra utrem, vel ad ſcurrilitatem, ut conjici potius poteſt ex manibus poſt tergum retortis, vel etiam ad jactationem quòd bene, & ex ſententia ſaltaverit, dum in utre, quaſi ſuæ victoriæ ſigno equitat. Adi ſi lubet Gorlæum, qui Tabula 308. tribus exhibet diverſis modis ſaltum, quem ſupra utrem plures ſatyri edunt.

Tertia, quæ ſequitur, perſona in proſpectu delineata, virum deſignat purpurea, ſed tenui tunicula, indutum femoribus, cruribus, brachiiſque ferme nudum, manibus clauſis, & pectori admotis, ac larva prægrandis oris in duos limbos hinc inde deſinente perſonatum; eo forte corporis geſtu & habitu hic repræſentatur, quo in ſcena magno ſpectatorum plauſu recitaverat. Ita opinandi mihi argumento eſt ramus ille palmæ, qui juxta hujus perſonæ pedes appoſitus inſpicitur.

Quarta perſona vero mulier eſt adoleſcentula, pedum ſiniſtra, Larvam dextra geſtans, & Thaliam Muſam videtur re-

repræſentare, nam hic honeſto, gravique vultu, & talari induta veſte effingitur, eo prorſus modo, quo in veteribus anaglypticis monimentis exculpta eſt, cui mire convenit verſus.

Comica vita Thalia tibi eſt, moreſque reperti.

TABULA XXXVIII.

CAPUT TRIGESIMUMOCTAVUM.

IN pluribus ſarcophagis ſeu in fronte, ſeu ad eorum angulos exculptæ nonnumquam Larvæ conſpiciuntur, & quidem non ad ornatum tantum, ut multi opinantur, at quandoque ut ibi comicos, qui illis utentes celebres in ſcena evaſere, ſepultos fuiſſe dignoſcatur, quod & ab inſcriptionibus, quæ in ipſis ſarcophagis inſcriptæ occurrunt & ab eorumdem comicorum vultibus ſub ipſis Larvis latentibus arguitur. Duas hujus generis coloſſeas perſonas repræſentantes larvas in quodam ſarcophago in Muſeo RR. PP. Societatis Jeſu exiſtente exculptas hæc Tabula exhibet, ſub quibus tum oculi, tum ora naturalia comicorum cernuntur; quorum frontes regalibus vittis, vultus calamiſtratis crinibus, mentum vero barba, & muſtaciis contortis, barbarico more, exornantur. Fortaſſis perſonas induiſſe eoſdem illos comicos, qui ibi ſepulti fuere, exiſtimarem. Quod vero perſonæ hujuſmodi magno ſpectatorum plauſu in ſcenam induci ſolerent, idem Bergerus in laudato opere teſtatur, ſcribens: *Hæ vero terribiles Larvæ ab iis ſumebantur populis, qui locorum intervallis diſiuncti more habituque peregrino minus vulgo cogniti erant, eoque magis movebant.*

Berger. de Larvis cap. 1. §. VI.

Figura altera e quadam mei juris gemma delineata eſt, & adoleſcentulam e conſpectu poſitam, tunica & clamyde indutam repræſentat, quæ oblongum palmæ ramum ſiniſtro brachio protenſo, dextero autem muliebrem juvenilem Larvam tenet, quam ſerio & attente, vultu in latus reſpiciente, intuetur, meditaturque, quaſi ſecum ipſa mente revolvat, quantum ſibi honoris eà Larva in ſcena adſciverit; ni potius opinari velimus, incitamentum eſſe ad premia, laudeſque per poëſim capeſſendas.

TA-

TABULA XXXIX.

CAPUT TRIGESIMUMNONUM.

ETsi in hac Dissertatione non rotunde exculptas Larvas, sed diaglyphas mihi in animo proposuerim in lucem dare, quæ, utpote prægrandi forma, vulgo appellantur *Mascberoni*, quas ad frontes domorum ornandas, atque ad fontium scaturigines Antiqui destinarunt, ac quarum plures tum in atrio ædium DD. familiæ Cremoniæ prope nummulariam mensam S. Spiritus, nec non in aula Vaticani Palatii, & alibi prostant; nihilo tamen minus unam hic referre placuit. Per hanc aliquod fortassis magnum flumen repræsentatur, nam labia ejus, & barba ex frequenti aquarum cursu apparent detrita, quod plane erroris ansam præbuit credentibus, illas ad Oracula reddenda inserviisse. Ingens hoc marmoreum caput inter quasdam macerias prope Neapolitanas saluberrimas aquas repertum, una cum nonnullis cælatis gemmis a D. Francisci Henrici de Grassis Comitis Planuræ, Nobilis Bononiensis, munificentia dono accepi.

Altera Larva excellentis sane operis barbam habens calamistratam, crines contortos, & os præter modum hians, ad personam forte Ægyptii, seu alius peregrini hominis repræsentandam fortassis inserviebat.

Postremæ imagines muliebres seminudæ, sinistris pedum, dextris vero Larvas tenentes, duas, ut opinor comicas feminas repræsentant, quæ pastoralem personam in scena egerunt, quod & ex arboris trunco, penes quem una sedet, & ex scopulo illo seu saxorum congerie, super quam altera dextero innititur pede, apprime dignoscitur.

TABULA XL.

CAPUT QUADRAGESIMUM.

HUjus Tabulæ figura, ex quadam signatoria gemma desumpta, juvenem exhibet feminam, crinibus compositis, ac in occipite colligatis, & calantica ex velo tenuissimo tectis. Seminuda apparet, rotundæque basi superinsidet, eidemque sinistra manu innititur, dum primoribus digitis Larvam e calantica suspensam tenet, tenui fascia, in duos limbos terminante, retro contectam. Mulier hæc, cujus propter nudos pedes baculus jacet inflexus, naturali sui vultus habitu sibi videtur gratulari, dum lubenti animo Larvam contemplatur; quapropter dicendum histrionicam hanc fuisse, & quidem celebrem mulierem. Corpus fere nudum ejus temporis nimia morum licentia permittebat.

TABULA XLI.

CAPUT QUADRAGESIMUMPRIMUM.

ALiam exhibet sequens quadragesimaprima Tabula, ex signatoria gemma depromptam adolescentulæ figuram. Quum autem gemma ipsa confracta sit, in ea vestis tantummodo superior pars apparet, ceterum ipsam fuisse seminudam aperte dignoscitur. Larvam virilem calamistratam sinistra sub mento fulcit, quam dextra crinibus arreptam tenet suspensam; eamque læta inspicit, quod forte per eam sibi in scena popularem plausum comparaverit. Protoma Platonis e regione stat, quòd fortassis comœdia, seu tragœdia, quam egerat hæc mulier, Platonica doctrina esset referta.

Alteram Larvam Silenum, vel Faunum repræsentare autumo ob barbam, crinesque crispatos satyrorum more, nasumque simum.

Tertia Larva toreuma est eo lapide cælatum, qui in Hispania, & Africa effoditur. Ex oris, & faciei forma virum Afrum repræsentare crederem, & præcipue Æthyopem quemdam.

TA-

TABULA XLII.

CAPUT XLII.

PRima hujus Tabulæ imago, cui nomen quoddam subſcriptum eſt, puellam veſte ad talos uſque indutam repræſentat. Quod tali ſolerent Tibicines modo veſtiri, teſtis eſt Horatius:

Tibicen, traxitque vagus per pulpita veſtem. Horat. de art. Poët. v. 215.

Duas præ manibus tibias diſpares geſtat, & ob capillorum incomptam formam, paſtoritiæ feminæ, quæ tibiis egregie caneret in ruſticanis fabulis, referri poteſt; quod etiam ex quadam Satyri Larva eam prope pyramidi impoſita dignoſcitur.

Quæ ſubſequitur, juvenis imago eſt, qui ex Larva, quam ſuper lævum femur tenet, comicus apparet, & fabulas heroicas egiſse crederem ob clamydem, quæ illi cetera nudo humeros veſtit; plures enim Equites, ac Cives Romani in ipſa juventa, ut genio indulgerent, ſcenam conſcendere minime probri habebant. Hos inter Publius Valens connumeratur Anagninus, qui licet equeſtris ordinis adoleſcens, alacri præditus ingenio, verſus elucubrare, & canere, ac in ſcenam perſonatus apparere Nerone imperante in deliciis habuit, qui poſtmodum Vitellii temporibus Legionis dux factus militavit. Res ab eo geſtas, ac lacrimabilem exitum illius belli narrat Cornelius Tacitus.

Tertia imago ſenis nudi, ac ſuper ſcamnum ſedentis ſiniſtra manu juvenilem Larvam ſuſtollit, dextramque ita ſuſpenſam tenet, ut vel recitare, vel fabulam comminiſci videatur.

Porro aliam etiam ridentis juvenis Larvam e regione poſitam habet, quæ fulcro cuidam innixa eſt, quod columellam eſſe crederem, ut paſſim vidimus in hoc opere. Itaque per ſedentem illum ſenem aliquem ſcenicorum operum auctorem, qui varias excogitet perſonas, ſeu Pantomimum aliquem, qui varias perſonas repræſentaverit, arbitror indigitari, vel quod hic ſenex etiam puerili ætate carmina pangeret, & fabulas aut fecerit, aut egerit.

TABULA XLIII.

CAPUT XLIII.

QUam cernis mulierem coma incompta, ac retrorſum religata ſcopulo inſidentem, ſuperne nudam, indutam veſte purpurea, & tenui, qua coxendices ſeu femora, & crura teguntur, hiſtrionicæ arti addictam fuiſſe puto. Extenſo dextro brachio, atque ſiniſtro innixa ſedili, digitum indicem ſuſtollit: obliquo autem vultu expreſſa eſt, & recitanti ſimilis, vel comicæ actioni ſtudens, ante Larvam contra ſtantem ſupra rotundam baſim. Hæc Larva muliebris ore grandiori capillamentum habet, quod ambit caput, & ſpeciem quamdam
Berger. cap. 2. §. 16. mitræ in fronte repræſentat. Bergerus ait: *Ad Larvam ſcenicam acceſſit ornatus, qui altius eminuit*, & præcipue in Larvis muliebribus. In hanc ſententiam pedibus it Salmaſius, ſed exiſtimat, hunc ſupra frontem capillorum
Pollux libr. 4. ſect. 133. cumulum partem ipſius Larvæ fuiſſe. Uterque Pollucem ſequutus eſt, qui hunc cumulum ὄγκον vocat, ac Græcum Λ, referre dicit. Hæc profecto Larva ſimilis videtur Λ, ideoque Pollucis verbis reſpondet, eoque magis, quod Salmaſius affirmat, capillos circa illam prominentiam obductos fuiſſe, ut in hoc diagrammate.

TABULA XLIV.

CAPUT XLIV.

MUltæ comicorum figuræ in hoc opere conſpiciuntur, itidemque multæ feminarum ſcenicarum abſque Larva, ut hæ duæ, quas hic exhibemus. Seminudæ ſunt, & toto corpore in conſpectu, præter faciem, quæ in latus reſpicit, obverſæ: baculis detortis, & terræ infixis, innixæ earum cubitis, hæc ſiniſtro, illa dextero, ac ambæ tenent Larvam, quibus fortaſſe uſæ ſunt in ſcena. Hæ mulieres ſic compoſitæ videntur fuiſſe præſtantes in ſaltatione, quales fuerunt Timeles, aliæque mulieres, quas nominat Juvenalis fictis nominibus

nibus, nempe Appula, Tuccia, Mævia, Galla, Flora, Catulla, Procula, & nonnullæ aliæ, ad corripiendas Romanas feminas, quæ se in ſcena proſtituebant.

Altera Larva veritatem deſignat, ut Leonardus Auguſtinus autumat. De quadam Larva huic noſtræ ſimili, quam num. 36. adfert, capillis eodem modo inſtar undarum criſpatis, & circa caput compreſſis, & lingua ore exerta, idem auctor ait in Notis, quibus Larvam illam illuſtrat, frondem mali perſici pendere ex ejus ore, & quum linguæ ſimilis hæc ſit, fructus vero cordi, malum perſicum ſymbolum eſſe creditum veritatis. Frondes quoque hujus arboris in capite Iſidis conſpici dicit, & Ægyptiorum Deorum ſimulacra ex ejus trunco effingi ſecundum Theophraſtum, nec non amuleta, ut illud, quod ex Iſidis collo pendet, quod verba vera innuere ſcribit. Cui hæc minime arrident, videat, an hæc Larva Manducum illum repræſentet, quem idem Auguſtinus ait habuiſſe ingentem buccam, dentes prælongos, pallidum vultum. Hæc ſimilis eſt actori noſtræ ætatis, qui Bergomatem ruſticum, vulgo *Zanni* imitatur, qui ſic fortaſſe appellatur a dentibus recurvis, atque exſtantibus, Italice *zanne*, vel ſic dictus eſt quaſi Sannio. Videſis Menagium in libro, cui titulus *Origine della lingua Toſcana* V. ZANNI.

TABULA XLV.

CAPUT XLV.

IN hac Tabula primum apparet ſenex quidam naturali vultu, brevibus crinibus ac barba, qui in faciem ſpectat, volumen, vel neſcio quid aliud tenens manibus, ſiniſtro crure, ac brachio nudo. Sub ipſo alia adeſt figura ſenis in latus proſpicientis, baculo recurvo innixi, & ſiniſtra innuentis. Hi ambo ſenes comicos dicerem Græculos, qui palliatas agebant; prior enim pallio indutus eſt apertiſſime. Quod ſi larvati minime ſunt, forte illis verba accommodanda ſunt Feſti, qui ait: *Per Avellanos, qui proprie vocantur perſonati, quod jus eſt iis non cogi in ſcena ponere perſonam, quod ceteris hiſtrionibus pati neceſſe eſt*. Cupidinis figura, quæ ſecundo loco

loco inſpicitur , Jocum crederem repræſentare ; nam illi caput, & faciem velat Larva, quæ Venetæ illi ſimilis eſt, quæ vulgo *bautta* dicitur. Innititur baculo ſpeciem tridentis referenti, quod Jocus comes ſit Veneris e mari natæ, teſte Horatio:

Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam Jocus circumvolitat, & Cupido.

Poſtrema puerilis imago repræſentat Jocum theatralem; nam Larvam ſenilem, pedumque gerit, inſtrumenta, quæ in theatris uſuveniunt. Hæc figura e gemma ſignatoria delineata, reperta eſt in Via Oſtienſi in loco, qui appellatur Vicus Alexandri a Marcellino, ubi tranſlationem obeliſci Conſtantii refert. Ibi paucis ab hinc annis nobile Mauſoleum detectum eſt e conſpectu Tyberis, in quo cenotaphium illud ingens erat, in cujus fronte novem Muſæ affabre, ac miro plane artificio ſculptæ fuerant, quodque a Clemente XII. in Capitolium una cum præſtantiſſimo ſtatuarum, protomarum, inſcriptionum, & aliarum vetuſtatis reliquiarum theſauro invectum fuit, ad nominis ſui æternam famam, atque eruditioni, & bonis artibus perennem parandam utilitatem. In ejus Mauſolei Columbario inter ceteras hæc inſcriptio erat ad ludos ſcenicos ſpectans:

P. CAESENNIO GRATO
IOC. SCAENICORVM
ET . . . . . .

Huic aliam addam inſcriptionem, repertam anno 1726. in Via Appia ſiniſtrorſum antequam ad Portam Capenam pervenias, in eo Columbario, de quo verba feci pag. 47. Diſſertationis *De Bulla aurea*.

P. GAVIVS ARMONIVS
IOC. SCAENICORVM
VIX. ANNIS. XXIIII. M. VI.

Hanc inſcriptionem edidit C. V. Dominicus Georgius Cardinalis Imperialis a bibliotheca, at ſecundo verſu legit LOC. ſcilicet *locator*, quam lectionem ſuam confirmat alia inſcriptione Mediolanenſi, in qua ſcriptum erat: CVRANTE

TE

TE CALEPODIO LOCATORE. Fateor nil facilius, quam me erraſſe, quum ibi quamplurimas uno die inſcriptiones exſcripſerim.

TABULA XLVI.

CAPUT XLVI.

LArva bifrons ſuper abacum locata tribus capriuis pedibus innixum, ex gemma ſignatoria, in qua egregio artificio inciſa eſt, delineata fuit. Utraque facies juvenem repræſentat, nec multum inter ſe quod ad vultus lineamenta differunt. Pone eumdem abacum Victoria adſtat, quæ ſiniſtram alteri earum Larvarum porrigit, quaſi deoſculandam. Innuit fortaſſe poſt partam victoriam, rebuſque tam privatis, quam publicis in pace compoſitis, ſcenicos ludos in theatra revocandos eſſe.

Ex quodam toreumate delineata eſt Cupidinis figura ſedentis, quæ inferne poſita eſt. Hic Cupido manibus tenet neſcio quod inſtrumentum, ſuper quod hinc inde poſitæ ſunt duæ Larvæ obverſæ, oblonga barba, ac ſenili ætate. Quid hoc inſtrumentum ſit, prorſus ignoro; ni forte ſit theca, in qua incluſæ eſſent Larvæ illæ, quas Cupido inde extraxerit, ac ſuper eam locarit; vel inſtrumentum muſicum, quod Cupido pulſat, ſimile eis, quæ viri, mulieresque Germani, ambubajæ ſcilicet, & balatrones apud nos commigrantes etiam nunc pulſare ſolent. Apud Gorlæum num. 531. Venerem, ſeu, ut vult Licetus, Thaliam inſpicimus humi ſedentem, quæ citharam, vel lyram inter crura ſuſtinet, quam coram Cupidine, & Joco pulſat. Quapropter ſuſpicor, an hoc etiam inſtrumentum citharam repræſentet, rudem quidem, & chordis non bene expreſſis. Utcunque res ſe habeat, puerulum hunc Genium eſſe comœdiæ autumo propter duas Larvas.

TA-

TABULA XLVII.

CAPUT XLVII.

Undecim Larvæ hic delineatæ sunt, prima quarum; & tertia, secundum Augustinum, quum valde deformes sint, & ore hiante, servos repræsentant. In hortis Matthæorum in Monte Cœlio duo sigilla exstant e marmore cum Larvis, quæ his valde sunt similes. Alterum dedit Sponius in Miscell. sect. 9. non dissimile his, sed laurea, & coma hinc inde recidente per genas.

Aug. Par. 1. n. 26. de Gemmis.

Secunda, capite calvo, & lato ore, & barba calamistrata Ægyptio more, ut videre est in quadam protome ingentis magnitudinis in hortis Ludovisiis, una est ex illis Larvis, quibus antiqui in Bacchanalibus utebantur, quas Sillicas vocabant, quod essent Sileno similes. Nonnullæ sunt in Augustini collectione parte 1. n. 23. & 24.

Quarta Canopum ferme repræsentat tot illis teniis circa caput complicatis. Utcumque sit, virum Ægyptium repræsentare videtur, vel alium quemdam ex Oriente.

Quinta duabus Larvis constat, ac vultu naturali ejusdem fortasse comici, qui duabus illis usus est.

Sexta calvo capite, & corona hederacea, & barba oblonga, & novem calamistris obtorta, ad Bacchanalia apta erat.

Septima muliebris Larva est, super rotundam basim locata. Adstat parvus Cupido, qui fugere videtur perterritus. Hic forte Comœdia, & Jocus repræsentantur. Quod Larvæ perterrefacerent pueros, habemus ex Martiale:

Martial. lib. XIV. Epig. 176

Sum figuli lusus, Rufi persona Batavi,
Quæ tu derides, hæc timet ora puer.

Hinc lucem adferre possumus anaglypho marmoreo Villæ Pamphiliæ ad Portam Aureliam, cujus ectypum in fronte hujus libri inspicitur.

Octava capillos, & barbam habet calamistratam, & hominem peregrinum repræsentat, a quibus etiam Larvas, & habitus Romani desumebant, quum ii Urbem adibant

ibant vel servi, vel captivi. Nos etiamnunc in comœdias introducimus Orientales viros, quos *Levantini* appellamus.

Nona similis est vel nautæ, vel plebejo homuncioni, quos Neapolitani *Lazzaros* vocant.

De decima, & undecima nil mihi dicendum superest, Larvas tamen esse patet.

TABULA XLVIII.

CAPUT XLVIII.

PRima Larva colossalis est Silenis illis similis, quos ad choros canendos in scenam producebant Antiqui. Differt tamen ab eis circulo illo grossiore, quo frons ejus circumdatur. Videtur nonnihil peregrini in se habere, quod in Larvis minime mirum est, nam hinc inde Romani formas eorum desumebant: Huic circulo fortasse Varro apud Nonium alludit his verbis: *Item tragici prodeunt capite gibbero, quum antiqua lege ad frontem supercilium accedebat*.

Secunda pariter colossalis est, & juvenculam repræsentat capillis calamistratis circa frontem, & genas usque ad cervicem. Ingenua, sed barbara apparet, ac dolore confecta.

Tertia calvo capite, ac vultu quasi squamis cooperto, marinum Numen forte repræsentat. Hanc gemmam annularem dono mihi dedit Eques Paulus Petrus Lilius Avenionensis rerum antiquarum amantissimus, & eruditione satis ornatus.

Quarta notanda est ob comam in quatuor ordines distributam, & in fronte obtortam usque ad genas. Nasum habet acutiorem, sub ea hæ literæ sculptæ sunt PILOG quod nomen vel artificis, vel comici est.

TABULA XLIX.

CAPUT XLIX.

PRima Larva gigantea forma eſt genis grandioribus, necnon naſo, & ſuperciliis. Barbam habet in ſeptem calamiſtros diſtributam. Conchylium pro pileo habet, deſinens in circulum piloſum tenia in medio obligatum. His Larvis utebantur Antiqui, ſi Panvinio credimus, in Feſtis Deorum, atque in Ludis, ac inde in ſcenas tranſferunt, ſed minori, ac minus enormi forma.

Panvin. de Ludis circenſibus.

Secunda capite calvo, ingenti vultu, ſuperciliis, naſo, & ore, ſceleto ſimilis. Paccichellius ait: *Olim in triclinii, vel conclavibus ſupra menſas crania, ſeu Larvæ ſuſpenſa erant, aut ſic aptata, ut eorum articuli, vertebræque in omnem partem verterentur ad convivarum humanæ conditionis admonitionem, largiorique vino indulgendum*. Petronius Arbiter verba facit de quodam ſceleto argenteo in convivium adlato. Hinc patet ab omnibus animi affectionibus, a varietate Numinum, diverſiſque humanæ vitæ conditionibus deſumptas eſſe tot Larvas, tantiſque hominum gradibus, & nationibus ad multimodos uſus inventas. Qui autem iis bene utebantur illuſtres erant, ut ex multis inſcriptionibus patet, quarum unam tantum hic adferam ex Grutero e Græco in Latinum a Benedicto Stegio verſam

Petr. Arb. ſatyr. cap. 34.

Grut. To. I. part. 2. pag. 331. n. 5.

HIC SVM PÆSTEIVS. VITÆ MODO FINE PERACTO
CONDITVS, HISTRIACÆ NOBILIS ARTIS HONOS
TER SENOS ANNOS ASCLEPIODORVS ADÆQVANS
MATREM HABEO TERRAM, QVA PRIVS ORTVS ERAM.

TABULA L.

CAPUT L.

DEcem & ſeptem Larvæ in hac Tabula delineatæ ex totidem gemmis, inter ſe admodum variæ ſunt, & in comicos uſus adhibitæ. Prima harum juvenem repræſentat. Coronata videtur, ſed qua corona non ſatis clare apparet. Aſininas habet aures, quæ ſuper

per frontem uniuntur, & quum ridentis speciem præseferat, Fauni Larvam crederem, ad agendas comœdias pastorales.

Secunda repræsentat Lunam plenam, cujus cultus ex Ægypto Romam translatus est. Ex varietate faciei Lunaris nonnulli autumant Larvarum inventum ortum esse, ut ait Paccichellius: *Ceterum vetustus Personarum usus ex facie Lunæ Gorgonis aspectum aliquatenus referente, ab Orpheo conjectat Mariscottus*. Si Luna in antiquis scenis non inducebatur, saltem his nostris temporibus Lunares Phases in scena visæ sunt aliquando.

Paccich. de Larvis cap. 2. pag. 20.

Tertia caprina, & satyrica, facie deformis admodum est: quarta vero crines habet satis elegantes, coronam hederaceam, & os hians; forte in usu fuit in comœdiis rusticalibus, & in Bacchanalibus.

Quinta Larva, capite calvo, & hiante ore in modum conchylii, juncta est imagini cujusdam mulieris histrionicæ, quæ fortasse celebris fuit in comœdiis agendis, ideoque ejus imago in onyche incisa fuit.

Sexta naturalia refert lineamenta cujusdam juvenis ore aliquantulum grandiore. Cincinnos habet, & calamistros, ut potius muliebrem referat ornatum.

Septima naturali modo apparet, quales esse solent illæ, quibus etiam hodie utimur.

Octava, & nona servos comicos referunt.

Decima senilis alteri juvenili conjuncta, nil peculiare continet, præter quam quod oculis caret, ut cæcum ferme repræsentet. De barba calamistrata, & de crinium tumulo, qui capiti femineo supereminet, nonnulla alibi diximus.

Undecima & decimatertia similes sunt, nec peculiaris quid continent, nisi quod prima capillitium habet more Orientalium.

Duodecima duos vultus refert, alterum viri senis, alterum juvenis. Fortasse comicus, qui ea utebatur, utramque personam optime agebat. De Larva decimaquarta alibi disseruimus.

Decimaquinta & decimaseptima, hedera & pampinis coronatæ, ad Bacchanalia adhibitæ videntur.

Decimasexta, quæ media est inter utrasque, feminam repræsentat, quæ super caput Larvam habet caprinam, ad satyricos choros agendos.

TABULA LI.

CAPUT LI.

HÆc prima Larva vultu horrifico, & enormi ore, circa frontem ornatum habet in modum cornuum deorſum obverſorum. Secunda non minus horribilis uvis, & hedera coronata, ni potius hederaceis baccis, ac duobus foliis Indicæ ficus, quæ deorſum vergentia ſub mento eorum extremitates habent, & malas adoperiunt. Ex his colligitur ad Bacchanalia hanc Larvam pertinere, & quidem Baccho Larvas dicatas fuiſſe adfirmat Leonardus Auguſtinus, & in ejus feſtis, ac ludis adhibitas, ut ait Panvinius, quas Varro appellat *miracula* dicens: *Miracula, ideſt a miris, ſeu monſtris*. Aliæ duæ Larvæ vetulas quaſdam horridi aſpectus referunt capillis nexis, & calamiſtratis. Puto Lamias eſſe, de quibus loquitur Lucilius, & Philoſtratus in vita Apollonii ait: *Lamias a quibuſdam Larvas, ab aliis Lemures appellari, & carnes humanas vehementer appetere &c.* Veroſimile videtur has in ſcenam inductas fuiſſe, nam Horatius ait:

Philoſtr. ibi libr. 4. cap. 8. circa finem.

Neu pranſæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Horat. De Art. Poëtic. v. 340.

Quod autem muliebrem faciem haberent, diſcimus ex Nizzolio dicente: *Lamia animal eſt faciem prætendens muliebrem ab inferiori parte pedes equinos habens.*

Nizzolius in v. Lamia.

TABULA LII.

CAPUT LII.

SUlphureum ectypum hujus gemmæ dono mihi dedit D. Chryſoſtomus Scarfò Baſilianus Monachus pius ac eruditus, qui multa edidit, quique in tertia parte ſuorum opuſculorum pag. 64. hanc meam Larvarum collectionem laudavit. Hæc gemma ex annulo ſignatorio eruta quatuor continet Larvas, inter quas nomen HELENA ſcriptum eſt, quod innuere videtur duas Larvas mu-

lie-

liebres Helenam repræsentare, Homeri carmine illustrem. Prima, quæ junior apparet, fortasse est effigies illius, dum rapta a Paride fuit, altera vero, quæ ætate provectior, imago ejus erit, dum iterum post Trojæ excidium in Menelai potestatem venit; multos enim annos inter utrumque facinus intercessit. Ceteræ duæ Larvæ servilem personam referunt ad tragicas actiones agendas, quibus perennem materiam Helena dedit.

TABULA LIII.

CAPUT LIII.

IN Cæliolo anno 1732. parvum cubiculum effodiendo reperi, cujus parietes ornabantur anaglyphis ex argilla, inter quæ hoc erat, quod damus ære incisum. Adolescentulam repræsentat forma heroica, capillis modeste ornatis, subtili veste, & subtiliore tunica indutam, altero humero nudam, librum altera manu tenentem, altera graphium primoribus digitis admodum venuste. Hæc ex toto corporis habitu gravi, & cogitabundo videtur Musa Calliopes, cui heroica carmina tribuuntur, ut Virgilius in Catalectis:

Carmina Calliope libris heroica mandat.

Hic obiter notandum venit, prope hoc cubiculum seu balneum alterum inventum fuisse, in quo novem Musæ cum Apolline pictæ erant, non admodum diversæ ab illis, quas in Vaticanis cubiculis pinxit Raphael Urbinas. Prope etiam inter cœmenta cisium argenteum repertum fuit confractum, & contusum, formæ admodum parvæ, quod Eminentissimo Alexandro Cardinali Albano donum dedi.

TABULA LIV.

CAPUT LIV.

IN hac Tabula repræsentantur tria anaglypha, ac duæ gemmæ incisæ, & æreum numisma, in quibus Larvæ expressæ sunt. Prima imago est pueri cum pileolo pel-

pelle subsuto ; ut mos est in frigidioribus regionibus. Altera breves habet crines, & nudum pectus, & ambæ servos repræsentant, sed magis secunda.

Tertia duplici tenia circa caput, & oblongis capillis in calamistros conformatis, qui hinc inde per genas sub mento confluunt, peregrinum hominem designat.

Quarta Eubonis formam præsefert, & inter eas Larvas habenda est, quas Panvinius ait ad terrendos spectatores inventas fuisse.

Quinta tribus Larvis constat, duabus simul junctis, altera vero in aversa parte earumdem. Omnes sunt terrificæ, de quibus loquitur Plinius, qui eas Manias appellat, quæ secundum Festum sunt *turpes*, *deformesque personæ*, vel saltem de quibus Lucianus ait: *Ornatus histrionum turpe, & minime jucundum spectaculum; homo longitudine deformi, atque incomposita exornans, altis calceamentis ingrediens, caput Larva minaci obductum habens, tum perampla ore biante, quasi spectatores devoraturus*. Hæ tres Larvæ in magno numismate, ut dicunt, *contorniato*, expressæ sunt, quæ numismata *cotrones* appellantur, omnesque sciunt parum eleganter delineata esse, quippe quæ cusa sunt sequioribus seculis, ac in ipsis memoriæ revocatur Heroum, Historicorum, & Poetarum, ac in postica parte Ludi Circenses, venationes, victoresque, & res quoque aliæ tam fictæ, quam veræ, sed rudiore semper opere.

Festus. De verb. signif. libr. xi.

Titus Domitianus, & Nerva in nummis memoriam renovarunt Augusti, & Liviæ, titulis adpositis vel pietatis, vel salutis, vel justitiæ, immo etiam Agrippæ, Tiberii, Drusi, Germanici, & Claudii. Trajanus quoque restituit in nummis argenteis, & aureis memorias familiarum Consularium. Hæc tamen numismata eleganti forma restituta sunt, nam tum adhuc bonæ artes vigebant; contra vero, quæ sub Gallieno cusa sunt, cum imagine, & consecratione præteritorum Cæsarum, infelici opere facta apparent, itaut nec vultus dignoscerentur, nisi eorum apposita essent nomina. Multorum hujusmodi numismatum etiam ætas ignoratur. Post Valentinianum, & Honorium nullum inveni alteri Imperatori numisma restitutum. Honorii quidem numisma hujusmodi dono dedi docto & erudito P. Jo. Francisco Baldinio Somasco, sui Or-

Ordinis Generali Præposito. Alterum pariter Honorii adservatur in Museo Barberinlo cum centum & ultra aliis numismatibus similibus. Hæc numismata restituta fortasse fuerunt in Festis, & Ludis, quare non mirum, si in hoc nostro Larvæ repræsentantur. In numismate argenteo Familiæ Carisiæ clypeus expressus est, qui Larvam efformat. Parvum numisma maximi moduli, quod Cistophorum appellant, Larvam continet, quod anno 1734. publici juris factum est a docto P. Panel Soc. Jesu in suo opere de Cistophoris pag. 57, ubi differitur de antiquis Festis Bacchanalibus in Asia, atque alibi celebratis.

Sexta caput habet crinibus in fronte hirtis, & barbam ad modum capræ. Satyrum præsefert, nisi spectrum sit, quod aliquando in theatra inducebatur.

TABULA LV.

CAPUT LV.

PRima harum Larvarum Silenum refert, ut ex corona pampinea apparet, & naso simo, & auribus ferme asininis. Duæ aliæ Larvæ colossales, sed minori forma delineatæ, inventæ sunt in uno columbariorum, quæ effodi curavi in vinea DD. Moronum ad dextram antiquæ viæ Appiæ, antequam e Porta S. Sebastiani egrediaris. Animo reputarem, ibi sepultos fuisse duos comicos, qui his Larvis usi fuerint. In iis columbariis ex multis sub ollis positis inscriptionibus hæc erat, quam edere promisi in Dissertatione *De Bulla aurea* pag. 40.

M. VIPSANIVS
● NARCISSVS
ROGATOR. AB. SCAENA

Quum hic fuerit in Familiam Vipsaniam Agrippæ cooptatus, hinc est, quod inscriptionis character elegantissimus est, quod erat felicis temporis Augustæi. At verbum illud *Rogator*, quum ab iis, qui inscriptiones collegerunt, non bene intellectum fuerit, ut in sequenti Capite demonstrabo, hic adnotabo *Rogatorem ab scæna* significare eum,

eum, qui vestes, & apparatum ad comicos vestiendos inquirebat; erat etiam, qui has vestes servabat, ut ex inscriptionibus a Fabretto, & aliis collectis apparet. Quod autem *Rogator* virum illum innuat, qui habitus ad comicos vestiendos hinc inde commodabat, discimus ex Horatio, qui de Lucullo loquens ita scribit:

. . . . Clamydes, ut ajunt,
Si posset centum scenæ præbere rogatus.
Qui possum tot? ait, tamen & quæram, & quod habebo
Mittam; post paulo scribit sibi millia quinque
Esse domi clamydum: partem, vel tolleret omnes.

Horat. libr. 1. ep. 6. v. 40.

Refert etiam Plutarchus in vita ipsius Luculli, Prætorem petiisse a Lucullo vestimenta purpurea ad nescio quod spectaculum celebrandum, & respondisse se scrutaturum, an domi quid vestium similium haberet, ac si haberet, commodaturum. Postero autem die interrogavit Lucullus Prætorem, quot vestibus illi opus esset, quum respondisset centum, Lucullus statim ducentas ei misit.

TABULA LVI.

CAPUT LVI.

EN aliæ quatuor Larvæ, quarum prima adeo deformis est, ut bufonem potius referat, oris hiatu terrifica. Aliæ capite calvo, quarum duæ os habent in formam conchylii, ultima vero barbam calamistratam, & vultum ad alicujus similitudinem reddendam, ut eum irrideret, conformatum. In totidem ollis repertæ sunt simul cum ossibus semjustis in quodam columbario anno 1732. detecto dextrorsum in via Latina. Nonnullas inscriptiones ibi repertas comparavi, quarum tres hic apponam:

A. POSTVMIVS. POSTVMIA
CHERACLIDA. ROGATOR
BENEFICIVM. CORNELIAE
Ɔ. L. PHICAENIS. CONIVNX

A. PO-

A. POSTVMIVS. POSTVMIAE
CHERACLID
ROGATOR. MAG. QVINQ. CONLEG
APPARAT. ANNAL. ITERVM



C. COSSVTIVS. C. L. CRISPVS
ROGATOR. IDEM COGNIT
MAG. QVINQ. ANNAL. LOR.

Ex his Inscriptionibus, & ex illa, quam retulimus capite præcedenti, vera *Rogatoris* significatio eruitur. Fabrettus perpendens epitaphium cujusdam Lycasti Rogatoris, qui sepulchrum condidit uxori suæ Libertæ, & ornatrici Juliæ Augusti filiæ, quod ab eodem Fabretto cap. II. pag. 74. num. itidem 74. adducitur, & τὸ ROGATOR ad examen revocans præterito capite pag. 107. sic ait: *Rogatores in Comitiis curiatis adhibitos, qui cistam deferrent, in quam tabellas suffragii Populus conjiciebat, ostendit Sigon. de Comit. Rom. lib.* I. *cap.* III. *In Comitiis vero Tributis, non alium fuisse Rogatorem Tribuum præter ipsum Magistratum, a quo habebantur comitia contendit Nicolaus Gruchius in similis Tituli tractatione libr.* II. *cap.* IV. *De Prioribus hunc Lycastum tanquam ex Libertina conditione fuisse oportet. Illud certe notandum, in nulla hactenus epigraphe de tali officio (sive Magistratu minori), neque in Thesauro Gruteri, neque alibi, quod viderim, memoriam extare. Unde inscriptioni, alibi quoque memorandæ, prærogativa raritatis accrescit.* Si eruditissimi Auctores has inscriptiones videre potuissent, hanc quoque significationem addidissent verbi *Rogatoris*.

Hinc colligere possumus, quantam lucem afferant ad antiquos Scriptores interpretandos inscripta marmora, quum viderimus hæc nostra lucem attulisse Horatio, & Plutarcho. Hoc patuit maxime, quum detectum fuit sepulchrum Libertorum Liviæ Inscriptionibus refertum, quas illustravit eruditissimus Antonius Franciscus Gorius fama, & nominis celebritate notus, & tot editis operibus cedro dignis, illustris. Inter has Inscriptiones hæc erat, quam excripsi antequam pessundarentur, & ad nomen *Rogatoris* explicandum attinet.

K EROS.

EROS. AVG. L. ROGATOR
LIVIA LESBIA

TABULA LVII. ET LVIII.

CAPUT LVII. ET LVIII.

Larvæ in Tab. LVII. delineatæ coloſſea forma ſunt egregie inciſæ in gemmis. Prima eſt e conſpectu poſita, crinibus circa frontem religatis quatuor nodis, ſuperciliis grandioribus, barba autem ejuſdem in octo calamiſtros diſpeſcitur, quæ omnia barbarum quemdam repræſentant.

Secunda Larva crinibus intortis, & calamiſtratis, naſo, & ſuperciliis itidem grandioribus, externæ cujuſdam mulieris videtur formam referre. Tertia duos vultus juveniles refert ſimul junctos, pileis e pelle confectis. Hi fortaſſe erant duo captivi Barbarorum filii nobili genere nati in ſcenam adducti, altera enim quadrangulari ore videtur luctum edere ad ſuam captivitatem deflendam.

Tabula vero LVIII. duodecim habet Larvas gemmis ſignatoriis inciſas, præter ultimam dyaglipho opere cælatam.

Prima tribus Larvis conſtat ſimul junctis. Huic ſimiles multæ paſſim occurrunt præſertim in Gorlæi opere, & aliquando referunt vultus virorum, aut mulierum notarum veluti Socratis, & Xantippæ, aliarumque hujuſmodi perſonarum. Aliquando hæ Larvæ ſymbolicæ ſunt, velut illa Chimeræ, quam protulit Chauſæus, aut alicujus clari comici, quæ & ejus vultum, & Larvam, qua utebatur, referunt. Sed quum ſæpe ignoti ſint nobis eorumdem virorum vultus, in hac re conjecturis uti minime tutum eſt; quapropter de ceteris hujus Tabulæ Larvis nihil addam; fieri enim poteſt, ut ex ingenio artificis efictæ fuerint.

TA-

TABULA LIX.

CAPUT LIX.

QUod diximus in præcedenti capite de Larvis simul junctis, in hac Tabula clarum apparet, quæ quatuor Larvis constat, quarum primæ tres duobus capitibus conflantur, ultima vero tribus. Hæ omnes in quadam gemma ellyptica Græco artificio incisæ sunt. Prima caput habet senile, recalvastrum, ore in formam conchylii monstrosum, cum Larva puellæ ridentis conjunctum. Secunda caput est pariter senile, crinibus reductis, & lata barba, faciei mulieris itidem juvenis conjunctum. Forte repræsentat comicum, qui & viriles, & muliebres partes in scena optime repræsentabat. Hic comicus inter Pantomimos recensendus est; ait enim Cassiodorus: *Pantomimo a multifaria imitatione nomen est. Idem corpus Herculem designat, & Venerem.* Hoc fortasse huic Larvæ aptari potest, & Apollonius affirmat, sæpe eamdem Larvam feminam repræsentare, & marem, Regem, & militem, senem reddere, & juvenem, ut in uno credas multos tam varia imitatione discretos. Eruditissimus Gorius To. II. pag. 172. Inscriptionum Etruriæ, ubi de Archimimis, qui in funeribus Magnatorum repræsentabant actus & gestus defuncti, loquitur, hanc attulit inscriptionem: *Gor.*

C. MANNEIVS
CORANVS
ARCHIMIMVS

De urbe Cora antiquissima, deque monumentis, quæ in ea adhuc restant, scripsit Card. Corradinius, & P. Vulpius in veteri Latio. Alia Larva duos seniles vultus repræsentat. Ultima vero, quæ tribus Larvis, seu faciebus constat, videtur ad Socratem pertinere, quum una illarum huic philosopho similis sit. Gorlæus num. 310. tale aliquid habet, creditque vultum Socratis unum esse, duos alios Anitum, & Melitum inimicos, & accusatores Socratis. Idem fortasse dici posset de hac triplici Larva.

TABULA LX.

CAPUT LX.

EN quinque Larvas in totidem gemmis incifas hìc refero, prima quarum capite calvo, & nafo fimo, & ore hiante in formam concyhlii præfefert vultum famnionis. Aliæ duæ feminæ funt, galericulo in fpeciem calanticæ ornatæ, habentes in fronte illum capillorum tumulum, de quo loquitur Feftus. Hoc galericulo utebantur in fcena mulieres, ideoque notandæ funt hæ Larvæ ob hoc capitis ornamentum. Crines religatos altera retrorfum lemnifco habet, alteri vero capilli procidunt deducti in tres calamiftros. Os habent apertum, ita ut canere videantur.

Quarta Larva unum tantum faciei latus demonftrat naturali forma, cui conjuncta eft alia Larva mimica, ore diducto, obliquo, & hiante, & nafo fimo, quæ e confpectu pofita eft. Super ambas adeft Larva barbata. Dicendum eft juvenem quemdam comicum totidem perfonas in fcena repræfentaffe.

Quinta duobus larvis conftat fimul junctis, capite calvo, capillis circa vultum diductis, altera barbata, altera vero unico barbæ veluti calamiftro ex mento procidente, quæ an vultum comici, feu pantomimi referat, eruditus lector videat. Scenici actores extra Romam etiam floruerunt, unde nil mirum, fi tot Larvæ undique in gemmis reperiuntur. Hoc patet ex antiquis infcriptionibus, ut videre eft apud Gruterum potiffimum pag.331. n.4.

L. SVRREDI. QL. F. CLV
FELICIS
PROCVRATORI. AB
SCAEN. THEAT. IMP
CAESAR. DOMITIAN
PRINCIPI
CORONATO. CONTRA
OMNES. SCAENICOS
VIXIT. ANN. XLIX.
M. III. D. VIII
L. SORREDVS VALERIA
NVS. MAXIMVS. PANT
FRATRI. PIISS. FECIT.

TA-

TABULA LXI.

CAPUT LXI.

QUas hic exhibeo, Larvæ ex totidem gemmis ſignatoriis delineatæ mulicbres vultus referunt juventa florentes. Tres comam eodem plane modo compoſitam habent, ac duæ præcedentium capitum, nec aliud de his mihi dicendum ſupereſt, ni dicam tertiam harum ſibi conjunctam habere Larvam Socratis, quamobrem ſuſpicor hanc referre imaginem Xantippes uxoris ejuſdem philoſophi. Ita etiam putavit Gorlæus num. 302. 303. & 304. de tribus hujuſmodi Larvis, quas a Chiffletii collectione depromſerat, qui in eadem ſententia fuerat. Sed hæc valde ambigua ſunt, quum veram Xantippes effigiem minime noſcamus. Quod ſi idem dicendum eſſet de aliis quoque ſimilibus Larvis, quæ cum Socratis vultu conjunctæ ſunt, & comam habent eadem forma diſpoſitam, mihi nullo modo abſonum videretur; etenim Xantippes mores ad perſonam comicam maxime erant accommodati, quippe mulieris moroſæ, iracundæ, elati animi, & arrogantia, & ira pleni, ac ad jurgia paratiſſimi, quapropter fortaſſe os hiat, ut venenum aſpidis, quod ſub labiis ejus latebat, demonſtret, ita ut non minore patientia, quam ea, qua præditus erat Socrates, opus foret, ad illius mulieris faſtidium ferendum. De ultima Larva, ſi lubet, enarrare poſſumus, quæ habet Gorlæus eam num. 310. adferens; dicit autem Anitum, & Melitum Socratis accuſatores repræſentare. Profecto ſummus hic vir non minus illuſtris evaſit propriis virtutibus, quam Ariſtophanis ſubſannationibus, ex quibus factum eſt, ut ipſimet figuli in lagenis, aliiſque hujuſmodi fictilibus eum turpiter pingerent. Forte etiam comœdiæ omnibus his actoribus in ſcenam productæ ſunt. Sed hæc ferme divinando conjicimus.

TABULA LXII. ET LXIII.

CAPUT LXII. ET LXIII.

QUæ e conſpectu reſpicit Larva, pampineis foliis coronata, ore hiante in modum conchylii ad Bacchanalia ſpectat. Secunda, quæ in capite gallinaceam criſtam habet, & palearia pro barba, ex vultus forma barbarum quemdam referre crederem, vigilantiæ laude præſtantem, nam gallus hujus virtutis ſymbolum eſſe omnes norunt. Tertia ex coma enormiter incompoſita Septentrionalem, & fortaſſe ſilvaticum hominem monſtrat: quarta mulierem comicam.

In Tab. LXIII. ſecunda Larva crines habet criſpatos, quod Afrorum erat, ut ait Raderus ad Martialem: *Ardor enim Solis* CRINEM CRISPAT, *cerebrumque ſiccat, quæ cauſa eſt cirrorum Æthiopicorum, ut Ariſtoteles exiſtimat*. Quamobrem Martialis de Sicambris dixit:

Crinibus in nodum tortis venere Sicambri.

Tertia vero præſefert ſenem calvum, atque ore hiante: alium quarta pampineis foliis coronatum, qui actores comœdiæ paſtoritiæ erant. In Bacchanalibus his Larvis utebantur ruſtici, & eas arboribus ſuſpendebant in Bacchi honorem, ut animadvertimus ex illo Virgilii carmine:

Oſcilla ex alta ſuſpendunt mollia pinu.

Quamvis nonnulli hoc intelligant de colonorum ludo, qui funibus ſuſpenſi ex arbore oſcillabant, ut nunc quoque pueri, puellæque faciunt per ludum.

TABULA LXIV.

CAPUT LXIV.

PRima harum quatuor Larvarum, quæ in conſpectu poſitæ ſunt, corona pampinea decorata, capite calvo, & barba calamiſtrata, ut etiam tertia, Sillicæ ſunt, ut diximus. Secundam brevi barba, & capillis paſſis hinc inde, & pileolo ſtriato, niſi potius ſit tenia caput circum-

cin-

cingens, Barbarum hominem arbitror repræsentare. Seneca hunc esse ait Parthorum morem. En ejus verba: *Quid capillum ingenti diligentia comis? Quum illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel ut Scythæ solent, sparseris?* Sen. epist 115.

Qua autem ratione tribus his gemmis potitus sim, referam. Ad latus Viæ Latinæ bubulcus aratro offendit urnam marmoream, in qua duo annuli, & catenula, & nummus aureus Alexandri Severi. Hæc urna literata erat, cujus inscriptio in lucem protuli inter meas Animadversiones ad Diarium Italicum P. Montfauconis. Idem autem bubulcus post aliquot annos aratro pariter urnam fictilem invenit, in qua inter ossa semjusta æreum frustum ferme rotundum erat, quod aperiri poterat veluti pyxis, sed rubigo ejus operuerat commissuram, at non omnino, nam linea quædam tenuissima apparebat, quo aperiendum erat. Itaque cultro ipsum aperire tentavi, sed & culter, & pyxis confracta est, abiitque in fragmina minutissima, atque in aureum pulverem, ac statim apparuerunt quatuor hæ gemmæ, quibus quum essem totus intentus, pulverem illum aureum negligenter prætermisi, quem si sedulo examinassem, forte molitum aurum esse comperiissem. Hæc omnia reperta sunt inter Lugnanum, ubi ortus sum, & Prænesten, quamobrem conjicere quis posset, Larvas has Prænestino cuiquam comico inserviisse, nam ea civitas ludis scenicis summopere studuit, ac hujusmodi actoribus abundavit, ut patet ex inscriptionibus ibi repertis, quas Cl. V. Suaresius protulit in libro *De antiqua Præneste*.

TABULA LXV. ET LXVI.

CAPUT LXV. ET LXVI.

PRima hæc ingentis magnitudinis, & enormis deformitatis Larva ex ingenio conficta ex aliquo fonte desumpta est. Secunda vero muliebris calantica ornatur variis finibus complicata, quæ ad extremitates aurium pervenit, ac in suprema parte, qua fronti adhæret, gemma decoratur. Mulierem repræsentat ætate maturam, & forte Asiaticam.

Ta-

Tabula autem sexagesimasexta nobis exhibet duas pariter Larvas colossea forma. Prima spissis crinibus, atque impexis, & barba calamistrata, atque asininis auribus videtur referre barbarum quemdam, & fortasse Midam Phrygiæ Regem. Alteram vero referre puto puerum ingenuæ formæ, crinibus in caput obversis, ac in gyrum per frontem diductis. Inventa fuit in quodam Columbario post Thermas Caracallæ, de quo mentionem fecimus. Forte imago est histrionis ibi sepulti, atque inter multas inscriptiones, quas ibi omnino comminutas invenimus, nec legere potuimus, exstabat epitaphium illius, quum mos esset talibus comicis sepulcra magnifica, atque epitaphia ponere, ut de Paride Histrione, aliisque testatur Martialis.

TABULA LXVII.

CAPUT LXVII.

Anaglypho opere egregie sane excusa est hæc imago ex argilla. Naturalem vultum præfert cujusdam adolescentulæ, scitæ admodum, cujus tamen præter caput nil aliud apparet, quum argilla confracta sit. Animadversione dignum est, quod ex crinibus hujus mulieris prosiliant octo cornua, quæ illam propemodum coronant. Numquam quid simile adhuc vidi in tot antiquitatis monumentis. Narrat Valerius Maximus libr. 5. *Genucio Cippo Prætori paludato Portam egredienti novi, & inauditi generis prodigium incidit, namque in capite ejus subito veluti cornua emerserunt, responsumque est eum Regem fore si in Urbem revertisset*. Subdit vero idem Auctor, Genutium potius quam Regnum, sponte sibi exilium elegisse: *Cujus testandæ rei gratia capitis effigies ærea portæ, qua excesserat, inclusa est, dictaque Randusculana, quod olim æra Raudera dicebatur*. Hæc ferme eadem habet Ovidius libr. 15. Metamorph.

Val. Max. libr. 5. cap. 6.

Aut sua fluminea cum vidit Cippus in unda
Cornua; vidit enim, falsamque in imagine credens
Esse fidem, digitis ad frontem sæpe relatis
Quæ vidit tetigit.

Hæc

Hæc autem imago nullo modo ei convenire poteſt, nam Cippus provectior erat; Prætores enim triginta annorum fiebant, ſi tamen ætati prætoriæ tunc reſpectus habitus fuit. Præterea duo tantum cornua illi e capite eruperunt, ut addit Ovidius.

Hæc autem effigies eſt vel adoleſcentis, vel mulieris, & octo cornua præfert. De feminis Cois idem Poëta cecinit libr. 7. Metamorph.

Euripylique urbem, qua Coæ cornua matres
Geſſerunt &c.

Hæ pariter duo tantum cornua habebant, quum in vaccas mutatæ fuerint. Si figura hujus mulieris integra foret, ex habitu aliquam notitiam haurire poſſemus, at nunc non apparet, niſi tenuis veli pars circa collum. Apollinis Delii ara, teſte Politiano, ex cornibus facta erat, at neſcimus an ſacerdotes hujus templi cornibus coronati fuerint. Si quis ea potius virgulta putaret, quod nullo modo apparet, meminerit Iphigeniam in montem Aricinum intuliſſe Dianam Tauricam in virgultorum faſce abditam, ideoque Faſcelides dicta. Sed quid ad hæc? num his virgultis coronam intexuit? quod utique non adfirmem: quamobrem ingenue fateor, me neſcire hujus anaglyphi ſignificationem, & an fuerit mulier, quæ ſic ornata ad Ludos Florales celebrandos apparuerit, vel mulier comica in ſcenam ſic ſeſe præferens.

TABULA LXVIII.

CAPUT LXVIII.

Quæ primo loco poſita eſt Larva in gemma ſignatoria affabre excuſa coloſſi faciem exprimere videtur. Internam oris partem reticulatam præfert, labris, ſuperciliis, & naſo craſſioribus, capillis, & barba abnormi ad terrorem incutiendum. Secunda autem pariter in gemma inciſa ſimilis eſt Larvis Terentii Vaticani, capillis obtortis circa frontem, quorum ſiniſtra pars recidit poſt caput, & in quatuor calamiſtros deſinit. In hujus gemmæ poſtica parte anaglyptice ſculptæ ſunt duæ palmæ, quæ literam M circum-

dant. Nullus, credo, hanc literam nomen artificis innuere reputabit, nam nec eo loco collocare mos erat, neque sic scribebatur, sed integrum. Quum palmæ, & coronæ, & literæ hujusmodi in quamplurimis gemmis incisæ, quas penes me servo, & quas aliquando publici juris faciam, & quæ Ludorum victores respiciunt, inspiciantur, crederem potius hanc literam M nomen innuere illustris cujusdam actoris. Quid ni hæc litera Marcum significet? Sane Marcus Ulpius Trajani Libertus inter theatrales actores lauream promeruit, ut patet ex inscriptione apud Gruterum.

Grut. To. I. par. 2. pag. 331. n. 6.

M. VLPIVS. AVG. L. APOLAVSTVS
MAXIMVS. PANTOMIMORVM
CORONATVS ADVERSVS HISTRIONES
ET OMNES SCAENICOS
ARTIFICES XII.

Quid ni etiam hæc litera ad ludos Megalenses respiciat, qui in honorem Deorum matris celebrabantur, & in his ludis palmam retulerit hic actor, cujus Larva in hac gemma incisa fuerit?

Tertia Larva in manibus Cupidinis gemma incisi, senilis est, & colossea, ingenti capillorum copia, & barba impexa, ac veluti vento agitata. Quum hanc Larvam comparare non potuissem, illam emit superiori anno Robertus Dingly Anglus, & mihi ectypum perhumaniter dedit, ex quo apparet non inelegantem esse, & Latina forma excusam.

Ultimæ autem ectypum mihi communicavit ex carneola signatoria expressum Eques Nicolaus Uleughels Regiæ Academiæ Gallicæ in hac urbe constitutæ Præfectus, vir pingendi arte, & eruditione illustris; hæc refert juvenem quemdam oblique stantem, ex cujus humero sinistro pars pallii dependet, ac subter dextrum brachium, quod nudum est, convertitur. Ante se habet Larvam super columellam positam. Palma, quæ prope tergum incisa est, videtur innuere, eum clarum fuisse poëtam comicum, qui ob sua carmina palmam retulerit.

TA-

TABULA LXIX.

CAPUT LXIX.

INter tot Larvas nulla fortasse est tam nova, & inusitata, quam hæc hujus Tabulæ; affabre sane in annulo incisa, quam a D. Raymundo Testorio Romano emi. Quid autem signet, & quale instrumentum in manibus teneat, & quomodo eo utatur, prorsus nescio. Fortasse quidam Scabillarius est, quorum Collegium, & Decuriæ Romæ erant, ut ex his inscriptionibus patet.

PVBLIVS
ETTHVRI VRIES
SEY DE COLLEGIO
SCABILLARIORV
D. X.

DEC. XII.
C. IVLIVS
CYTHISVS
COLLEG. SCABILLARIORVM.

Hæ inscriptiones repertæ fuerunt anno 1734. in Columbariis effossis in quadam vinea prope Ecclesiam S. Cæsarei, quæ ad PP. Somascos pertinet, simul cum aliis octoginta, quæ omnes sepulcrales erant, & quibus potitus sum favore eruditissimi P. Francisci Baldinii nunc, dum hæc eduntur, Somascorum Familiæ Generalis Præfecti. Ex testimonio Bartholinii *de Tibiis veterum* Scabillares erant ii, qui tibiis canebant, ac sub pede, ut ait Pollux libr. x. speciem quamdam habebant sandaliorum, aut ex ligno, aut ex ferro, aut ex alio aliquo metallo. Hæc Sandalia *Crupetia* appellabantur ex sonora percussione: *Quippe in theatris* (ait Bartholinius) *qui pede pulpitum percutiebant, ut ab omnibus melius crepitus ille intelligeretur, ligneas soleas sub pedibus habebant, interdum & ferreas, ut clarior esset sonus.* Hoc rhythmo, seu numero musico cho- *Barthol. de Tib. veter. lib. 3. cap. 4.*

chоro signum dabatur, ut canere inciperet, vel etiam Pantomimis norma, qua gestus, & saltus regerent. Tibicines pariter suis tibiis canentes pede sic armato pulpitum percutiebant in syuphoniis ad ceteros psaltes moderandos; quod enarrat Beatus Augustinus libr. 4. de Musica: *Veluti quum symphoniaci Scabilla, & Cymbala pedibus feriantur certis quidem numeris, & his, qui sibi, cum aurium voluptate junguntur, sed tenore perpetuo, ita ut si tibias non audias, nullo modo ibi notare possis, quousque procurret connexio pedum, & unde rursum ad caput redeatur*; ex quo patet, tibicinas solo tibiarum sono, nullo modo posse ceterorum instrumentorum musicorum numerum moderari. Cur autem sandalia nomine scabillorum donata sint, Bartholinius ex Salmasii sententia docet: *Hujusmodi lignea sandalia Latinos appellasse scabella, quod instar scabellorum essent, & ligno fierent, pedibusque subjicerentur, ut scabella, suspicatur Cl. Salmasius*. De scabillorum forma valde disputatur, & adhuc sub judice lis est; num Calones lignei essent ferro armati ad pulpitum percutiendum, ut ex dictis videtur intelligi; an solum pedi adhærens ex ligno tantum, vel tantum ex ferro, quo scabellum percuterent scabillares, ut putat Salmasius ad Flavium Vopiscum; an denique calones lignei, sed in extremitate versus digitos aperti quadam rimula, in quam immissum foret concavum quoddam instrumentum sonorum, ut arbitratur Rubenius *De re Vestiaria cap.* 17. ubi scabillum delineatum profert ex antiqua marmorea statua, quam dabimus ære incisam Tab. LXXX. Hoc instrumentum quandam crepitaculi formam præferre videtur, vel duobus constat hemisphæris æneis, ut verosimilius est, quæ ad invicem ex motu pedis percussæ, sonitum ederent, vel tandem, nam divinare licet, & aliquid conjecturis donare, folliculi erat os, quod sonum præstabat, dum pede calcaretur. In villa Pinciana adest statua cujusdam cymbala supplodentis eodem musico instrumento, seu scabillo dextro pedi alligato, hoc autem duplex est, si cum eo comparetur, quod protulit Rubenius. Ut ut sit, hic noster scabillaris, si scabillaris est, immane quantum distat a ceteris, nam hic magno conatu instrumentum suum, quale illud sit, inflat, ceteri autem pede crepitum efficiebant. Verum

Barthol. ibi.

rum contra ſentiunt Langius, & Torrentius ad Svetonium, putavit enim ſcabilla, ſeu ut ipſi vocant, ſcamilla, ſpeciem eſſe muſicorum inſtrumentorum, quæ ſpiritu inflantur. Hoc ex Statii carmine arguunt libr. 5. verſ. 170.

.... & ad inſpirata rotari
Buxa.

Ubi vetus interpres ait: *Buxa tibia, vel ſcabellum, quod in ſcenis tibicines pede ſonare conſueverunt*; cui inhæret Abrahamus in ſuo Commentario ad Ciceronis Orationem pro Cœlio, dicens: *Quid ſi dicamus ſcabella organa quædam fuiſſe, quæ inſtar noſtrorum organorum ſpiritu in tabulis recepto, ſaltantium pedibus numeroſe pulſata, ſonitum illum emitterent?* Et fortaſsè non ejuſdem formæ fuerunt ſcabilla, ita ut magis ad præſentem figuram explicandam conducant loca adlatorum ſcriptorum. Et ſane fuerunt ſcabilla nova, & vetera, ut patet ex inſcriptionibus. Attamen inſtrumentum, quod ſpiritu inflat hic quicunque depictus vir, potius dicendum arbitror aliquod ex illis, quorum nobis adhuc ignotum nomen, quamvis apud veteres in uſu fuiſſent, ideoque a ſcabillo omnino diverſum. Mercurialis de Arte gymnaſtica ait: *Etiam athletas oſtentationis, & ſpectatorum voluptatis gratia, in ſpiritus retentione ſe quandoque exercuiſſe inde conjicere licet, quod Milonem illum capite, & fronte, ac etiam coſtis, & pectore robuſtit, vittis ligato, tandiu ſpiritum retinuiſſe legimus, quouſque præ impetu intumeſcentes venæ ligamina illa diſcinderent*. Quamobrem ſuſpicor, an hic vir inflare conetur hoc quodcumque eſt inſtrumentum forte coriaceum, quouſque illud diſrumpat. Etiam Bulengerus ſcribit: *Pithaules e tibicinum numero fuit, diciturque, qui ludis Pythiis tibia canit. Pithaules vero, qui ἐν πίθῳ, ideſt cado ligneo tibiam inſpirat*. Quæ verba ſtatim ad rem noſtram facere videntur; ſed quæ ſubdit, neſcio, an potius monſtrent Bulengerum aliud intellexiſſe ac quod expreſſum eſt in hac gemma. Subdit enim: *Certe Pithaules, cum inſpiratam in cado ligneo, aut eburneo concepiſſet animam, per fiſtulam vocalem foraminibus in ea diſpoſitis, ita modulationes, & frequentamenta efficiebat. In cadis enim impares tibiæ animatæ hominis ſpiritu, foraminum varietate,*

Mercur. libr. 3. cap. 6. in fin.

Buleng. libr. 2. cap. 29. in princ.

Id. ibid.

tate, aut regularum motu sonitum edunt. In hoc tamen nôstro instrumento & cadus, & forte tibia apparet, si tubus ille globulis interceptus pro tibia sumatur; quæ eruditi lectoris arbitratui relinquimus.

TABULA LXX.

CAPUT LXX.

PRima harum Larvarum penes me est in annulo signatorio, & senem refert, magno, & hiante ore, ut dolore, & terrore affectus videatur. Breves habet crines partim in frontem recidentes, & utrinque in tempora, ita tamen ut aures appareant. Nasum habet ferme simum, & barbam crispatam, & mentum acutum. Secunda vero e conspectu respiciens oculos habet strabos, os apertum, & quasi quadratum, & nasum pressum, & crines breves, qui frontem cooperiunt, hinc inde longiores, & vento ferme agitatos. Super tempora duo positi sunt flores. Hac Larva fortasse usi sunt Antiqui in ludis Bacchanalibus. Tertia ornatur capillis arcte calamistratis & comptis, & supra frontem elatis in formam calanticæ, seu galericuli muliebris, & per tempora, & genas hinc inde decidentibus, & in graciliores calamistros evadentibus. In occipite crines præferunt formam canistri striati, quæ forma valde notanda est. Quarta habet sibi conjunctam aliam Larvam, quæ Fauno, vel Sileno similis est, flosculis coronata, de qua superius disseruimus. Quinta, quæ sequitur, Larva juvenem demonstrat ore hiante, & nil peculiare habet præter crines, qui ferme stroppo frontem circumdant. Ceteri crines crispati sunt, ac veluti pileum efformant. Subsequens Larva duos simul jungit vultus, alter viri, alter feminæ, sed viri Larva more muliebri crines habet comptos. Septima calvo, & rotundo capite, & oculis itidem rotundis, presso naso, & ore in formam conchylii facto videtur esse ridicularii cujusdam scenici. De ceteris autem, quæ præteritis similes sunt, jam disseruimus; & si quid varii habent nil mirum est, tot enim erant actores Romæ, præcipue Augusti ævo, quo ludi scenici magnificentissime

me celebrabantur, & ad quos histriones omnium nationum conveniebant, ut quamplurimæ etiam Larvæ inter se variæ efformarentur. Hi ludi & in foro, & in amphitheatro, & in circo, & in septis Campi Martii fiebant testante Svetonio in vita ipsiusmet Augusti: *Spectaculorum & assiduitate, & varietate, atque magnificentia omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies, fecitque nonnunquam etiam vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones non in foro modo, nec amphitheatro, sed in circo, & septis.* *Sueton. ibi. cap. 43.*

TABULA LXXI.

CAPUT LXXI.

PRima hujus tabulæ Larva, enormiter a naturali statu detorta, oculis grandioribus, & rotundis instar mali medici, superciliis monstrosis, naso informi, & oblongo, & in vertice rotundo, ore hiante, & mento exporrecto. Pileum habet pelliceum striatum, variis teniis confectum, quarum nonnullæ supra frontem sese extollunt, nonnullæ vero post cervicem procidunt. Hæc Larva inter Lamias adnumeranda est, de quibus superius loquuti sumus. Secunda Larva vultu naturali, sed artificiose detorto, in ebure cælata est, caput & collum obvelatum habet, & nonnihil comæ in fronte apparet. Os hians, & nasus oblongus refert personam illam, quam vulgo *Giangurgolo* appellamus, incertumque est, virum, an mulierem repræsentet. Dicerem sacerdotem esse, si mihi constaret ab Ethnicis suos sacerdotes, sacrosque eorum ritus derisui habitos fuisse in scenis, nam sacerdotes sic velati sacrificabant, quapropter imagines etiam Imperatorum, quod Pontifices Maximi essent, sic velatæ aliquando conspiciuntur. Suspicor etiam hic cujusdam peculiaris viri imaginem esse ad vivum expressam. Tertia adolescentuli e conspectu respicientis, ingentisque formæ, Larva in annulo signatorio eleganter sculpta est, atque inter rudera antiquæ Prænestes inventa. Dono a me data fuit D. Stephano Moccio Prænestino summæ integritatis viro, & Audito-

ditoris Cameræ Apoſtolicæ Locumtenenti in Criminalibus, qui quamplurima ſuæ patriæ monumenta collegit. Quarta autem ſigillum eſt apud me. Vir apparet ſedens, & caput habet pileolo tectum, ore hiante in modum conchylii. Specie quadam ſagi cooperitur, quo totus ferme circumdatur, ex quo dextrum brachium exerit more ſervorum. Quinta tandem ſuper caput habet cyathum, in cujus medio prominet pyramis rotunda, & acuta. Hic cyathus illi pro galero eſt. Involvitur penula, & barbam habet oblongam cum duobus muſtaciis, & auribus aſininis. Corona pampinea caput ornatur. Hæc figura, ut puto, ad ludos ſcenicos Bacchicos pertinet.

TABULA LXXII.

CAPUT LXXII.

NImis ex ingenio hæc prima Larva efformata eſt, pileolo in extremitate circa frontem reducto, auribus grandioribus, & barba oblique detruncata, itaut dimidium tantum menti cooperiat. Iratum virum repræſentat. De Prometheo fingunt Poëtæ, ſtatuam ſuam ex variis animantibus efformaſſe, unde Horatius libr. 1. Od. 16.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Deſectam, & inſani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.

Idem dicendum arbitror de antiquis ſculptoribus, qui non ſemper Larvas, quæ in ſcenis uſuveniebant, ſed multoties ex ingenio efformarunt, quod patet in grandioribus illis Larvis, quæ in membris architectonicis ſculptæ ſunt, vel in fontibus, vel in cultrorum capulis. Secunda Larva ingenti forma, & ore quadrato, naturale os, & oculos illius viri, qui ea utebatur maniſeſte demonſtrat ſub ea larva latentes. Ejus veſtis, quam circa caput habet, cocullus videtur, & forte non abſimilis eſt a bardocucullo, quo utebantur Galli, & ſimilis certe eſt tegumento illi, quo noſtri nautæ veſtiuntur, quodque *Cappotto* appellatur, de quo Martial. libr. 4. Ep. 133.

Gal-

Gallia Santonico veſtit te bardocucullo
Cercopithecorum penula nuper erat.

Verum hoc capitis tegumentum aliquantum detortum eſt ad mimicos uſus, nam & aſininas habet aures, & in frontem recidit more pilei Phrygii.

Tertia Satyrum refert, cui crines ipſi cornua efformant. Capulum arbitror cultri, ut de prima hujus tabulæ Larva diximus. Nonnullæ Larvæ æneæ etiam ex his, quas hucuſque retulimus, infigebantur capſulis pro bullis ad earum ornamentum. Quarta tandem Larva forma coloſſea in gemma pretioſa inciſa, deformi vultu, inter lamias referenda eſt, & ad terrorem incutiendum inventa videtur.

TABULA LXXIII.

CAPUT LXXIII.

HÆc ſtatua nullibi fracta, graphice in hac tabula ex marmore Pario expreſſa, in Muſeo Capitolino adſervatur, tam adfabre a Græco artifice ſculpta, ut nihil ſupra. Puerum refert forma quaſi coloſſea, altitudinis palm. 5. qui ſedens ſuper pellem caprinam Larvam tenet elatam, forma itidem coloſſea, arreptam manibus, & eam capiti ſuo aptare, vel detrahere nititur. Illam CLEMENS XII. in Capitolio collocavit una cum ingenti copia ſtatuarum tum Græcarum, tum Latinarum, anaglyphorum, hermarum, ac Ægyptiorum ſimulacrorum, ut ex tot tantiſque antiquorum artificum monumentis, noſtri, futurique ævi artifices erudirentur, doctique viri lumen captarent ad fabulas, hiſtorias, numiſmata, & cetera hujuſmodi illuſtranda. Quid autem hic puer, qui non e lapide, ſed ex carne factus videtur, ſibi velit, adfirmare non audeo, ſed conjectando dicerem, Genium eſſe viri ingenui, & gravis, qui a ſeverioribus muniis ad honeſta oblectamenta divertere ſtudet. Non eſt inſolens ſub pueri ſpecie Genium, & munera, actioneſque graviores ſub exuviarum ferinarum ſymbolo repræſentare, uti etiam Larva Silenica ludos deſignat theatrales, quamvis Larvæ horribiles, & mo-

ſtroſæ ad comœdias potius ſpectarent. Attamen illis tantum Larvis comici utebantur, quæ in ſpeciem, & primo intuitu terrorem, poſtea vero riſum excitabant. Tragœdorum vero Larvæ non abnormes erant, ſed naturales, verum ad luctum, & dolorem, & hujuſmodi alios affectus ſummopere detortæ, ingentibus ſcilicet ſuperciliis, & crinibus incomptis. Talis eſt, quam ſuſtollit hic puer, quare eam potius crederem tragœdiam, quam comœdiam reſpicere. Poſt ingentes exantlatos labores notum eſt homines ad ludicra animi gratia tranſire, ut ex Romanorum Imperatorum exemplo conſtat, qui poſt devictos hoſtes, poſt cædes inimicorum, poſt exercitus profligatos, poſt regna, & provincias in poteſtatem redactas ſpectaculis, venationibus, ludis indulgebant, quod ex antiquis anaglyphis apparet. Amaſis Rex teſte Herodoto libr. 2. quum diem ſolidum gravioribus muneribus, & officiis impendiſſet, poſtea ſero facto conviviis cum familiaribus animum recreabat, atque jocis inter amicos reficiebat. Et quum a quodam neceſſariorum argueretur, quod nimium regiam majeſtatem abjiceret, reſpondit: Qui arcum poſſident, quum illo opus habent, intendunt, poſtquam autem eo uſi ſunt, remittunt; nam ſi perpetuo intentus eſſet, frangeretur, & quum opus eſſet, uti jam illo non poſſent. Talem & hominis conditionem eſſe. Si aſſidue ſeria tractare, nec ullam partem ad luſum ſibi indulgere velit, fore ut ſenſim ſine ſenſu, aut mente captus, aut ſtupidus evadat.

TABULA LXXIV. ET LXXV.

CAPUT LXXIV. ET LXXV.

PRima harum Larvarum, quæ Tab. LXXIV. habentur, naturali forma grandior, peculiari pileo ornatur, qui pilis riget. Hujuſmodi pileis caput ſuum tegunt nonnulli milites in columnis Trajana, & Antoniana ſculpti. His etiam utebantur beſtiarii, ut apparet ex anaglypho argillaceo, in quo pars Circi cælata eſt, & quod in refertiſſimo harum rerum Muſeo Collegii Romani adſervatur. Secunda coloſſea e conſpectu reſpiciens, ſex

ſex foliis pampineis coronata, inter quæ pendent quatuor lineæ ex acinis uvæ; quemadmodum etiam quinta Larva recalvaſtra ſimili modo ornata, ad Bacchanalia ſpectant. Tertia, & quarta, inter quas medius ſtat pedus, in eadem gemma inciſæ, herum, & ſervum referunt. Herus autem ille eſt, cui ingens pileus caput tegit, & ad quem attinet pedus. Ambæ ad comicos uſus ſunt aptatæ. Poſtrema vero, quæ pileum gerit teniis intortis compoſitum, & duobus corniculis, quæ ex fronte erumpunt, ſervilis, & comica eſt.

In Tab. LXXV. tres figuræ ſunt graphice delineatæ, prima earum ſenem ſeminudum more philoſophorum repræſentat, naturali vultu, & ſedentem, tenentemque ambabus manibus librum apertum e conſpectu capitis cujuſdam adoleſcentuli ſuper columellam collocati. Hunc poëtam eſſe comicum ex his omnibus apertiſſime dignoſcitur. Librum, quem hic poëta præ manibus habet, pugillarem appello; qui tabulis ceratis inſtruebatur, in quibus graphyo ſcribebant Antiqui; ut nunc etiam mos eſt ad memoriam levandam ferre ſecum in pera libellum cartis gypſatis conſtantem, in quo eadem ratione nonnulla exarantur, ne memoria excidant. Quod non abhorret a verbis Auſonii epigr. 3. *In notarium*, ubi legitur: *Bipatens pugillar expedi*. In hanc rem minime omittendam putavi inſcriptionem nondum in lucem prolatam, quæ in columbariis ultra Thermas Antonini Caracallæ reperta eſt, quam dono dedi Muſeo Kirxeriano Collegii Romani, in qua ſit mentio artificis pugillariorum.

C. VOLCACI C. L. ANICETI
DEDIT
M. CAECILIO. HILARO
PVGILLARIO

Secunda eſt adoleſcentulæ cujuſdam alia veſte ſuper pallam induta, ut eſt ſimulacrum Floræ e Villa Hadriani erutum, quod ſervatur in Muſeo Capitolino. Inter has veſtes hæc femina pedum tenet, pedibus, manibuſque nudis. Dextera Larvam ſuſtinet, mento eidem dexteræ innixo, & ſiniſtra crines ejuſdem Larvæ arripit, ut eam ſuſtollat. Forte Muſa Thalia eſt, ni ſit femina theatralis,

quæ Larvam, qua utebatur in ſcenis, contempletur. Hæc autem vultum naturalem exprimit.

Tertia tandem poſt ſe habet rotundum ſedile ſcrinio ſimile, & mulierem in ipſo juventutis flore repræſentat. Siniſtro pede innititur vaſi encarpis ornato, & ſiniſtra manu Larvam tenet, cui dextera innuit. De hac idem dicendum arbitror, nempe mulierem comicam eſſe.

TABULA LXXVI.

CAPUT LXXVI.

DUæ Larvæ majores humana forma in hac Tabula ſunt delineatæ. Primæ egregie ſculptæ caput tenui velo obnubitur, quo totum circumdatur, duobus teniis retrorſum decidentibus ex eodem velo confectis. Oculis, ſuperciliis, & naſo grandioribus, atque a naturali forma detortis, ſed præcipue ore, quod longum, & amplum præter modum eſt, atque exporrectum, ut mentum efformet. Duo arundines, ſeu bacilli, qui ante ipſam poſiti ſunt, in uſu erant apud ſcenicos ſaltatores, ut vidimus in Tabulis IX. XXVIII.

Secunda Larva e conſpectu reſpiciens, capite calvo, pampineis foliis, & uvis coronata Bacchica eſt. Notatu digna apparet barba, quæ a naribus propendet, horrens, & denſa, & ſex ſuperiores dentes grandi forma, qui ex ore hiante prominent. Hæc Larva eleganter ſculpta in achate lactei coloris variis, & diſcoloribus venis in fundo mihi data fuit a D. Raimundo Teſtorio Romano harum rerum minime ignaro.

Tertia graphis refert ſenem calvum abſque barba nonnihil crinium in occipite habentem, & philoſophico pallio obvolutum, qui ſub nudis ſcapulis eum circumdat. Baculo innititur, ac eum deambulare diceres. Ore hiante Larvam adoleſcentulæ contemplatur, quam læva ſuſtollit. Hic profecto apparet poëta comicus.

TABULA LXXVII.

CAPUT LXXVII.

FRustum marmoris exprimitur primo in hac Tabula, in quo adest inscriptio Græca in fronte, in latere autem conspicitur columella, super quam posita est Larva duobus calamistris ornata, & pone eam adstat adolescentula veste talari induta, quæ capite, & cruribus caret. Dextra manu tibiam tenet, quæ loco foraminum septem dentes seu lingulas habet, nonnullis tibiis apud Bartholinium similem, quamvis illæ non septem, sed tribus tantum donentur. Non facile investigari potest ratio hujus marmoris, quum tam mancum appareat. Inscriptionem sic interpretari possumus: *In ante diem* XVII. *Kalendas Apriles*, quo tempore Bacchanalia in Urbe teste Pacicchellio celebrabantur, quare hoc marmor ad ea festa respicit, in aliqua dedicatione positum, vel quum acti sunt ludi scenici. Forte etiam frons erat urnæ sepulcralis, & diem enunciabat, in quo mortuus est excellens aliquis comicus vel tibicen in illa sepultus. Verum non hoc adfirmare ausim, quod nomen defuncti, ut moris erat, in Inscriptione non sit adpositum, & alia quæ in epitaphiis apponebantur. Hoc marmor adservatur in Museo Collegii Romani, in quod ab eruditissimo P. Contuccio inlatum fuit, quum illud ei donaverim. Secundo loco Larva est graphice delineata ex anaglypho annulari, eratque apud D. Robertum Pingly Anglum. Caput est calvi senis, grandi forma, & barbam habet qualem Sileni præferunt, quæ in decem calamistros dispescitur.

Tertio loco tres sunt Larvæ simul junctæ, altera forma naturali mulierem comicam refert; altera, quæ in occipite est, vultum exprimit senilem & calvum, & barbam super aures porrectam habet. Tertia in capite harum duarum Larvarum posita ambas tegit; pileo pelliceo pilis hirto, magnis superciliis, naso, & genis, & ore terribili, & in similitudinem conchylii efformato. Putandum est his Larvis usam esse mulierem illam inter Histriones, & Panto-

tomimas adnumerandam; his enim artibus mulieres non mediocri lucro studebant, ut ait Seneca: *Beatiores ne istos putas, quorum Pantomimæ decies sestertio nubunt, quam Scipionem, cujus liberi a Senatu tutore suo in dotem æs grave acceperunt*. Et alibi. *In pulpito Pantomimorum viri & feminæ tripudiant*. Nonnulli fortasse putabunt primam lineam hujus inscriptionis supplendam esse ΚΑΤΑΧΘΟΝΟΙϹ, ideſt Diis Manibus, & tunc inscriptio sepulcralis esset cujusdam tibicinis, & diem mortis vel depositionis innueret.

Senec. De Consol. ad Helv. cap. 12.

TABULA LXXVIII.

CAPUT LXXVIII.

HÆ tres Larvæ graphice, & diligenter in hac Tabula delineatæ sunt ex suis archetypis. Prima, colossea forma, incisa in annulo signatorio valde notanda est. Hinc inde e temporibus illi pendent duo vitis folia, in ore ejus apparet vultus infantis, brevibus capillis circa frontem ornati, qui usque ad genas procurrunt. Apud Augustinum, & Gorlæum conspicitur Larva, in cujus ore integer puer exculptus est, ac Ludum, seu Jocum repræsentare ipsum dicunt, quapropter idem dicendum erit de hac nostra Larva, & puerum hunc Jocum esse, qui in vindemiis, & festis Bacchanalibus plurimus intercedebat. Hæc Larva superciliis grandioribus & retortis instar rudentis, & capillis eodem modo circa frontem compositis, qui variis ligamentis dividuntur, & barba extensa, & ampla, operis est admodum elegantis, ipsamque Capua hùc tulit Baro Stayn, eaque potitus est dum in ea urbe stipendiis Imperatoris militabat.

Secunda duobus capitibus constat, altero senis calvi, prope quem delphinus incisus est, & Socratem omnino refert: altero vero capillis ordine compositis, qui speciem formant calanticæ super frontem, vultum iratum vel dolentem præfert, ac forte uxorem Socratis repræsentat, quæ personæ non rarò in scenam inducebantur. Prope hujus vultum pedus pastoralis expressus est, qua ratione nescio. Delphinus prope Socratem innuere potest hujus philosophi stu-

ſtudium erga muſicam, nam delphinum ipſa delectari notum eſt ex caſu Arionis, de quo loquitur Ælianus, aliique Scriptores.

Tertia Larva ærea undequaque integra, & opere rotundo ſculpta vultum præfert naturalem, ſed dolore confectum. Riſum tamen movet, quod pileum, ſeu bardocucullum habeat ſex acutis extremitatibus diſtinctum cum globulo in fronte.

TABULA LXXIX.

CAPUT LXXIX.

TRes lucernæ hic ſunt delineatæ ad comicos ſpectantes. In prima eſt vultus mulieris adoleſcentulæ cum ingenti copia capillorum in novem calamiſtros ſupra frontem compactorum, qui duabus teniis circa eamdem frontem colligantur. Alii duo calamiſtri valde longi pendent hinc inde circa genas; ex quo mulierem barbaram, quæ comœdiis agendis ſtuderet crederem, ut de ſimilibus Larvis jam dictum eſt.

Secunda lucerna continet ſenem nudum ſedentem ſuper pannum vultu quaſi ſilveſtri, & capillis admodum brevibus, enormique faſcino. Lyram pulſat, eodemque tempore canit, & ex ejus ore quatuor dentes prominent.

Tertia lucerna tragicam actionem, ut puto, refert, quid autem innuat neſcio. Videant igitur eruditi. Si quid loci exſtat conjecturis, Atrei caſum crederem, qui filios fratris occidit, illique eos manducandos adpoſuit. Et quamvis Seneca in ejus tragœdia hoc factum eſſe dicat abſente matre, aut nutrice, ut Horatii præceptum ſequeretur: *Hor. Art. Poët. v. 185.*

multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet,
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus,

attamen hic ſculptor aliam ſequi potuit narrationem. Videmus igitur in hoc anaglypho virum & mulierem veſte talari ambos indutos cum galericulis calamiſtratis & elatis in formam mitræ tenia circumligatis. Vir puellum

lum super sinistrum humerum tenet, brachio ejus sinistra manu apprehenso, ac manu dextra ensem sustollit, videturque ipsum jam occidisse, dum mulier grandiori puero vivo brachiis apprehenso fugit, ut illum a cæde eripiat. Hæc tamen divinando potius quam conjectantes dicimus, nam antiqui Scriptores non omnia enarrarunt, & si enarrarunt, eorum scripta ad nos non pervenerunt, quod si pervenissent in explicandis antiquis monumentis plus lucis haberemus. Forte huic anaglypho verba Plauti aptanda sunt:

Plaut. in Prol. Casinæ.

Qui utuntur vino vetere, sapientes puto,
Et qui libenter veteres spectant fabulas.
Antiqua opera, & verba, quum vobis placent,
Æquum placere est ante veteres fabulas.
Nam nunc novæ, quæ prodeunt comœdiæ
Multo sunt nequiores quam nummi novi.

Ex quibus verbis apparet, quamplures exstitisse comœdias & tragœdias, quæ perierunt, quod infortunium comœdiæ ipsius Plauti magno Latinæ linguæ, & eruditionis detrimento habuerunt.

TABULA LXXX.

CAPUT LXXX.

IN Tomo tertio Musei Florentini pag. 59. delineata est statua cujusdam Fauni scabillaris cum crotalis præ manibus, & scabillo sub pede dextero, de qua eruditissime, ut assolet, in eo loco disseruit Antonius Franciscus Gorius tot voluminibus ab eo in lucem prolatis illustris. Quum autem hæc statua multum conferat ad præsens argumentum, iterum illam hic proferre volui, non ut aliquid novi in ejus enarratione afferam, sed ut clarius appareat, quale sit hoc instrumentum, ejusque figura. Videtur compactum ex corio multipliciter complicato veluti follis, ac in medio duo habet hemisphæria in formam crotalorum. Imo duo folles crederem, alter super soleam ex ligno, seu ex alia materia, quæ pavimentum tangeret, alter vero plantæ pedis scabillaris alligatus. An vero illa hemisphæria per se ipsa resonarent,

rent, & an forent duorum follium foramina, quæ sonum emitterent vel ex se, vel ex aliquo alio hiatu, nescio. Sicut etiam sonatoris gesticulatio, an sit facta ob rythmum, quo sonus scabilli cum sono crotalorum ad harmoniam ciendam concordet, vel motus quidam gesticulantis ob lætitiam, aut voluptatem, quam ob artis excellentiam Scabillaris ille percipiebat. Innuam tantum hanc statuam, ultra quam dici possit, excellentissimi esse operis, ac fortasse repræsentare celebrem quemdam Scabillarem, ut fuit Marcus Septimius Septimianus, cujus inscriptionem protulit Panvinius, & in suam collectionem intulit Gruterus, quæ hujusmodi est: *Grut. To. 1. par. 2. pag. 467. n. 7.*

M. SEPTIMIO. M. P. HOR
SEPTIMIANO
EQVO. PVBL. IIII. VIR. I. D.
PRAEF. FABR. ROMAE
DEC. IIII. SCAMILLAR
OPERAE VETERES
A. SCAENA. PATRONO. OB
MERITA. EIVS. L. D. D. D

Scabillaris autem, & Scamillaris idem est apud Antiquos. Hæc eadem statua operis profecto veteris manifesto apparet, tanta est elegantia sculpta.

TABULA LXXXI.

CAPUT LXXXI.

Haud dissimilis est hæc prima Larva ab ea, quam exhibuimus Tab. XXXVI. Senem refert capite calvo, & barba calamistrata, planipedem, & caligis pilosis uti etiam tunica, qua vestitur usque ad genua; super quam aliam habet vestem circa lumbos contortam hodierno more. Tunica, & caligæ hujusmodi peculiares omnino sunt, nec in aliis comicis visæ. Nescio an tales vestes lautiores forent. Scio equidem mantilia seu ad manus tergendas, seu ad mensas instruen-

das majoris pretii habitas fuisse, si tales forent, ut Ovidius innuit libr. 4. Fastor. circa finem:

Dixerat. A dextra villis mantele solutis,

Mart. libr. 14. epigr. 138. Et Martialis:

Nobilius villosa tegant tibi lintea citrum.

Nunc hujusmodi vestibus utuntur nautæ, ac imi subsellii homines contra frigus. In Museo Kircheriano vidi Silenum fictilem, seu alium numen rusticum altitudinis ferme palmi unius totum pilosum. Verum aliam non habet vestem. Quamobrem putandum est hic etiam rusticum numen repræsentari, cujus typum datum mihi a Gabriele Davidis filio Medina Liburnensi, e suo annulo signatorio, apud me habeo, & est artificis Græci opus.

Secunda Larva in annulo pariter signatorio incisa, prope Neapolim reperto, mihi missa fuit a Domino Felice de Turris, qui magnam vim nummorum Consularium ex omni genere metallorum possidet. Hæc refert puerum saltantem brevi tunica vestitum, quæ eum totum tegit usque ad medias coxendices. Larvam habet in summitate pilosam, grandioribus oculis, & ore, e quibus oculi, & os pueri apparet, & magna genarum pars; in reliquo nudus, calceis vero tenuissimis, duabus alis ornatis, quæ ejus velocitatem, & artem saltandi demonstrant. His calceis similes sunt socci, quibus ornantur tres figuræ æreæ histrionum, quas nobis exhibet eruditissimus Gorius To. 2. pag. 371. Inscriptionum Etruriæ, quorum delineationem illi communicavit Marcellus Venutus Rudolphini Frater, ambo illustres antiquarum rerum notitia, & operibus in lucem prolatis. Multæ inscriptiones memoriam ad nostra usque tempora servarunt nonnullorum excellentium saltatorum puerilis ætatis, aut Pantomimorum, in ludis scenicis celebrium vel cantu, vel gesticulatione. Hic addam inscriptionem Caji Reguli mortui anno duodecimo, & mensibus tribus ætatis suæ.

D. M.

D. M.
MEMORIAE. C. REGVLI. MORIBVS
DECORE. NATALIBVS. DD.
HYACINTHO
VEL. NARCISSO. COMPARANDI
QVI
VIXIT. AN. XII. M. III. TER. IN
SPECTAN. S. P. Q. TRAIANEN
QVATER
IN CVRIA. SPECTANTE. IMP.
M. ANTON.
PROCOS. SALTAVIT. CANTAVIT
IOCIS OMNES ....

Nullo modo omittere volui tres Larvas (inter quas inſcriptio Græca cum candelabro, palma, & cornu olei, & nonnullis Hebraicis characteribus) anaglypho opere ſculptas in fronte operculi cujuſdam urnæ ſepulcralis, quæ ſervatur in Muſeo Collegii Romani, ſeu Kircheriano. Vox *Scialon* Hebraica, quam mihi hujus linguæ ignaro interpretatus eſt eruditiſſimus P. Contuccius, pacem ſignificat, quamvis in ultima litera mendum irrepſerit, quod deſignat non ab Hebræis nativis, ſed a Græcis ritu Hebraico utentibus ſcriptam eſſe ea ratione ſane barbara, quam *Safardi* appellant critici. Hanc autem inſcriptionem, ſi characteres Græcos, & Hebraicos ſimul jungas, ſic interpretari poſſis:

HIC. IA
CET. FAVSTINA
PAX

De candelabro, & de cornu olei videndus eſt eruditiſſimus Senator Bonarrotius in enarratione antiquorum vitrorum, qui quamplurima profert lectu digniſſima p. 22.

TABULA LXXXII.

CAPUT LXXXII.

PRima hujus Tabulæ figura, cujus typum mihi dedit P. Alexander Salarolius civis Bononiensis, e gemma signatoria Latini artificii, juvenem refert auribus asininis, & quadam corona, quæ in fronte aliquantulum eminet, coronatum. Notanda est ejus tunica, in qua dexterum brachium involutum est, & fortasse sinistrum, & peculiari modo corpori aptata. Expeditum sese demonstrat, & paratum ad jussa; alacritate quadam, & velocitate exilientem, quod etiam demonstrant alæ pedibus ejus alligatæ, ut Mercurii talaria, quamobrem nonnulli eum putant Mercurium repræsentare, ni sit δρομεὺς quidam celebris, quorum usus apud Antiquos non ignotus. Verum non est alienum ab Antiquorum more personam induisse alicujus numinis, ut discimus ex Svetonio in vita Augusti, qui personam Apollinis sumpsit. Verum aures asininæ quid sibi velint, non intelligo, neque omnino ad Mercurium attinent. Secunda Larva vultum habet naturalem, qui e conspectu est, & ridicularii cujusdam videtur. Ectypum ejus est apud Gabrielem Medinam, & est operis profecto elegantissimi, & coloris carnei. Tertia Larva in carneola incisa, quam dono mihi dedit Eques Paulus Petrus Lilius mihi amicissimus, senem calvum sedentem præfert naturali vultu, & acuta barba, & vestimento oblongo, quod togam quodammodo refert. Orientali viro similis est, & manum dexteram profert, cetera involutus præter pedes. Digitum indicem sustollit, quasi loquatur cum quadam Larva illi e conspectu posita super columellam in formam scrinii. Hæc autem Larva grandi forma barbam habet eodem modo acutam, & capillos obtortos, & in frontem ingenti tumulo obductos. Hic vir videtur Poëta comicus, qui secum ipse recitet sua poëmata.

TA-

TABULA LXXXIII.

CAPUT LXXXIII.

NOnnullis ſaltatoribus ſuperius relatis graphidem hujus etiam ſaltatoris addere decrevi in gemma annulari inciſi, non ſolum ob ſaltationis modum non omnino vulgarem, ſed etiam ob peculiarem formam inſtrumenti muſici, quod Saltator ille ſiniſtra tenet. Nudus eſt, & ejus tantum operitur caput pileolo tenui, & ſtriato, & duo illius cacumina prominent, alterum ſupra frontem, ſupra cervicem alterum. Digitis ſiniſtri pedis totus totus innititur, pes vero dexter elevatus ſupra ſiniſtrum genu, quod eſt difficile factu. Thyrſum dextera regit in vertice ornatum foliis, & fructibus. Inſtrumentum muſicum, quod innuimus, innixum lateri ſiniſtro, uter videtur, cui annectitur fiſtula, qua inflatur; deſinit autem in tres majores tibias, quarum duæ inſtar cornu retortæ ſunt, altera vero tubæ ſimilis. In Bacchanalibus, & menſe Majo quidam ruſtici, ut plurimum e Regno Neapolitano Urbem accedunt, eamque pervagantur tali inſtrumento utentes, quod etiam fit in aliis civitatibus, & regionibus, & præſertim in Etruria. Hi ruſtici hoc inſtrumentum inflantes ſimul incondite canunt, & ſaltant. Ejus uſus antiquiſſimus apparet. Hæc tibia utricularis vocabatur, inter tot tibiarum genera. Illius meminit Svetonius in Nerone cap. 54. *Sub exitu quidem vitæ palam voverat, ſi ſibi incolumis ſtatus permanſiſſet, proditurum ſe partæ victoriæ ludis etiam hydraulam, & choraulam, & utriculariam*. Hujus igitur Imperatoris ætate Utriculares in ludis publicis, & ſolemnioribus locum habebant. Sed fortaſſe ante ipſum Neronem ab auctore carminis Virgilio attributi, cui carmini nomen Copa, hoc inſtrumentum recenſetur. Dicit enim:

Copa Syriſca caput Graja redimita mitella
Criſpum ſub crotalo docta movere latus;
Ebria formoſa ſaltat laſciva taberna,
Ad cubitum raucos excutiens calamos.

Ultimum carmen nonnulli interpretantur de quodam crotali genere, de quo Suidas ait in V. Κρόταλον. *Crepita-*

taculum proprie calamus fissus, *& studiose comparatus, ut sonet, si quis manu pulset, quasi plausum efficiens*; & forte hujus generis crotalum designant illi, quos in manibus saltatores tenent, bacilli, ut vidimus in Tab. IX. In Epistola ad Dardanum, quæ B. Hieronymo tribuitur, tibia utricularis ita describitur: *Antiquis temporibus fuit chorus quoque simplex, pellis cum duabus cicutis æreis, & per primam inspiratur, secunda vocem emittit*. Pellis hæc nil aliud erat, quam uter humano ventriculo similis, ut ait Bartholinus De tibiis veterum lib.3. c. 7. his verbis: *Hujus tibiæ forma inde elucet, quod illi ventriculum humanum figuræ similitudine comparent Anatomici*. Hujus usum enarrans idem Scriptor subdit: *Usus autem talis fuit, ut quoties sonus eliciendus esset, deberent Utricularii inflare utrem, & retinere manu calamos, & pressum utrem cubito quatere, ita ut calami vibrarentur ex jactatione assidua*. Nescio an sibi velit etiam innuere tibiarum foramina digitis per vices aperiri, & claudi, & an una esset, ut in Hieronymi loco allato, vel plures tibiæ; quæ si hic tres sunt, fortasse tractu temporis potuerunt in hunc numerum excrescere, & si æreæ erant, in ligneas evadere. Hoc non prætermittam, minori in pretio habitum fuisse hoc instrumentum, quam tibia simplex, vel saltem illud decursu temporis accidit; nam Martialis libr. 10. epigr. 3. ait, Canum, qui tibia tam egregie canebat, ut Galbæ carus esset, nullo modo Utricularem esse voluisse, vel ascaulem, ut Græce loquebantur:

Credis hoc, Prisce,
Voce ut loquatur psittacus coturnicis?
Et concupiscat esse Canus ascaules?

Quum autem pauci, & paucis verbis hoc instrumentum descripserint, eo rarior est hæc gemma, in qua tam clare illud apparet, & alibi id nunquam viderim. Hæc autem anno 1735. in antiquis urbis Signiæ ruinis reperta fuit. Ibi autem, quod esset situ munitissima civitas, Romani suos carcere coërcebant captivos, eamque Quatuorviri gubernabant, ut patet ex inscriptione apud Gruterum, & Fabrettum pag. 464. Ex ea vero multi prodiere illustres viri.

Alteram graphidem hujus tabulæ ex gemma incisa eruendam curavi, quam Dominicus Landius antiquarum re-

rerum amans, & eruditus sibi comparavit. Hæc Larvam refert similem illis servis, qui in Terentio Vaticano delineati sunt, seu ejus vultum, seu corporis statum, seu brevem tuniculam spectes.

TABULA LXXXIIII.

CAPUT LXXXIIII.

NE tædio afficiam lectores, aliis prætermissis, quæ apud me sunt, antiquis monumentis ad ludos scenicos spectantibus, anaglyphum ex argilla, & duas Larvas hic addam pro hujus operis coronide, una cum hoc anaglypho. Typus ipsius repertus est, ut manifeste appareat sepulcra Etrusca, lucernas, ac alia id genus opera ex argilla typis, seu formis confici consuevisse, ut facilius multiplicarentur. Hic autem noster factus est instar sacelli, superne in modum hemicycli efformati, & encarpio ex foliis quernis, tribusque rosis contexto circumdatur. In eo adsident quatuor personæ, prima quarum puellus est, qui duabus tybiis canit, stipiti hujus sacelli innixus, qui stipes aliquantulum exporrectus, & crure cujusdam bestiæ suffultus sedem puello præbet, qui pede dextero innititur scabello. In adverso latere juvenis adest ingenua forma discumbens super scimpodio, quod lecti genus erat, qui unum tantum hominem capiebat. Non autem tales erant lecti conviviales, nam hi trium hominum capaces erant, ut plurimum. Scimpodium genus erat lectuli discubitorii, cujus usus apud nos nunc quoque viget, ac in eo quiescimus aliquando, ut postmeridianum somnum capiamus. In medio sedent duæ mulieres, quarum una post aram, seu mensam pedes habet, alterius vero pedes in terra sunt innixi. Ambæ videntur non mensæ accumbere, sed sedere, an vero in lecto illo discubitorio, vel in scamno separato, nescio, nam ex graphide non bene apparet. Fortasse tempus illud indicatur, quo Romanæ mulieres mensæ assidebant, ut ait Mercurialis De arte Gymnastica libr. 1. cap. XI. pag. 63. *Tempore majoris Scipionis, ac Plauti crescente paullatim balneorum usu, hujuscemodi quoque accubitus in-*

incrementum præsertim apud Romanos cepit, neque tamen multum, quando scilicet viri tantùm, & non mulieres, ut Vitruvius, Valerius Maximus, & Isidorus testantur ex Varrone, accumbebant. Addit idem Auctor, quod a tempore magni Pompeii usque ad Galenum, atque etiam Constantinum *omnes fere, atque etiam mulieres cœnantes accumbebant.* Præterea subdit: *Apud Romanos diverso situ mulieres a viris accumbentes cœnasse rationi consentaneum est*, atque id ob honestatem & decus, & quia ita in antiquis marmoribus apparet, *in quibus mulieres cum viris accumbentes repræsentantur illæ certe figura quadam ab iis diversa, quasique sedentes, & nulli alteri rei cubitis innixe accumbentes, & edentes conspiciuntur.* Quod multum ad rem nostram facit.

Puer, qui duas inflat tibias retortas nullam habet vestem præter rotunda subligacula, ceteri vero videntur intenti auscultare tibiarum sonum. Quid autem hoc totum significet nescio. Hæc fortasse celebritas nuptiarum est, quod innuere videntur & tibiarum sonitus, & mulier capite velato, & ætate gravis, quæ pronuba esse potest, & sponsus & sponsa licenter nimis vestiti. Sed quia hoc anaglyphum repertum est in Columbario, in mentem mihi venit, an sit cœna funebris, qualis apparet in fronte urnæ sepulcralis Marci Ulpii, quæ exstat in Museo Kircheriano, vel quoddam sacrificium factum Genio viri discumbentis in Scimpodio, ac craterem manu tenentis, quasi vivus adhuc esset, quamvis jam *defunctus.* Hanc conjecturam confirmat ara illa instar tripodis libis onerata, ac mulierum silentium, quod mœstitiam denotat, & præcipue tristis illa apparet, quæ manus superimponit, quod doloris est inditium, fortè ob amissum sponsum. Tibiae autem & in sacrificiis, & in funeribus in usu erant, unde Ovidius in 6. Fastorum.

Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœstis tibia funeribus.

In eodem museo adest anaglyphum marmoreum, in quo excusa est mulier animam exalans super scimpodium decumbens, ad cujus pedes duo adsunt tibiis canentes, quarum altera longa est, altera vero obtorta, cum hac epigraphe. MORITVR. Nihil tamen adfirmo, nam fortè

hæ

hæ conjecturæ antiquis illis viris risum moverent, sicut enim illi si nostrorum instrumentorum usum vellent explicare, a vero longe aberrarent, ita nos quum de illorum instrumentis judicamus. Sed ut ad rem redeam, anaglyphum hoc inventum est in Columbario diruto, circa annum 1735. detecto in via Latina, ad cujus latera adhuc exstant ruinæ cubiculorum sepulcralium, quæ antiquitus admodum magnifica extruebantur in hac via, ut ait Juvenalis Sat. 5. v. 55.

Clivosæ veheris dum per monumenta Latinæ;

& Sat. 1. v. 170. quum mores aliquorum mordere vellet, ut invidiam declinaret, finxit non de vivis, sed de mortuis loqui, qui in via Latina & Flaminia sepulti erant:

.... Experiar quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina

Quæ viæ, ceteræque Consulares plenæ erant monumentorum illustrium familiarum, idque per sexdecim millia passuum, ut demonstravi pag. 61. mearum animadversionum ad Diarium Italicum Cl. Viri P. Montfauconii; & hoc etiam in via Appia erat usque ad antiquam Ariciam, ut apparet in Dissertatione mea de Bulla aurea pag. 34. In eodem Columbario inventa est larva muliebris, cujus graphidem in hac eadem Tabula 84. adponimus, quæ præcipua animadversione digna est ob ornatum, qui instar coronæ radiatæ caput circumdat, & sub quo circa genas tres excurrunt obtorti capillorum ductus. An hæc sit mulier quædam barbara, & fortasse e Thracia non ausim adfirmare. Verùm in eodem Columbario hanc inveni inscriptionem:

D. M.
Q. ARRVNTIO. AQVILAE
MAN. P. VI. OPE. NAT.
BESSVS. MIL. ANN. IX.
VIX. ANNIS XXX.
C. CASSIVS CENSORINVS
FRATER. ET. H. B. M. F.

Hic Quintus Aruntius Manipularius primus, seu navis Prætoriæ sex remorum, Ope nuncupatæ, miles fortè erat, nam passim tales milites in inscriptionibus reperiun-

riuntur nominati, qui in navibus trium vel quatuor remorum navali militiæ operam dabant, quorum remorum numerus his notis designabatur III. seu IV. atque naves hujusmodi Trieres, vel Quadrieres appellabantur, ut patet ex collectionibus inscriptionum antiquarum. Videsis Inscriptiones Etruscas eruditissimi Ant. Fr. Gorii pag. 125. Tom. 1. Multæ etiam pertinent ad ludos, & exprimunt nomen Deorum, quibus navis dicata erat. Vide quoque Cl. V. Fabrettum in Inscriptionibus, & in Columna Trajana pag. 114. & 115. ubi mentio facta est Caj Senii Severi Manipularis, navis Trieris, & Numinis, cui illa dicata erat, qui Cajus natione Bessus apud Getas fuit, de quibus Ovidius de Ponto:

Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque

Ultima hujus Tabulæ Larva comam habet peculiari forma comptam, & crines retortos, & os in modum conchylii efformatum, frontemque & cilia ita detorta, ut medium nasum tegant. Hæc Larva inventa est in sepulcro, seu Mausoleo Libertorum Familiæ Lucii Aruntii (qui consulatum assequutus est tempore Tiberii) cum inscriptione, quam supra retulimus, lapide Tiburtino incisam. Hoc autem sepulcrum detectum est circa annum 1735. in viæ Prænestinæ principio, quod a me delineatum fuit, ut publici juris facerem una cum peculiaribus cubiculis, ac eorum ornamentis, & inscriptionibus, quæ parieti infixæ erant sub ollis. Interim tamen unam hic damus:

D. M. SVCCESSI. PRIGENIA. SOR
FECIT. FRATRI. BENEMERENTI
ET PIISSIMO ᴘER. VII. ANNIS
EGO
LAMEATALE PEREGI NVNC
RAPI
OR. TENEBRIS. ET. TEGIT
OSSA. LAP
DESINE SOROR. ME IAM. FLERE
SEPVLCRO HOC ETENIM
MVLTIS
REGIBVS ORA TVLIT

Alteram etiam adponimus erutam in villa D. Marchionis Nari extra Portam Salariam, in qua villa nonnulla detecta

tecta sunt columbaria cum ollis ; & inscriptionibus defunctorum.

OCTAVIA . L. ET. ƆL. ARBVSCVLA
V. A. XXIII. ET. MENSES . X.
TVCCIA . ƆL. MATER . EIVS

TERMIVS . EST . VITAE . NOSTRAE
TERTIVS . ET . VICENSIMVS
AMNVS . CVM . ME . FLORENTEM
MEI . COMBVSSERE . PARENTES
VIX . EGO . DVM . LICVIT
SVPERIS . ACCEPTIOR . VNA
QVOI . NEMO . POTVIT . VERBIS
MALEDICERE . ACERBO
CRVDELE . PATER . FVNVS . NATI
VIDISSE . VIDERIS
ET . PIA . COMPLEXV . MATER
SPOLIATA . SENESCENS
ATTV . DVLCIS . SOROR . EXTINCTO
ME . SOLARE . PARENTES
CRVDELIS . PLVTON . NIMIO .
SAEVITER . RAPINAE
PARCE . PRECOR . NOSTRAM . IAM
LACERARE . DOMVM
TE . LAPSIS . OBTESTOR . LEVITER
SVPER . OSSA . RESIDAS
NE . NOSTRO . DOLEAT . CONDITVS
OFFICIO
DESINE . IAM . FRVSTRA . MATER
MEA . DESINE . FLETV TE
MISERAM . TOTOS . EXAGITARE
DIES
NAMQVE . DOLOR . TALIS . NON
NVNC . TIBI . CONTIGIT . VNI
HAEC . EADEM . ET . MAGNIS
REGIBVS . ACCIDERVNT .

TABULA LXXXV.

CAPUT LXXXV.

IN hac tabula expressa est mulier nuda usque ad coxendices, sedens super basim rotundam, quæ columellæ similis est, & super eam etiam sinistra manu innititur. Hæc videtur mulier comicæ arti studens, nec officit seminudam esse, nam hæc licentia; nimis quidem proterva, in theatris usum habebat. Notandus est capitis ejus ornatus, & capilli peculiari modo contorti, ac inter calanticam nodati & commisti. Dextera manu larvam tenet suspensam extima calanticæ parte comprehensa, quæ larva peculiari itidem comæ ornatu spectanda est. Pone hanc mulierem pedum apparet in extremitate contortum, cui bulla circa medium inhæret. Nonnullæ aliæ mulieres Tab. 37. 38. 39. & 41. larvas manu apprehensas contemplantur, & nonnullæ pariter pedum gestant, sed absque ea bulla, quæ fortasse hic addita est, ut nobilius redderet pedum, alioquin rusticum, & pastoritium instrumentum.

Dum hæc typis mandantur, eruditissimus Gorius ad nos misit vol. 2. Symbolarum literariarum, in quo pag. 149. Auctarium *ipsius exstat ad disceptationem* De locatoribus Scenicorum *editam a Dominico Georgio. Hoc autem Mantissæ vice fungi potest ad hanc totam de Larvis, seu Personis scenicis tractationem. In eo enim de Locatoribus scenicis, de Procuratore scenicorum, de Archimimis, de Stupidis, & Maccis, de Redemptore scenicorum, de Rogatore, & Designatore, de Mimis, & Pantomimis, de Parasitis, de Histrionibus, de honoribus, præmiis, muneribus, dignitatibus, divitiis in comicos conlatis recondita eruditione disseritur, ac omnia nova luce inlustrantur. Item feminas Mimas, & Archimimas, & Corpora, & Collegia Scenicorum, & Scabillariorum recensentur; & Pantomimi aheneum signum nunquam editum adfertur, quæ omnia hic libenter congessissem, ni semper alienus fuissem ab alienis scriniis expilandis.*

INDEX RERUM.

A

B

C

D

E

F

G

H

Igna-

I

L

Ma-

M

N

P

Ra-

R

S

T

V



COR-

CORRIGENDA.

PAg. 9. *lin.* 2. prout, *leg.* itaut.
Pag. 11. *lin.* 2. Epigraphe, *leg.* Epigraphes.
Pag. 50. *lin.* 19. Gutheri, *leg.* Gruteri.
Pag. 51. *lin.* 5. nullo sentiente, *adde* expiravit.
Pag. 69. *lin.* 26. donum dedi, *leg.* dono dedi.
Pag. 70. *lin.* 7. Eubonis, *leg.* bufonis.
lin. 23. memoriæ, *leg.* memoria.
Ibid. lin. 26. rudiore semper opere, *adde* repræsentantur.
Pag. 84. *lin.* 11. Tibicinas, *leg.* Tibicines.
Pag. 96. *lin.* 34. duo, *leg.* duos.
Pag. 98. *lin.* 1. habitas fuisse si tales forent, *leg.* habita fuisse si talia forent.

